

Ton Nabben, Melissa Boekholt & Annemieke Benschop

Regiomonitor drugs en risicojongeren

Antenne 20-21 Nederland

ANTENNE NEDERLAND

Regiomonitor drugs en risicjongeren 2020-2021

Ton Nabben

Melissa Boekholt

Urban Governance & Social Innovation – Faculteit Maatschappij en Recht

Annemieke Benschop

Urban Vitality – Faculteit Gezondheid

Met medewerking van:

Bart Alders

Maud Bartelds

Fe Bloema

Floris Brocaar

Jaap Lummen

Evelien Mettievier Meijer

Irmgard Poelmans

Tanja Stuiver

Nathaly de Wind

Nick de Wit

Sieb van Zantvliet

Patrick van Zon

Lars Zwerink

&

Dirk J Korf

VOORWOORD	3
1 MONITOR DRUGS EN RISICOGROEPEN	4
2 MILIEU EN RISICOFACTOREN	10
3 OVERLAST EN DELINQUENTIE	23
4 DYNAMIEK EN CULTUREN	32
5 MIDDELENGEBRUIK	40
6 ALCOHOL	50
7 CANNABIS	57
8 STIMULANTIA	64
9 NARCOSEMIDDELEN	77
10 OVERIGE MIDDELEN	89
11 RISICOJONGEREN: ZES PROFIELEN	96
12 PROFESSIONALS & PREVENTIE	106
13 CONCLUSIES & BEVINDINGEN	110
REFERENTIES	124
TABELLEN	130

Omslagontwerp: Anne Toledo

Omslagfoto: Halfpipe - Kim Kaminski / Nationale Beeldbank

Nabben T, Boekholt M & Benschop A (2021) *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2020-2021*. Hogeschool van Amsterdam.

Dit onderzoek is uitgevoerd door de Hogeschool van Amsterdam, in opdracht van Verslavingskunde Nederland (VKN), met financiering van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

VOORWOORD

Voor u ligt de tweede landelijke Antenne over middelengebruik bij opgroeiende risicjongeren in dorpen en steden verspreid over Nederland. Een monitor die is uitgevoerd tijdens de coronapandemie, die een zware wissel trok op het welzijn van jongeren. Zeker bij de groep die vóór corona al in een problematische leefomgeving opgroeide. Met als gevolg nu nog meer stress en verstoring van het toch al broze evenwicht tussen school, sociale verplichtingen en het hangen met vrienden. Een deel van de jeugd raakte op drift, kreeg boetes of zocht elkaar op in keten, bossen, grotten en garages. De gemoederen liepen soms hoog op met de avondklokrellen als apotheose.

Ondanks al deze turbulentie wisten preventiewerkers (VKN) toch 35 frontwerkers in 10 provincies te interviewen over (problematische) leefomstandigheden en middelengebruik bij risicjongeren. Het gebruik wijkt af van de eerste monitor (2019-2020) en laat over bijna de hele linie een beeld zien van meer dempend middelengebruik met een toename van alcohol, lachgas en cannabis. Naast het alledaagse recreatieve gebruik werd dit trio door een (fors) deel van de jongeren als panacee gebruikt tegen gevoelens van eenzaamheid, stress, angst en verdriet, maar ook uit recalcitrantie en verzet tegen de opgelegde beperkingen.

Maar deze monitor laat ook zien dat 'risicjongeren' niet zomaar over één kam geschoren kunnen worden. Door het sensibiliseren van sociale en culturele praktijken in rurale en urbane leefwerelden wordt ook de nuance gezocht in wélke regio's en specifieke groepen bepaalde middelen prominenter in beeld zijn of juist minder ten faveure van een ander (nieuw) middel als bijvoorbeeld 3-MMC. Het enige stimulerende middel dat – vooral in jeugdgroepen in Oost-Nederland – tegen de verdrukking in toenam in plaats van (fors) daalde. Ecstasy, hét symbool voor euforie, hedonisme en feestplezier beleefde door het wegvallen van het reguliere feest-aanbod namelijk een historische implosie van gebruik.

Dat het middelengebruik lang niet altijd voorbehouden is aan alleen het uitgaansleven laat deze monitor eveneens goed zien, dankzij de impressies en observaties van frontwerkers die hun pappenheimers kennen. Deze monitor geeft ook een beeld van de aard van gebruik en hoe deze in groepen met verschillende dialecten en leefstijlen op unieke wijze binnen regionale jongerenculturen is ingebed. Want het blijft Nederland: het ene dorp, is het andere dorp niet. En dat geldt in zekere zin ook voor steden. Deze tweede landelijke regiomonitor neemt u daarom graag mee in de vraag waarom risicjongeren bepaalde keuzes maken die ook het verloop van hun middelengebruik in de toekomst kunnen beïnvloeden.

1

MONITOR DRUGS EN RISICOGROEPEN

INLEIDING	4
1.1 DE TWEDE REGIOMONITOR	4
1.2 METHODISCHE AANPAK REGIOMONITOR	5
1.3 SELECTIE VAN PROFESSIONALS	6
1.4 REGIO-INDELING EN MUTATIES	7
MUTATIES IN TWEDE METING.....	7
1.5 VERGELIJKING MIDDELENGBRUIK TUSSEN REGIO'S.....	7
INCLUSIECRITERIA VAN DE GROEPEN.....	8
DATUMVERZAMELING	9
TRENDS, GERUCHTEN, SIGNALLEN EN HYPES	9

INLEIDING

Voor u ligt de tweede regiomonitor die in opdracht van Verslavingskunde Nederland (VKN) is uitgevoerd door onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam in samenwerking met preventiewerkers van verschillende verslavingsinstellingen.¹ Een monitor die midden in de coronacrisis plaatsvond in een werkveld dat niet optimaal kon functioneren, maar met het nodige kunst en vliegwerk toch vaak contact wist te houden met jongeren in dorpen en steden. De coronacrisis heeft een forse wissel getrokken op jongeren, en vooral ook op kwetsbare opgroeiende jongeren. Deskundigen maken zich dan ook zorgen over de 'covidgeneratie' van jongeren/studenten die vastlopen door de lange beperking van hun bewegingsvrijheid.²

1.1 DE TWEDE REGIOMONITOR

In deze tweede regiomonitor berichten wij wederom op basis van verhalen en impressies van professionals 'aan het front' over drugsgebruik en risico's bij kwetsbare jongeren in hun werkveld. Het doel is het volgen en sensibiliseren van ontwikkelingen in middelengebruik binnen de context van (beginnend) problematisch gebruik in kwetsbare groepen die in uitgaanssettings alsook daarbuiten actief experimenteren met middelen. Een regiomonitor kan sneller in spelen op recente (problematische) ontwikkelingen bij (vaak) moeilijk bereikbare kwetsbare c.q. gemarginaliseerde groepen. Daarbij staat niet alleen de aard van gebruik (drug) centraal, maar kijken we ook naar risicofactoren en kenmerken van de gebruikers (set) in relatie tot hun omgeving (setting).

¹ De negen preventiewerkers verenigd in het kernteam werken bij acht verschillende zorginstellingen: Brijder, Indigo, Iriszorg, Jellinek, Mondriaan, Novadic-Kentron, Tactus en VNN.

² Brink et al. 2021.

Een kwalitatieve monitor als deze wordt door het VKN als een belangrijke aanvulling gezien op kwantitatief onderzoek omdat preventie zodoende adequater kan anticiperen en reageren op (nieuwe) ontwikkelingen in gebruik en risicogedrag. Door het systematisch in kaart brengen van deze praktijken zijn verslavingsinstellingen beter in staat om meer gerichte preventie te geven. Het overstijgende belang is dat de deelnemende partijen een rijker, breder en betrouwbaarder beeld krijgen van (beginnend) problematisch drugsgebruik in vergelijkbare groepen en milieus. Deze gezamenlijke transregionale monitor dient als een landelijke standaard voor verslavingspreventie om goed zicht te kunnen houden op ontwikkelingen in problematisch middelengebruik bij jonge risicogroepen; een belangrijke doelgroep voor de verslavingspreventie.

1.2 METHODISCHE AANPAK REGIOMONITOR

Een ander belangrijk uitgangspunt van de regiomonitor is om meer uniformiteit te krijgen in de methodiek qua doelgroepen, dataverzameling en rapportage, terwijl er ook ruimte blijft voor een (aanvullende) regionale toespitsing en duiding.³ Met het optuigen van een landelijke dataset kunnen regionale gegevens worden afgezet tegen en vergeleken worden met andere regio's in het land.

In beginsel wordt elke (sub)regio door ten minste één afgevaardigde in het kernteam (9 deelnemers) vertegenwoordigd. De verslavingsinstellingen zijn actief in 10 provincies die voor het gemak in vier gebieden zijn ingedeeld: Noord-, Oost-, Zuid- en West-Nederland.⁴ De kernteamleden houden contact met de instelling(en) c.q. professionals binnen hun eigen werkregio en dragen zorg voor gemaakte afspraken (o.a. dataverzameling) en de terugkoppeling van bevindingen naar de eigen verslavingszorginstelling én naar de professionals die geïnterviewd zijn.

In aanloop naar de tweede meting (januari-april 2021) heeft het kernteam zich onder andere gebogen over de belangrijkste bevindingen van de eerste meting en gekeken welke accenten met betrekking tot middelengebruik belangrijk zijn in de tweede meting. De vragenlijst werd op enkele punten aangepast, met deze keer ook aandacht voor veranderingen in: (1) groepen (o.a. groeps grootte, samenstelling, mobiliteit); (2) leefomgeving (directe en sociale), overlast en criminaliteit en (3) middelengebruik en gezondheidsrisico's. Daarbij werd ook rekening gehouden met de mogelijke invloed van corona op het middelengebruik. Ten slotte werd gekeken naar lacunes in het werkveld (voldoende geografische spreiding, balans dorpen en steden) en afgesproken om alle 27 professionals in de eerste meting opnieuw te benaderen voor een interview, dan wel op zoek te gaan naar een vervanger mocht de situatie zijn gewijzigd. Deze keer deed ook Tactus mee, waardoor Oost-Nederland beter vertegenwoordigd is.

---

³ In het basisplan van deze regiomonitor gold het kwalitatieve onderdeel van het Amsterdamse Antenne model (Nabben & Benschop, 2020) en de landelijke NL.Trendwatch (Doekhie et al., 2010) als inspiratiebron.

⁴ Met uitzondering van Flevoland en Zeeland zijn alle provincies vertegenwoordigd.

Omdat een deel van de interviews gedaan wordt door collega-preventiewerkers (buiten het kernteam), werd een basisdocument ter ondersteuning bijgevoegd met verschillende thema's en (theoretische) denkrichtingen over jongeren(groepen), identiteit, drugs en psychosociale problematiek. Hierdoor kreeg de interviewer meer voeling met de topiclijst. Het verhoogt de kwaliteit van de data die teruggekoppeld worden naar de onderzoekers.

1.3 SELECTIE VAN PROFESSIONALS

Omdat goed monitoronderzoek gebaat is bij continuering van de dataverzameling zijn vooraf enkele criteria opgesteld die richting kunnen geven bij het zoeken en selecteren van de juiste professionals.

- De professional (o.a. ambulant/outreaching preventie- c.q. jongerenwerker) werkt op rootsniveau (dicht bij de groep) en is als 'frontwerker' goed bekend met het werkveld;
- heeft een goede toegang tot groepen en/of scenes en de vaardigheid om (ook) contacten te leggen met moeilijk bereikbare en/of gemarginaliseerde groepen;
- moet voldoende zicht hebben op het middelengebruik in een groep en een begrip hebben van de context (drug, set en setting);
- heeft ook zicht op risicofactoren in andere leefgebieden (o.a. milieu, gezin, straatleven) en kan tevens iets vertellen over delicten die door de groep gepleegd worden.

De kernteamleden en/of collega-preventiewerkers benaderden in de tweede meting allereerst de professionals in hun regio die ook in de eerste meting werden bevestigd. Zoals verwacht lukte dit maar ten dele omdat het werkveld, zeker bij jongerengroepen, continu in verandering is. Groepen jongeren vallen uit elkaar, versmelten met andere groepen of verdwijnen simpelweg. Soms werd een groep gedecimeerd omdat enkele kopstukken als gevolg van een groepsaanpak werden opgepakt.⁵ Het kwam echter ook voor dat professionals zelf waren vertrokken of inmiddels een andere groep onder hun hoede hadden die niet meer voldeed aan de inclusiecriteria (zie pag. 8). Maar ook corona had invloed op het werkveld. Jongeren-centra gingen voor onbepaalde tijd dicht en samenscholing van jongerengroepen werd door handhavers op de korrel genomen. Het leven van jongeren speelde zich soms minder nadrukkelijk af in het publieke domein, met als gevolg dat een deel van de professionals minder zicht kreeg op hun activiteiten. Anderzijds waren er groepen die vaker in beeld kwamen nu de uitgaanscultuur in ruste was en er niks anders op zat dan vertier in de eigen buurt zoeken. Ten slotte is ook de vermarkting van het preventieve werkveld debet aan de discontinuïteit, aangezien er uren bij gemeenten moeten worden ingekocht door het preventiewerk. Een preventiewerker in Brabant vertelt bijvoorbeeld over de trend dat gemeenten steeds minder willen investeren in groepsaanpakken en meer gericht zijn op individuele hulp aan jongeren.

---

⁵ De groepsaanpak is een methodiek waarin politie, gemeente, openbaar ministerie en welzijnswerk gezamenlijk optrekken en waar ingezoomd wordt jeugdgroepen die bekend zijn bij de politie omdat er meldingen of aangiftes zijn geweest.

Mogelijk doen de rellen na de invoering van de avondklok sommige gemeenten weer van gedachte veranderen.

1.4 REGIO-INDELING EN MUTATIES

Het uitgangspunt van de regioverdeelsleutel is dat elke verslavingsinstelling in de eigen regio op zoek gaat naar 4 risicogroepen, verdeeld over 2 dorpen en 2 steden in dicht- en dunbevolkte gemeenten en verspreid over de regio. In de tweede meting gaf VNN (Noord) aan om 2 extra groepen aan te leveren en ook Jellinek (West) levert één groep extra. In totaal zou het gaan om 35 groepen – en zo is geschied (zie het schema in Figuur 1.1). Dat zijn er 8 meer dan in de eerste meting. Het oorspronkelijke streven naar evenveel dorpen en steden is in de tweede meting niet gehaald. Pogingen hiertoe zijn wel ondernomen, maar het vinden van geschikte professionals en dito groepen bleek deze keer moeilijker dan verwacht. Tweederde van de groepen (n=23) komt uit een grote of kleinere stad en een derde (n=12) uit een dorp.

Figuur 1.1 Regio-indeling en aantal groepen in dorpen en steden

Regio	Instellingen	Provincies	Groepen		
			Stad	Dorp	Totaal
Noord	VNN	Drenthe (DR)	1	1	2
		Friesland (FR)	2	1	3
		Groningen (GR)	1		1
Oost	Irishzorg	Gelderland (GE)	2	2	4
	Tactus	Gelderland (GE)	1	1	2
	Tactus	Overijssel (OV)	2		2
Zuid	Mondriaan	Limburg (LI)	3	1	4
	Novadic/Kentron	Noord-Brabant (NB)	2	2	4
West	Brijder	Noord-Holland (NH)	3	1	4
	Indigo	Zuid-Holland (ZH)	2	2	4
	Jellinek	Noord-Holland (NH)	3		3
	Jellinek	Utrecht (UT)	1	1	2
Totaal gerealiseerd	8 instellingen	10 provincies	23	12	35 groepen

MUTATIES IN TWEEDE METING

Veranderingen ten opzichte van de eerste meting (2019) zijn:

- 9 professionals/groepen zijn niet voor een tweede keer geïnterviewd
- 9 professionals vertellen over praktisch dezelfde groep in hetzelfde dorp of stad
- 5 professionals vertellen over een andere groep in hetzelfde dorp of stad
- 21 professionals zijn nieuw in de monitor; daarvan komen er 15 uit nieuwe deelnemende dorpen en steden en 6 uit dorpen en steden die ook al meededen in de eerste monitor

1.5 VERGELIJKING MIDDELENGEBRUIK TUSSEN REGIO'S

In de hoofdstukken 6 t/m 10 wordt de prevalentie van gebruik en de dynamiek (toe- of afname) ook per regio besproken en in kaartjes met kleuren gevisualiseerd. Dat gebeurt aan de hand van gemiddelde scores per regio. Het voordeel hiervan is dat hiermee het landelijke

beeld kan worden genuanceerd. Zo wordt in één oogopslag zichtbaar of er bij een bepaald middel sprake is van een algemene, landelijke opwaartse, stabiele of neerwaartse trend, of dat het gebruik in de ene regio stijgt en in een andere regio daalt.

We maken hier wel drie kanttekeningen. Ten eerste worden regio's ter grootte van twee á drie provincies ingekleurd op basis van signalen van professionals over 6-13 risicogroepen in die regio. De regioscore geldt dus nadrukkelijk niet voor alle jongeren in de regio. Ten tweede krijgen alle provincies in de regio dezelfde gemiddelde score, terwijl er in werkelijkheid misschien wel duidelijke verschillen zijn. Wanneer bijvoorbeeld in de ene provincie binnen een regio met twee provincies een daling in gebruik wordt gezien en in de andere provincie een stijging, wordt voor de hele regio (beide provincies) de dynamiek in gebruik als stabiel getypeerd. Waar mogelijk en zinvol zal dat per hoofdstuk en per provincie worden genuanceerd. Ten derde moet de toe- of afname in een regio vooral worden gezien in het perspectief en dynamiek van de groepen die zijn beschreven. Als de beschreven groep nieuw is (d.w.z. in de regiomonitor 2019 nog niet werd beschreven), maakt dat een vergelijking met voorgaande meting wat lastiger.

INCLUSIECRITERIA VAN DE GROEPEN

In het kernteam zijn inclusiecriteria opgesteld om meer focus te krijgen bij het zoeken van groepen en geschikte professionals. Voor de regiomonitor is het belangrijk dat de groepen bij de analyse zodoende beter vergeleken kunnen worden.

Inclusiecriteria zijn:

- De groep bestaat minimaal een jaar en moet uit ten minste 10 personen bestaan.
- Een ruime meerderheid van de groep zit in de leeftijdsrange 16-28 jaar.
- De groep brengt met enige regelmaat de vrije tijd door in het publieke domein (o.a. straat, park, winkelcentrum) het institutionele domein (o.a. jongerencentra, jeugdopvang) of in het uitgaansdomein (o.a. shishalounges, cafés, coffeeshops, en clubs of festivals).
- De groep is bekend met middelengebruik. Alcohol en/of cannabis zijn geaccepteerd en er is ook (ruime) ervaring met andere middelen (o.a. ecstasy, cocaine, GHB, ketamine of lachgas).
- Er is sprake van een (drugs)problematiek op ten minste één van de volgende drie terreinen. De problematiek(en) hoeft niet voor de gehele groep te gelden, maar kan zich ook in subgroepen voordoen:
  - Problematisch en/of excessief/fors drugsgebruik op locatie of elders; gezondheidsincidenten; afhankelijkheid.
  - Meervoudige problematiek in de directe (familie), institutionele (school) of sociale omgeving (vriendengroep).
  - Overlast c.q. criminele problematiek (dealen, runnen, inbraak; High Impact Crime).

DATUMVERZAMELING

De interviewperiode werd vanwege corona met een maand verlengd en vond plaats in januari-april 2021. De interviews werden door de preventiewerkers face-to-face of telefonisch afgenomen. Daarna werden de interviews uitgewerkt en in een analyseformat verwerkt en geanonimiseerd verstuurd naar de onderzoekers voor analyse en rapportage.

TRENDS, GERUCHTEN, SIGNALLEN EN HYPES

De regiomonitor is bedoeld om (1) op landelijk niveau systematische informatie te geven over ontwikkelingen in het middelengebruik bij risicjongeren en (2) daarbij dient deze informatie bruikbaar te zijn voor preventie en beleid. Deze monitor richt zich primair op groepen waar met de bestaande systemen geen of onvoldoende zicht op bestaat. Een centraal begrip in deze studie is: trend. Dit moet duidelijk onderscheiden worden van drie andere begrippen: signalen, geruchten en hypes.⁶

- **Trends** zijn wanneer we van elkaar onafhankelijke bronnen een duidelijke, systematische en empirisch verifieerbare toe- of afname in aard en omvang van middelengebruik waarnemen.
- **Signalen** zijn duidelijk waarneembare, maar zich (nog) niet systematisch manifesterende ontwikkelingen in middelengebruik.
- **Geruchten** zijn berichten die niet verifieerbaar en soms empirisch pertinent onjuist zijn.
- **Hypes** zijn vluchtige fenomenen die snel wegebben. Zij kunnen wel enige empirische basis hebben, maar het gaat doorgaans toch vooral om anekdotische verhalen die vaak in de media worden opgeklopt.

---

⁶ Definities van deze begrippen zijn ontleend aan de Antenne monitor (Nabben & Benschop, 2020).

MILIEU EN RISICOFACTOREN

INLEIDING	10
2.1 GROEPSKENMERKEN	11
LEEFTIJD	11
ETNICITEIT	11
SEKSE.....	12
OPLEIDING EN WERK.....	12
SIGNALEN ONDERWIJS EN/OF BAAN	13
LEEFGEBIEDEN EN RISICOFACTOREN	13
2.2 PERSOONLIJK NIVEAU (PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN EN PERSOONSKENMERKEN)	13
2.3 DIRECTE OMGEVING (OUDERS/FAMILIE, PEERS, CULTURELE ACHTERGRONDEN)	14
PROBLEMATIEK IN DE DIRECTE OMGEVING	14
OUDERS EN FAMILIE	15
GEZINSPROBLEMATIEK.....	16
LEEFTIJDGENOTEN.....	16
CULTURELE/RELIGIEUZE ACHTERGRONDEN	17
SIGNALEN DIRECTE OMGEVING	18
2.4 SOCIALE OMGEVING EN RISICOFACTOREN	18
PROBLEMATIEK VAN DE SOCIALE OMGEVING.....	19
LAGE SOCIALE KLASSE	20
MINDER SOCIALE RISICOFACTOREN.....	21
SIGNALEN SOCIALE OMGEVING.....	22

INLEIDING

Onze focus in de regiomonitor ligt op professionals (straathoek-, ambulante en jongerenwerkers) die werken met kwetsbare jongeren die in het dagelijkse taalgebruik ook vaak aangeduid worden als 'gemarginaliseerd', 'kansarm', 'crimineel' of 'probleemjeugd' en ook als 'hang- en straatgroepen'.⁷ Deze termen worden vaak gebruikt in discussies over jongeren met meervoudige persoonlijke en ontwikkelingsproblemen op verschillende terreinen. Een deel van hen vertoont probleemgedrag in de sfeer van overlast en/of criminaliteit. De genoemde termen doen vermoeden dat iedereen in hetzelfde schuitje zit, maar we zullen zien dat er ook contrasten zijn tussen groepen, subgroepen en groepsleden.

Voor meer *fine tuning* bij het selecteren van groepen zijn inclusiecriteria geformuleerd (zie hoofdstuk 1). Deze criteria zijn richtinggevend geweest voor het typeren van groepen die in dit hoofdstuk beschreven worden. Kernachtig gezegd gaat het om groepen van ten minste 10 personen, waarvan de meerderheid 16-28 jaar is en die met enige regelmaat hun tijd

⁷ CBS, 2020; Ferwerda & Van Ham, 2017.

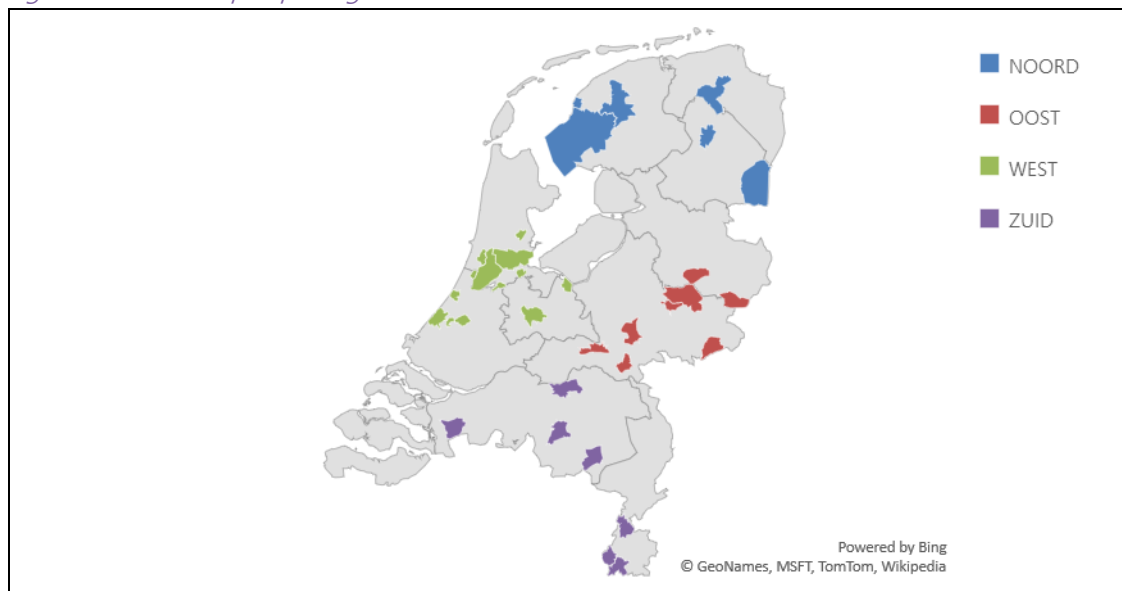
doorbrengen in het publieke, institutionele of het uitgaansdomein. Behalve het gebruik van alcohol en cannabis zijn ze ook met andere middelen bekend en is er (bij een subgroep) sprake van soms fors drugsgebruik dan wel meervoudige problematiek.

Overigens willen wij hier wel met klem benadrukken dat het in deze monitor over risicogroepen gaat die niet representatief zijn voor de jongerengroepen in de regio. Dit laat echter onverlet dat grensoverschrijdend groepsgegedrag, drugsgebruik of groepsdelicten eerder in beeld komen bij gemeenten en soms tot interventies (o.a. groepsaanpak) kan leiden.

2.1 GROEPSKENMERKEN

In totaal zijn 35 groepen onderzocht in 23 steden en 12 dorpen, verdeeld over 10 provincies (27 regio's) die zijn ingedeeld in vier gebieden: Noord, Oost, West en Zuid. Het aantal jongeren per groep varieert van 8 tot 90 personen; in totaal gaat het om zo'n 850 jongeren. Een gemiddelde groep telt ongeveer 20 leden.⁸ Zie Tabel 1 t/m 4 (pag. 131-134) voor een overzicht van de kenmerken per groep.

Figuur 2.1 Groepen per regio

LEEFTIJD

De leeftijdsverspreiding in alle groepen is tussen de 11 en 27 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 18 jaar.⁹ Bij 28 groepen is de meerderheid 16 jaar of ouder. Bij 7 groepen is de gemiddelde groepsleeftijd 14-15 jaar.

ETNICITEIT

Van alle groepen zijn er 14 van Nederlandse komaf, 5 groepen hebben voornamelijk een niet-westerse migratieachtergrond (vooral Marokkaans- en Turks-Nederlandse jongeren) en de overige 16 groepen zijn etnisch divers (11 (sub)groepen met een niet-westerse

⁸ Er zijn uitschieters: drie groepen tellen 60, 80 en 90 leden.

⁹ Met één uitschieter: in een grensdorp is het oudste lid van de groep 35 jaar (RO05GE).

migratieachtergrond en 5 (sub)groepen met een westerse migratieachtergrond, met jongeren uit Polen, Bulgarije en Hongarije). De groepen die voorkomen in steden in dichtbevolkte delen van Nederland zijn meestal in meerderheid van niet-westerse komaf dan wel een etnisch gemixte groep. In de dunbevolkte gebieden en in dorpen zijn de groepen in meerderheid Nederlands.

SEKSE

De meeste groepen manifesteren zich op straat, met soms een link naar een onderkomen van het jongerenwerk of naar plekken in het uitgaansleven. Vooral in de zogenaamde hang- en straatgroepen in steden zijn jonge mannen in de meerderheid en hoofdzakelijk niet-westers. Over het algemeen is bij de groepen de meerderheid man (75-100%), maar er zijn ook een aantal uitzonderingen. Zo bestaat één groep volledig uit meiden, is er één groep met een gelijke man-vrouwverdeling en zijn er 5 groepen waarvan ongeveer een derde vrouwelijk is.

OPLEIDING EN WERK

Een groot deel van de minderjarige jongeren gaat nog naar school. Zowel binnen als tussen de groepen is het opleidingsniveau gevarieerd. Sommige jongeren volgen vwo, havo of hbo, anderen volgen het speciaal onderwijs. De meeste jongeren zijn laag- en/of praktisch opgeleid en volgen het vmbo of mbo niveau 1-2. Daarnaast heeft het merendeel van de jongeren een bijbaantje. Zij werken bijvoorbeeld in de supermarkt, bij de bloemenveiling, als bezorger, in de vis, op de boot of in de bouw. Voor sommigen geldt daarbij dat de streek waarin zij opgroeien ook het bijbaantje bepaalt. Er zijn ook meiden bij die bepaalde kosten financieren middels 'suiker dating' (sugar dating). Zo is 'Hansje betaalt de schade' binnen de meidengroep (RW02NH) een veelgehoorde leus.¹⁰

Corner en college boys¹¹

Een flink deel van de schoolgaande groepsleden spijbelt en heeft contact met leerplicht. In de praktijk betekent dit dat in bijna elke groep een harde kern van jongeren is die koste wat kost naar school blijft gaan, een opleiding volgt of een baan heeft (college boys); en een harde kern zonder opleiding die vaker op straat hangt, chronisch werkloos is en/of in het criminele circuit zit (corner boys). Daartussenin zit een grote onstabiele groep die heen en weer schiet tussen spijbelen en school, een baantje of rondhangen uit verveling. Op termijn splitsen jongeren zich op en kiezen dan voor: opleiding en een baan, niets doen of een criminele carrière.

De oudere werkende jongeren hebben niet altijd een diploma op zak. Sommigen switchen continu van baan, anderen zijn vaak werkloos. Ook is sprake van criminaliteit: er wordt bijverdiend met illegale handel en het verkopen van snus (tabakpoeder) of cannabis in de wijk. Een

---

¹⁰ Een 'Hans' verwijst naar de veelal succesvolle en rijke jongen die de financiële kosten van een 'Grietje' tot zijn rekening neemt. Het draait hierbij om luxe en status in ruil voor aandacht en/of seks.

¹¹ Deze termen werden gemunt door Whyte, 1943.

groot deel van de jongeren brengt zijn tijd door op straat en komt zo ook bij de eerste 'klusjes' terecht.

SIGNALLEN ONDERWIJS EN/OF BAAN

Veel jongeren kampen met de gevolgen van de coronacrisis. Een gebrek aan structuur en duidelijkheid, thuis studeren en met name het volgen van onlineonderwijs bleek voor hen een moeilijke opgave. Een aantal is gestopt met de opleiding. De jongeren spijbelen meer en zijn ook meer op straat te vinden. Het lukte een deel van hen ook niet om een stage te vinden of hun bijbaantje te behouden. De jongeren die toch een baantje wisten te bemachtigen zijn veelal aan de slag gegaan in de bezorgdienst, bijvoorbeeld als postbezorger of pizzakoerier. Op zoek naar sensatie en tegen de verveling lijken sommige groepen meer kattenkwad en kleine criminele vergrijpen te plegen, zoals winkeldiefstal. De jongeren blijven elkaar ontmoeten, soms met tientallen in het park. Anderen zijn gaan rellen en hebben daarom hun baan verloren.

LEEFGEBIEDEN EN RISICOFACTOREN

We vroegen aan professionals welke risicofactoren zij op verschillende leefgebieden van jongeren zien en of deze ook invloed hebben op de aard van het middelengebruik. Uit de literatuur blijkt dat bij verslaving zowel biologische, psychologische en sociale factoren een rol kunnen spelen.¹² De risicofactoren zijn in een drietal domeinen (soms overlappend) onderverdeeld: (1) persoonlijke leefomgeving, (2) directe leefomgeving en (3) brede sociale leefomgeving.¹³ Met het benoemen van deze domeinen kan de ontwikkeling van een individu of een subgroep worden gezien als een systeem van relaties die deel uitmaakt van zijn of haar omgeving. De professionals benoemen hieronder risicofactoren die zij terugzien op zowel individueel niveau, in subgroepen en soms ook bij de meerderheid in een groep.

2.2 PERSOONLIJK NIVEAU (PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN EN PERSOONSKENMERKEN)

Jongeren- en straathoekwerkers zijn geen psychologen, maar in de omgang met jongeren en observaties van collega's vallen hen wel enkele dingen op. Er zijn jongeren met hechtings- en/of LVB-problematiek en jongeren die als KOV-kinderen (kind van ouder met een verslaving) worden aangemerkt, vaak met gescheiden ouders. Gedragsproblematiek komt ook veel voor. Jongeren met een ADHD-diagnose, vaak op zoek naar sensatie, herkennen de meesten wel en de meer ervaren professionals waarschijnlijk ook jongeren met ASS (autismespectrumstoornis). In een Friese plaats met een AZC in de buurt heeft de jongerenwerker (RN07FR) ook contact met jonge statushouders met o.a. PTSS (posttraumatische-stressstoornis). Sommige professionals zien dat mentaal instabiele jongeren weinig veerkracht hebben en ook eerder vatbaarder zijn voor (problematisch) gebruik. Ten slotte zijn er ook jongeren met

---

¹² Snoek et al., 2010.

¹³ Eén groep (RN08GR) die in een begeleid woonproject zit kan worden gerekend tot het institutionele domein.

conflictgedrag richting ouders, politie of andere opvoeders. Veel jeugd communiceert ook niet meer met ouders.

Gezond opgroeien en opvoeden zijn niet vanzelfsprekend, want ook de persoonlijke hygiëne van jongeren laat soms te wensen over. Door de financiële situatie thuis en het moeten omkeren van elk dubbeltje zien sommigen, net als bij de ouders, er armoedig en slecht verzorgd uit, vaak in dezelfde kleding rondlopen en niet doorhebben dat ze 'een geur' om zich heen hebben die anderen afstoot. "Alsof ouders niet altijd de was voor ze doen. Vaak ook een slechte adem, alsof ze zelden tandenpoetsen", zegt een Gelderse jongerenwerker (RO04GE) die daarom zorgt dat er altijd tandenborstels en deodoranten aanwezig zijn in het jongeren centrum. Bij de meiden is de verzorging iets beter.

2.3 DIRECTE OMGEVING (OUDERS/FAMILIE, PEERS, CULTURELE ACHTERGRONDEN)

Kinderen in kwetsbare families lopen een groter risico om psychologische en sociale problemen te ontwikkelen, waaronder middelengebruik. Een grote studie naar de gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland laat zien dat jongeren uit onvolledige gezinnen vaker (zowel ooit in het leven als de laatste maand) roken, alcohol drinken, cannabis alsmede XTC en lachgas gebruiken dan jongeren uit volledige gezinnen.¹⁴

Hoewel jongeren niet zo snel over hun benarde thuissituatie beginnen, zeggen professionals dat ze vaak aardig op de hoogte zijn van de risicofactoren thuis en de peergroep waarin ze zitten. We vroegen aan de professionals of zij naast hun impressies over de directe omgeving van jongeren ook een score konden geven voor de mate waarin risicofactoren invloed hebben op het welzijn en gedrag van jongeren. Zij konden kiezen tussen vier categorieën – geen, licht, matig en ernstig – en aangeven hoeveel procent van de jongeren in de groep binnen elke categorie viel.¹⁵ In totaal werden er van 34 groepen de scores doorgegeven. Eén professional scoorde niet omdat hij te weinig wist over de directe leefomgeving van de groep.¹⁶

PROBLEMATIEK IN DE DIRECTE OMGEVING

Professionals signaleren de volgende mate van problematiek in de directe omgeving bij de jongeren in de risicogroepen:

- In 3 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (80%) *geen problemen* in de directe omgeving.
- In 3 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (70-85%) *lichte problemen* in de directe omgeving.

---

¹⁴ Stevens et al., 2018.

¹⁵ We moeten hier wel rekening houden met een subjectief oordeel van de professional. Het is mogelijk dat verschillende professionals lichte, matige of ernstige problematiek verschillend interpreteren.

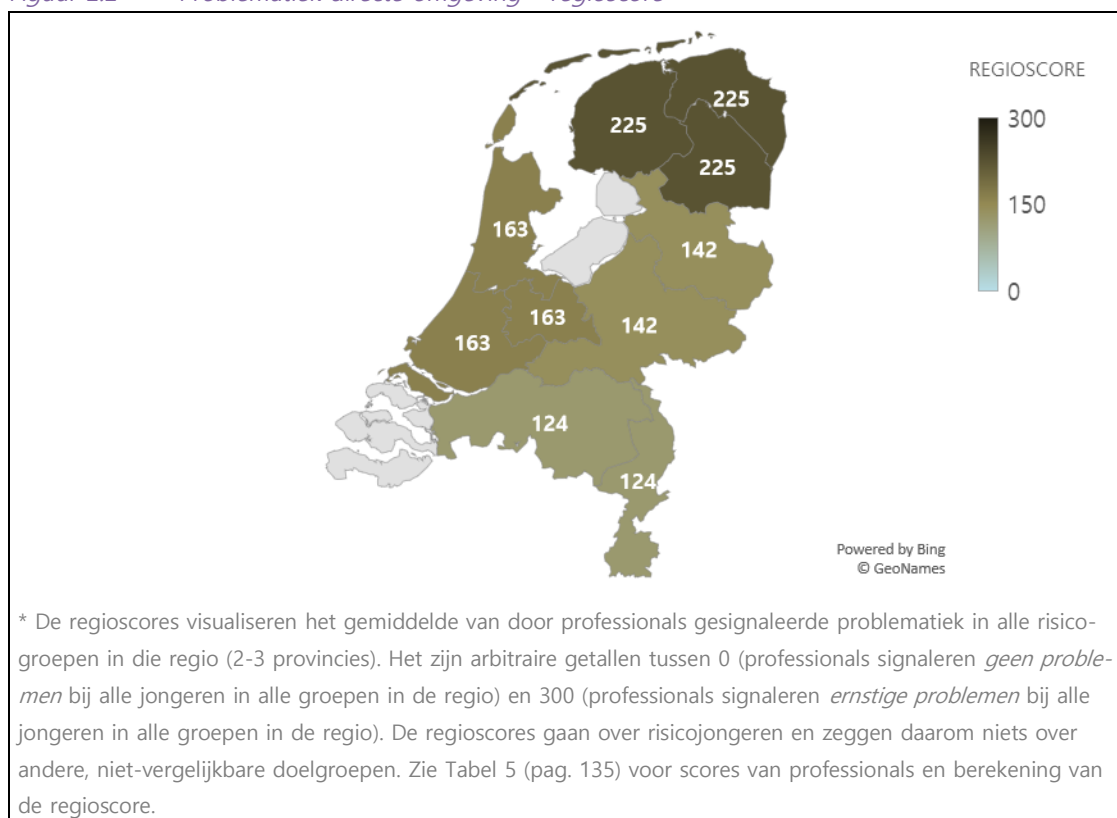
¹⁶ De door professionals gescoorde percentages zijn terug te vinden in Tabel 5 (pag. 98).

- In 8 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (60-80%) *matige problemen* in de directe omgeving.
- In 3 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (55-80%) *ernstige problemen* in de directe omgeving.
- In de resterende 17 groepen is het beeld wisselend.

Er zijn dus groepen waarin volgens de professionals vrijwel niemand problemen ervaart in de directe omgeving. Aan de andere kant van het risicospectrum zijn er groepen waarin bijna iedereen een ernstige problematiek ervaart. Maar vaak is het beeld wisselend en zitten er subgroepjes in de groep die in meer of mindere mate problemen ervaren in hun directe milieu (o.a. scheiding, thuisgeweld, detentie). In de helft van de groepen (17 van de 34) zitten zowel jongeren met als zonder problemen in de directe omgeving. In de monitor hebben we het vaak over groepen, met de nuance is hier dat een groep kan bestaan uit zowel jongeren in stabiele milieus als jongeren in zwakkere milieus.

Op basis van de percentages die de afzonderlijke professionals gaven, is per regio een score berekend. Deze regioscore is weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur 2.2 Problematiek directe omgeving – regioscore *

ouders en familie

In veel groepen zitten jongeren (soms een enkele, soms de meerderheid) die op enigerlei wijze thuis problemen ervaren met ouders en/of familie. Deze leiden tot veel spanningen bij de veelal nog thuiswonende jongeren. Sommigen krijgen ambulante zorg, zitten in de

hulpverlening, of hebben zich aangemeld voor een begeleid wonen project. Een Gelderse jongerenwerker (RO09GE) begeleidt bijvoorbeeld een getroebleerde groep jongeren die thuis van jongs af aan geconfronteerd worden met gezinsdrama's. Soms weten ze niet eens wie hun echte vader is. "Je merkt wel dat het niet standaard 'papa en mama nemen na schooltijd gezellig de dag met je door' is" (RO09GE). Bij een meisje dat bij haar vader woont blijft het gissen wat ze moet met een verkering; een man die ook een vriend van haar vader is. Jongeren zijn door de chronische ruzies thuis soms de wanhoop nabij, zoals een ander meisje dat op de vlucht sloeg en een volle dag in de auto van een andere jongen bivakkeerde om maar niet terug naar huis te hoeven.

GEZINSPROBLEMATIEK

Uit de verhalen doemt een beeld op van een multiproblematiek met vaak een combinatie van factoren in één gezin, dat soms ook opvoedingsondersteuning krijgt. Vaak is er sprake van een systemische thuisproblematiek. Er zitten groepen bij waar verschillende risicofactoren in meer of mindere mate een rol spelen thuis. Een straathoekwerker in de Achterhoek (RO08OV) heeft jongeren met LVB-ouders, alleenstaande ouders en/of ouders die veel alcohol en/of harddrugs gebruiken, en jongeren met heel religieuze ouders. Hieronder volgt een aantal factoren genoemd door professionals:

- **Streng of juist vrije opvoeding.** Opgroeien in een streng christelijk of islamitisch gezin; zwijgcultuur en gesloten gemeenschap; wie zondigt roept Gods toorn op (streng); geen grenzen en regels thuis over bijvoorbeeld drugs; alles kan (vrij).
- **Financieel.** Chronische armoede; ouders werkloos; schulden; baanverlies door corona.
- **Ouders** (opvoeders)
  - **verlies:** uit ouderlijke macht gezet; scheiding; opgroeien in eenoudergezin; pleeggezin; samengestelde gezinnen; overlijden (vader, moeder of broertje, zusje);
  - **sociaal-psychische problemen:** LVB-ouders; gedragsproblematiek; onvermogen om op te voeden; weinig toezicht en/of grip op kinderen;
  - **agressie:** onstabiele relatie, spanningen; ruzies; huiselijk geweld;
  - **emotioneel afwezig:** slecht contact met ouders (ook in welgestelde gezinnen); vaak van huis vanwege carrière (rijk milieu); afkopen met geld; geen tijd en interesse voor kinderen (sleutelkinderen); verwaarlozing; gebrek aan geborgenheid; niet in staat hulp te zoeken;
  - **laaggeletterd:** kloof met Nederlandse (school)cultuur; geen steun aan kinderen; geen begeleiding (willen) zoeken;
  - **alcohol en drugs:** problematisch alcohol en/of drugsgebruik; verslaving; families betrokken bij wietteelt en drugshandel; detentie ouders en familieleden.

LEEFTIJDGENOTEN

Peers en/of de groep waar adolescenten zich mee verwant voelen kunnen een andere belangrijke risicofactor zijn. Jongeren in de adolescentiefase brengen voor het eerst meer tijd

met elkaar door dan bij de ouders. Meningen van vrienden krijgen meer gewicht. Je kunt je verhalen kwijt bij anderen en ook de problemen thuis ontvluchten. Troost zoeken bij elkaar. "Voor jongeren die veel gepest worden kan een groep veiligheid bieden, een plek waar ze zich thuis voelen, erbij horen." (R006GE). Een groep als een soort 'baken voor LVB-jongeren' die wegens hun beperking elders slecht aansluiting vinden (R008OV). Een groep waar alle 'kneuzen' met een hulpverleningsgeschiedenis vanaf de pubertijd gelijkwaardig zijn (RW12ZH). Kortom: voelen dat je onderdeel bent of wilt zijn van een groep die meer nog dan ouders en hulpverleners een vangnet is voor het straatleven (RW13NH).

En toch kan er ook een keerzijde zitten aan deelname in een groep, want veel jongeren voelen ook groepsdruk, zeggen professionals. In een risicovolle peergroep zetten leden elkaar vaker aan tot negatief gedrag en middelengebruik. Sommige ontremde 'vrienden' met gedragsproblemen kunnen anderen flink opjutten en aansporen tot grensoverschrijdend gedrag. Voor sommige groepen heeft de coronaperiode verkeerd uitgepakt. Er worden vaker en ook andere middelen gebruikt, ook in groepen met jongeren in een stabiele gezinssituatie. Soms gaat het er gewelddadiger aan toe en ontstaan toenemende spanningen en ruzies met andere groepen. Een ervaren Amsterdamse straathoekwerker (RW13NH) weet dat vooral de jeugd met een lage intelligentie gevoelig is voor groepswaarden en ver durft te gaan om een zekere status te verdienen c.q. krijgen. Het verwondert jongerenwerkers hoe serieus sommige cliques zich zijn gaan spiegelen aan gewelddadige drillclips en televisieseries als Mocrumaffia super serieus nemen. Maar getuige van enkele clashes in arme volkswijken blijft het niet alleen maar beperkt tot symbolisch geweld en provocaties. Op de negatieve invloed van oudere jongeren (actief in o.a. drugshandel) komen we in hoofdstuk 3 terug.

CULTURELE/RELIGIEUZE ACHTERGRONDEN

Professionals zien een relatie tussen etniciteit (in deze studie vooral Marokkaans-Nederlandse jongeren) en middelengebruik, dat met taboes omkleed is en vaak indruist tegen de conservatieve moslimwaarden van ouders en/of andere familieleden, die strenger in de leer zijn en vaak geen ervaring met alcohol en middelen hebben. In hun ogen zijn drugs vooral haram (zondig).¹⁷ De jongere generatie die experimenteert voelt zich vaak schuldig (geen goede moslim) door de taboecultuur rond drugs. Gebruik vindt daarom vaak heimelijk plaats. Professionals zien een cultuurspleet tussen de opvoedwaarden van de ouders en het leven daarbuiten. De religieuze leefwereld van jongeren komt het meest overeen met die van 'culturele moslims', voor wie het geloof belangrijk is, maar zich niet uit in het praktiseren van de rituele gedragingen zoals bidden of moskeebezoek, en soms met 'selectieve moslims', die regelmatig deelnemen aan de sociale en rituele praktijken, maar niet zeer frequent.¹⁸ Jonge moslims mogen dan vaak geen referentiekader van hun ouders hebben als het om alcohol of andere

---

¹⁷ Nabben & Bahara, 2020.

¹⁸ Huijnk, 2018.

middelen gaat, maar kunnen dat wel hebben in een andere (nieuwe) context vanwege hun contact met andere (uitgaans-)groepen.

Een outreachwerker (RN04DR) in Drenthe vertelt hoe een mix van Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse vrienden gezamenlijk drugs gebruikt. Maar er zijn ook groepen die louter uit Marokkaans-Nederlandse jongeren bestaan en die zich veilig voelen in een gesloten groep, met dezelfde straatwaarden, muziekvoorkeur en buurtkennis (RW01NH). Maar ook de positie van 'vrijgevochten' (roken, drinken, lachgas, vriendjes, etc.) migrantenmeiden is een twistpunt met de meer conservatieve omgeving waar zij zijn opgegroeid. Een meidenwerker (RW02NH) ziet hoe gevangen de meiden zitten in hun stress tegenover hun ouders waar ze continu ruzie mee hebben.

SIGNALLEN DIRECTE OMGEVING

Overlast op straat. Meer jongeren op straat betekent vaak ook meer overlast. In de perceptie van chronische klagers zelfs als jongeren straatvoetbal in de wijk doen. Professionals zien dat de overlast op straat een gevolg is van meer spanningen thuis, dichte scholen, het ontbreken van zinvolle dagbesteding etc. Jongeren uit grote gezinnen en klein behuist nemen een vlucht voorwaarts, aangemoedigd door ouders die hun kinderen letterlijk het huis uitgezet hebben wegens immense coronastress. Als dan ook nog de vakanties in het water vallen neemt de frustratie toe en bouwt de druk zich in de loop van de coronaperiode geleidelijk op en komt tot uitbarsting na de invoering van de avondklok (23 januari 2021).

Somberheid. Verveling en je nutteloos voelen kan een verlamdende, inerte uitwerking hebben. Professionals horen verhalen over eenzaamheid, somberheid en depressieklachten. Sommige jongerencentra blijven open maar mogen slechts kleine groepen ontvangen.

Roes. Er is ook een deel van de jeugd dat uit verveling meer gaat 'klieken'. Groepen treffen elkaar vaker en op andere momenten. De verleiding om te gaan drinken, blowen of andere drugs te nemen groeit naarmate de groep langer bijeen is. Samen drugs gebruiken vergroot de solidariteit. Corona is een trigger voor meer drugsgebruik in plaats van minder, op andere plekken en soms met grotere groepen dan normaal. Daarnaast zijn er ook sologangers die zich meer zijn gaan verliezen in gamen achter de voordeur.

Geen zicht. De contacten met vertrouwensfiguren verwateren. Er is minder controle op de ontwikkeling van jeugd in domeinen (o.a. school, sportclub, jongerencentra) waar dat normaal gesproken wel plaatsvindt. Wat betekent het als groepen meer op zichzelf gericht zijn? Sommige professionals verwachten dat de echte klap van de corona lockdown nog moet komen.

2.4 SOCIALE OMGEVING EN RISICOFACTOREN

Naast de problematiek in de *directe omgeving* bevroegen wij de professionals ook over de *sociale omgeving* van jongeren, waarbij meer wordt gekeken naar de maatschappelijke context – o.a. armoede, (ongunstige) buurtkenmerken, sociaaleconomische status (SES) – en

mogelijke verbanden met middelengebruik en criminaliteit.¹⁹ Jongeren uit milieus met een lage SES hebben vaak een minder goede gezondheid, deels veroorzaakt door leefstijl en leefomgeving.²⁰

We vroegen aan de professionals of zij naast hun impressies over het sociale milieu ook een score konden geven voor de mate waarin risicofactoren invloed hebben op het welzijn en gedrag van jongeren. Zij konden kiezen tussen vier categorieën – geen, licht, matig en ernstig – en aangeven hoeveel procent van de jongeren in de groep binnen elke categorie viel.²¹ In totaal werden er van 32 groepen de scores doorgegeven. Drie professionals scoorden niet omdat zij het moeilijk vonden om iets te vertellen over de sociale leefomgeving van de groep.²²

PROBLEMATIEK VAN DE SOCIALE OMGEVING

Professionals signaleren de volgende mate van problematiek in de sociale omgeving bij de jongeren in de risicogroepen:

- In 6 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (60-100%) *geen problemen* in de sociale omgeving.
- In 3 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (60-100%) *lichte problemen* in de sociale omgeving.
- In 2 groepen ervaart de meerderheid van de jongeren (60-80%) *matige problemen* in de sociale omgeving.
- In 1 groep ervaart de meerderheid van de jongeren (90%) *ernstige problemen* in de sociale omgeving.
- In de resterende 20 groepen is het beeld wisselend.

Aan de ene kant zijn er dus groepen waarin niemand problemen ervaart in de sociale omgeving; aan de andere kant van het risicospectrum is er een groep waar bijna iedereen ernstige sociale problematiek ervaart. Maar meestal is het beeld wisselend en zitten er in de groepen subgroepjes jongeren die in meer of mindere mate problemen ervaren in hun sociale milieu (o.a. armoede, werkloosheid, aandachtswijk). In de monitor hebben we het vaak over groepen met de nuance hier dat een groep kan bestaan uit zowel jongeren in stabiele milieus als jongeren in zwakkere milieus. In de meeste groepen (22 van de 32) zitten zowel jongeren met als zonder problemen in de sociale omgeving. Voor de jongeren als zodanig maakt dat niet zo veel uit, omdat ze dezelfde passie hebben voor auto's, voetbalclub, muziek of bijvoorbeeld

---

¹⁹ De SES wordt onder andere bepaald door indicatoren als materiële omstandigheden van het huishouden (inkomen), vaardigheden, capaciteiten en kennis van de opvoeders (opleidingsniveau), maar ook het sociale netwerk en status (beroepsstatus) in de samenleving.

²⁰ Schwartz et al., 2020.

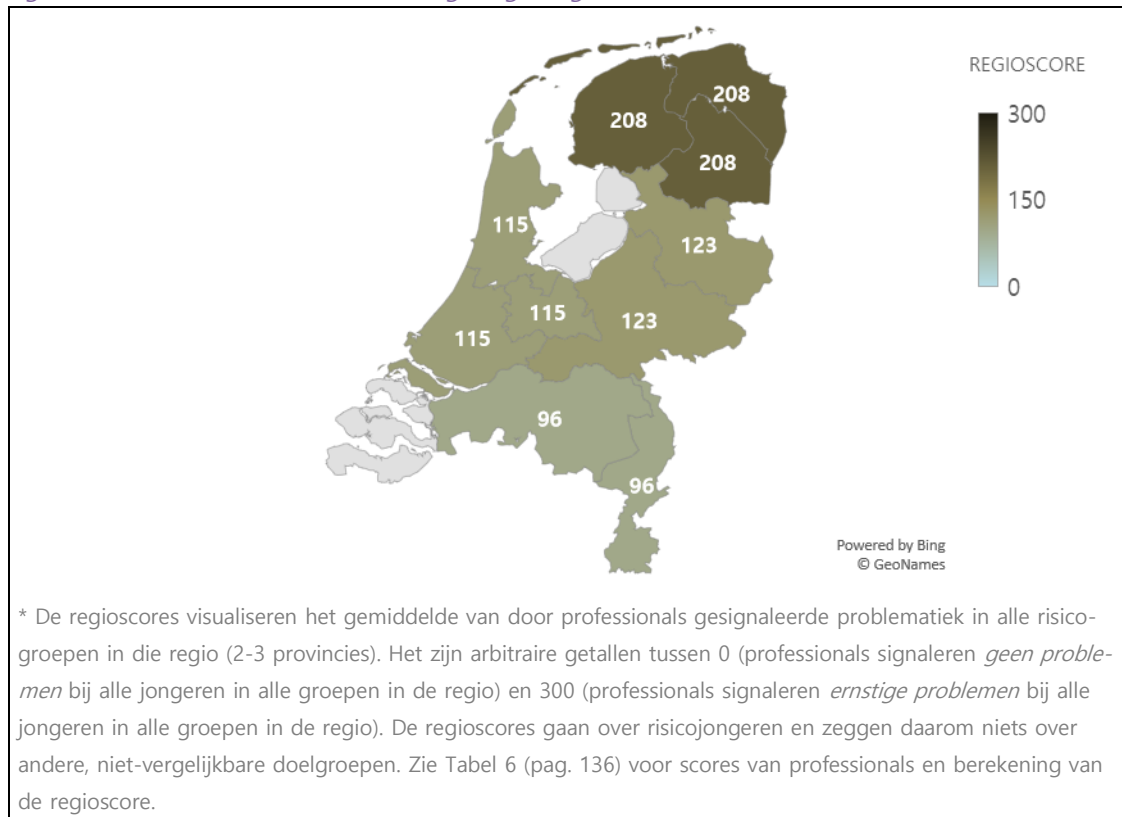
²¹ We moeten hier wel rekening houden met een subjectief oordeel van de professional. Het is mogelijk dat verschillende professionals lichte, matige of ernstige problematiek verschillend interpreteren.

²² De door professionals gescoorde percentages zijn terug te vinden in Tabel 6 (pag. 136).

drugs. Jongeren in (straat)culturen kunnen ook heel loyaal zijn naar elkaar en andere waarden delen dan hun arme, christelijke of heel burgerlijke ouders.

Op basis van de percentages die de afzonderlijke professionals gaven, is per regio een score berekend. Deze regio-score is weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur 2.3 Problematiek sociale omgeving – regio-score *

LAGE SOCIALE KLASSE

Toch zien we wel enige clustering bij jongerengroepen, wonend in (zeer) sterk stedelijke gebieden en ook wel in kleinere steden (<50.000 inwoners), die opgroeien in (kansarme) volkbuurten waar de meerderheid van de bewoners een migratieachtergrond heeft, of juist wonen in een Nederlandse volkbuurt. De soms schrijnende gezinsproblematiek en het troebele toekomstperspectief straalt deels ook op hen af. Veel jongeren in arme wijken groeien op in gezinnen met een meervoudige problematiek: ouders met taalachterstand, lage SES en dito inkomen, kleine behuizing en broers die bonje krijgen, krappe slaapkamers, etc. Een Haagse jongerenwerker (RW04ZH) probeert zich voor te stellen hoe het is om op te groeien in een gezin met vier kinderen in een woning van 55 m². En dat tijdens de coronaperiode. "Normaal zijn die kinderen veel op straat maar nu worden ze gedwongen om thuis te zijn en online lessen te volgen." Dat jongeren hun heil op straat zoeken, vindt hij evident.

Een jongerenwerker (RZ09LI) in een Limburgse witte volkbuurt stipt nog een andere kwestie aan. Namelijk de aanwezigheid in de wijk van een paar prominente criminele families, die kwetsbare gezinnen aanzetten (soms dwingen) tot het installeren van een wietplantage in

huis. Er zijn ook een paar motorclubs (1%-ers) actief waar jongeren tegenop kijken en sommigen ook lid van zijn geworden. Maar jongeren komen lang niet altijd uit dezelfde buurt of probleemwijk. Een straathoekwerker in de Achterhoek (RO08OV) zegt dat er in zijn gemeente geen probleemwijken zijn, maar dat de helft van de groep wel uit sociaal zwakke gezinnen komt met een lage SES. Een deel groeit op in armoede.

Een paar professionals merken terecht op dat het in een kwetsbare volkswijk niet altijd kommer en kwel is, maar soms ook gemeenschapszin heerst; waar men elkaar helpt en zorgt voor elkaar. Wijken met een sterk 'wij-gevoel'. Een sterk buurtnetwerk heeft eerder zicht op een problematiek, waardoor er eerder kan worden ingegrepen. Een jongerenwerker (RZ05LI) benoemt hier wel een andere zorg, namelijk dat sloop en de komst van dure nieuwbouw in grootstedelijke arbeiderswijken een bedreiging vormen voor de geroemde onderlinge sociale cohesie.

MINDER SOCIALE RISICOFACTOREN

Een ander deel van de jongeren groeit op in woonwijken die niet meteen te boek staan als probleemwijken, ofschoon de sociaaleconomische verschillen in een wijk best groot kunnen zijn. Er wonen gezinnen met veel leed achter de voordeur, terwijl op steenworp afstand een andere familie met kroost royaal leeft en drie keer op vakantie gaat. Hier is meer sprake van een discrepantie tussen 'rijk' en 'arm' in dezelfde buurt en worden jongeren geconfronteerd met buurtbewoners die het veel beter hebben dan hun eigen ouders. Over het algemeen is er weinig aanwas in het jongerenwerk van jeugd uit nieuwe wijken met koopwoningen. Een deel van de groepen bij het jongerenwerk bestaat voornamelijk uit een mix van jeugd afkomstig uit omliggende gemeenten en gehuchten.

Ten slotte is er een categorie jongeren die weinig tekortkomt en opgroeit in welvarende dorpen en gehuchten waar voldoende geld is en een hoog arbeidsethos heerst. Alles hier is gericht op werk (veel uren) en extra inkomsten. Over het algemeen is hier sprake van een hoge SES en dragen jongeren ook dure kleren vanuit huis. De jeugd in een kleine badplaats (RW09ZH) groeit op in koopwoningen en zit zelf ook goed in de slappe was. In een Brabants kerkdorp heeft de hechte gemeenschap het goed met elkaar. "Maar als je het verprutst dan vergeten ze dat niet snel", weet een jongerenwerker (RZ11BR). Daarnaast komt het voor dat jongeren qua leerprestaties (vmbo/mbo) niet voldoen aan de verwachtingen van hun hoogopgeleide (soms gefrustreerde) succesvolle ouders en leidt tot spanningen.

Echter de dissonant bij deze welgestelde groepen is dat er relatief veel alcohol maar ook andere drugs worden gebruikt. Hier lijkt vooral het middelengebruik de bindende factor te zijn, met normafwijkend gedrag dat zich wil afzetten tegen de lokale gevestigde orde, het dorpse conservatisme en starre geloofsovertuiging. Er is weinig controle vanuit de ouders, alsof men niet wil weten wat hun kinderen drijft. Een jongerenwerker (RZ03LI) in Heuveland: "Het is maar zeer de vraag of ouders weten dat hun kroost zich op straat manifesteert naar voorbeelden van gangsterrapcultuur en middelengebruik."

Meisjes op drift

Een aparte groep zijn Amsterdamse meiden met een migratieachtergrond, die problemen hebben met huisvesting en schulden. Ze voelen zich in denken en doen beknot door hun, over het algemeen, welvarende ouders. Veel conflicten gaan over uitbundige kleding, roken, drinken en vriendjes. Een meisje mag bijvoorbeeld niet omgaan met een jongen van andere komaf. Ze ervaren veel stress omdat ze het gevoel hebben dat ze niet zichzelf kunnen zijn. In hun zelfgekozen wereld liggen weer andere gevaren op de loer. Niet alle jongens ('stoute hansjes') waar ze mee optrekken hebben een positieve invloed (RW02NH).

SIGNALLEN SOCIALE OMGEVING

De coronaperiode heeft het leven van veel jongeren ontregeld. Jongerenwerkers horen verhalen over verveling, doelloos hangen op straat, groeiende spanningen thuis ook vanwege coronagerelateerde werkloosheid (o.a. schoonmaak- en hotelbranche, kantoren), opgekropte frustraties en meer middelengebruik (waar we verderop in dit rapport op terugkomen). Jongeren zijn veel moeilijker te motiveren. Professionals voorspellen dat vooral de kwetsbare groepen een grotere achterstand krijgen in het onderwijs. "Deze groep was al niet zo sterk op school en ze lopen er nu de kantjes vanaf. Ze blinken uit in smoesjes" (RW02NH). Sommigen beamen dat de kloof tussen leeftijdsgenoten uit de betere en slechtere milieus is gegroeid. Professionals hebben minder intensief contact met hun groep; huisbezoeken worden gecancelled. Het contact is mede door de avondklok oppervlakkiger en signalen dringen moeilijker door: "Je komt niet meer achter de voordeur in coronatijd." (RZ03LI). Overigens blijven er altijd groepen dwars doen; corona of niet. Een jongerenwerker (RW05ZH) in een stad nabij Den Haag weet uit ervaring dat een substantiële groep extra steun buiten de deur houdt vanwege de bemoeienis die ervan uitgaat. "Als jij scheef wilt lopen, heb je er natuurlijk geen zin in dat iemand jou probeert recht te laten lopen. Het is natuurlijk niet tof om aangesproken te worden als je helemaal naar de getver bent na een ketamine."

"Uit beeld zijn wil nog niet zeggen dat het ook goed gaat met een groep. Ze zijn minder in beeld omdat er op straat veel wordt gecontroleerd en beboet. Ze zijn naar meer afgelegen plekken vertrokken of zitten binnen bijeen. De groepsband is wel hechter, maar ik ben bang dat we nu pas in een later stadium problemen gaan zien die een zwaardere zorg vraagt." (RO08OV)

We zullen in hoofdstuk 3 zien dat sommige groepen door de lockdown het coronaregime minder zichtbaar worden, hun eigen plan trekken of zich schikken in de opgelegde beperkingen, terwijl andere groepen juist feller gaan protesteren en vaker de confrontatie opzoeken met het gezag. In de tweede coronagolf (najaar 2020) raakt het geduld op, met de avondklokrellen als apotheose.

3

OVERLAST EN DELINQUENTIE

INLEIDING	23
3.1 DELINQUENTIE IN GROEPEN	24
VERSCHILLENDE TYPEN DELINQUENTEN	25
OVERLAST EN VANDALISME.....	26
VERMOGENSDELICTEN.....	27
DRUGSHANDEL EN DELICTEN	28
DEALERS VAN DIVERS ALLOOI.....	29
GEWELD EN DEALERIJ	30

INLEIDING

In studies naar delinquent gedrag blijkt dat personen met een lage sociaaleconomische status vaker verdacht worden van het plegen van een misdrijf.²³ Slachtoffers van misdrijven (o.a. geweld, messen, cybercrime) komen vaak uit dezelfde maatschappelijke risicogroepen als de daders.²⁴

We vroegen aan professionals wat zij konden zeggen over overlast en delinquent groepsge-drag en over de mate waarin dit gebeurt. De antwoorden zijn geïnclassificeerd in groepen die *overlast* en *vandalisme* plegen of uit *protest* tijdens de pandemie in conflict zijn geweest met handhaving. Sommige groepen waren betrokken bij de coronarellen na invoering van de avondklok. Ook zijn er groepen bekend met *vermogensdelicten* (o.a. fietsdiefstal, auto- of scooterdiefstal, inbraak, plofkraak); *drugsdelicten* (o.a. drugshandel, smokkel, dealen en runnen); en soms *gewelddelicten* (o.a. mishandeling, bedreiging, (poging tot) beroving).

We vroegen aan de professionals of zij een score konden geven voor de mate en zwaarte van delinquentie in de groep. Zij konden kiezen tussen vier categorieën – geen, licht, matig en ernstig – en aangeven hoeveel procent van de jongeren in de groep binnen elke categorie viel.²⁵ Eén professional scoorde niet, dus werden in totaal van 34 groepen de scores doorgegeven.²⁶

²³ CBS, 2019 (p.105).

²⁴ Van der Laan & Beerhuizen, 2018.

²⁵ We moeten hier rekening houden met een subjectief oordeel van de professional. De inschatting kan zijn gebaseerd op de ernst van de gepleegde delicten, maar ook op frequentie, opgebouwd strafblad, betrokkenheid bij criminele organisaties, etc. Het is mogelijk dat verschillende professionals lichte, matige of ernstige problematiek verschillend interpreteren.

²⁶ De door professionals gescoorde percentages zijn terug te vinden in Tabel 7 (pag. 137).

3.1 DELINQUENTIE IN GROEPEN

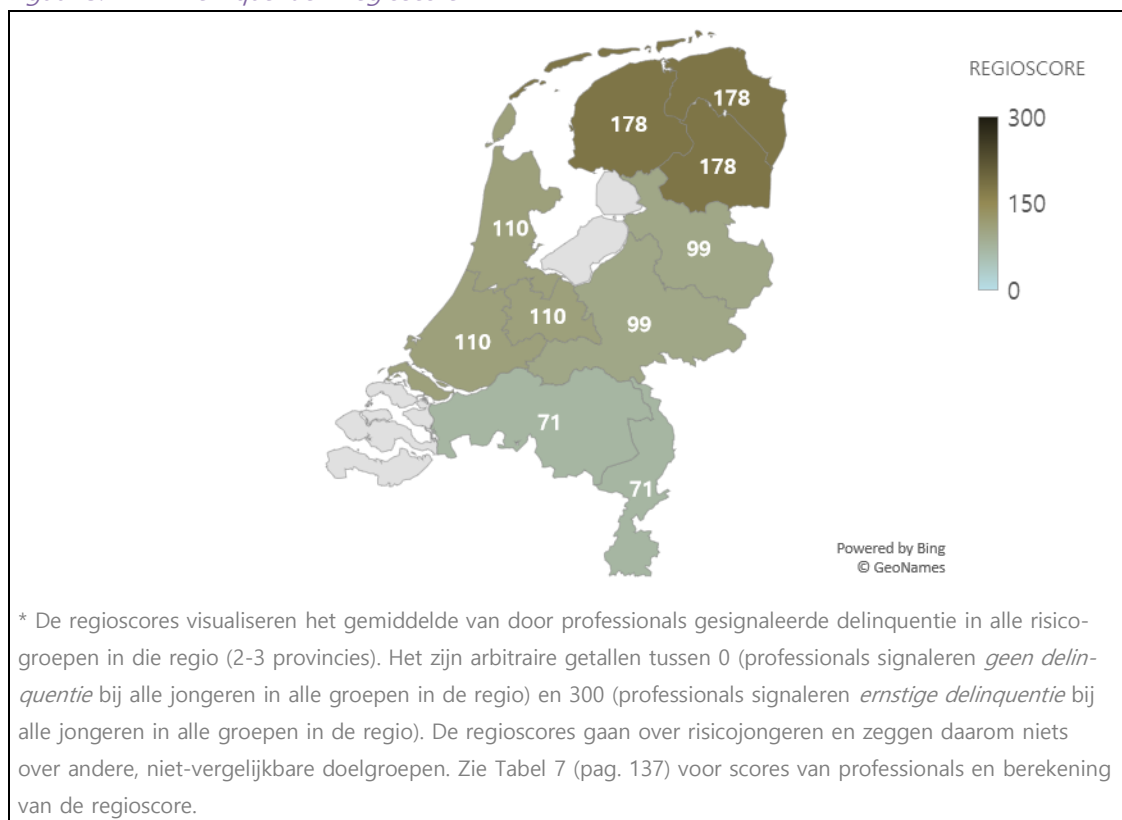
Professionals signaleren de volgende mate van delinquentie bij de jongeren in de risicogroepen:

- In 12 groepen is bij de meerderheid van de jongeren (60-100%) sprake van *geen* delinquentie.
- In 3 groepen is bij de meerderheid van de jongeren (80-100%) sprake van *lichte* delinquentie.
- In 1 groep is bij de meerderheid van de jongeren (55%) sprake van *matige* delinquentie.
- In 3 groepen is bij de meerderheid van de jongeren (70-100%) sprake van *ernstige* delinquentie.
- In de resterende 15 groepen is het beeld wisselend.

Er zijn dus zowel groepen waarbinnen (bijna) iedereen als ernstig delinquent wordt beoordeeld, als groepen die (bijna) helemaal als niet delinquent worden gezien. Het komt echter vaker voor dat er binnen groepen subgroepjes zitten die in meer of mindere mate betrokken zijn bij delicten.

Op basis van de percentages die de afzonderlijke professionals gaven, is per regio een score berekend. Deze regioscore is weergegeven in onderstaande figuur. De ernstig delinquente groepen in de regiomonitor zitten vooral in de noordelijke regio, waardoor deze provincies (Groningen, Friesland en Drenthe) bovengemiddeld hoog scoren.

Figuur 3.1 Delinquentie – regioscore *

VERSCHILLENDE TYPEN DELINQUENTEN

Om te voorkomen dat jongeren 'ontsporen' en 'uit beeld' raken is er vanuit gemeentelijk en landelijk beleid in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in preventie, schooluitval, risicojeugd en jeugdcriminaliteit.²⁷ De zorgen rondom jeugdigen richten zich vooral op specifieke groepen. Driekwart van de jeugddelicten wordt in groepsverband gepleegd.²⁸ De focus op grootstedelijke problematische en/of kwetsbare jongerengroepen is daarom niet zonder reden. Onderzoek in de afgelopen decennia laat zien dat het deel uitmaken van een jongerengroep van grote invloed is op de levensloop van jongeren.²⁹ Bij problematische groepen is er eerder sprake van afname van positieve sociale attitudes en contacten en een toename in delinquent gedrag en negatieve invloed van leeftijdsgenoten. Deelname aan een jongerengroep kan ook doorwerken op andere leefgebieden als financiën, opleiding en werk.³⁰

In sommige groepen is sprake van een waaier aan delicten: van een overval tot het stelen van scooters en vechtpartijen met anderen. In een fors aantal groepen zijn Halt-straffen uitgedeeld en/of zijn jongeren voor zwaardere vergrijpen opgepakt en veroordeeld. We mogen echter niet alle groepen over één kam scheren, aangezien de aard van de groep en de gepleegde delicten soms fors van elkaar kunnen verschillen. Temeer omdat de meeste groepen uit meerdere fracties bestaat met een andere achtergrond, gedrag en normen. De risicofactoren kunnen per individu/subgroep soms behoorlijk verschillen.

In de meest groepen (26 van de 34) zitten (ook) *niet-delinquenten*. Deze worden desondanks vaak wel gerekend tot de risicojongeren, omdat ze omgaan met groepsgenoten van wie een deel (veel) spijbelt, drugs gebruikt, dealt, inbraken pleegt, etc. Deze risicojongeren zijn (nog) niet in contact gekomen met politie en justitie, maar kunnen op termijn afglijden naar het criminele circuit. Het hangt ervan af hoe stevig iemand in zijn schoenen blijft staan of juist gevoelig is voor de druk van de groep of een invloedrijk persoon. De delinquenten die deel uitmaken van de groepen kunnen verschillende typen zijn: *first offenders* (jongeren die voor de eerste keer met justitie in aanraking komen); *meelopers* (jongeren die al meer dan eens zijn opgepakt); *veelplegers* (jongeren die veel criminele activiteiten plegen, maar minder ernstig dan die van de kopstukken) en *ernstig delinquenten* (jongeren die een ernstig strafbaar feit hebben gepleegd en al eerder met politie en justitie in aanraking kwamen).

Een Amsterdamse straathoekwerker (RW13N) maakt zich momenteel zorgen over de nieuwe jonge aanwas die begint aan te sluiten bij een groep die berucht is vanwege het verheerlijken van geweld en het plaatsen van drillrap-videoclips. Sinds een jaar ziet hij een toename van wapenbezit (vooral messen) en geweld onder jonge Amsterdammers. "Dat nieuws over drugs, geweld, wapens, ja het speelt echt hier. Ze juttten elkaar op via social media, waardoor meer

---

²⁷ Grinsven & Verwest, 2017; Segeren, 2020.

²⁸ Van der Laan & Beerthuizen, 2018.

²⁹ Kaldenbach, 2004; Strijen, 2009; Hadioui, 2011; Peters, 2015.

³⁰ Weerman et al., 2015.

groepsdruk ontstaat. Het werkt statusverhogend als je in een vete iemand van de andere groep neersteekt.” (RW13NH).

Maar in de straatpraktijk gebeurt het ook dagelijks dat een subgroep (risicjongeren) zich niet wil laten meesleuren in de activiteiten van de delinquente kerngroep die graag de lakens uitdeelt in de buurt. Zij voelen dat ze simpelweg te veel te verliezen hebben en vinden een goede scholing en werk (het pad van de ‘college boys’ uit Street Corner Society)³¹ belangrijker dan te kiezen voor de criminaliteit, hoe verleidelijk dat soms ook kan zijn. Sommigen van hen worden begeleid en ondersteund door een straatcoach, jongerenwerker, een leraar of mentor, een sportief rolmodel of ouders die zich wel actief willen bemoeien met de opvoeding (beschermfactoren). Menig jongerenwerker ziet dat uiteindelijk een meerderheid met vallen en opstaan (werk- en Halt-straffen) op het goede pad blijft. De onverbeterlijken blijven hangen in de criminaliteit. Ook dat is de dagelijkse realiteit.

OVERLAST EN VANDALISME

Veel groepen kennen BOA’s, wijkagenten, jeugdpreventieteams en worden soms geconfronteerd met een groepsaanpak, als blijkt dat ze persistierend grensovertredend gedrag vertonen. Een jongerenwerker (RW09ZH) vertelt over een klassieke overlastgevende groep die van jongs af aan in de picture staat bij politie en GOA’s (gemeentelijke opsporingsambtenaren).

“Veel met Halt-straffen en leerplichtboetes. Ze hebben een grote mond naar autoriteiten, veroorzaken geluidsoverlast, maken rommel en zijn intimiderend naar de buurt. Dealen doen ze een beetje; ze matsen elkaar met ADHD-pillen. Ze gokken op Toto en vechten met andere groepen. Eentje is geschorst bij de voetbalclub, na een knock-out tijdens een vechtpartij. Ze zijn aanstormend talent voor de hooligans van de lokale voetbalclub. Een paar hebben muscles, anderen meer brein en komen minder in aanraking met politie. Als een van hen wordt aangevallen dan komen ze voor elkaar op. Een een-op-een-gesprek lukt nooit; het is altijd met de hele groep.” (RW09ZH).

Kattenkwaad en baldadigheid komen wel voor, maar het gros van de overtredingen en gedrag kunnen we het beste typeren als *straatgedrag* waarin de gemeenschappelijke waarden van de groep naar autoriteiten, buurtbewoners/winkeliers of rivaliserende groepen vaak impulsief worden geventileerd. Dit kickgedrag manifesteert zich in verschillende vormen:

- **verbale agressie:** schelden; grote bek; intimidatie; provoceren politie;
- **vechtpartijen:** confrontaties met andere groepen; bezoeken van *hoodfights* (geïnspireerd op de film *fightclub*) in de buurt;
- **protest:** (coronamaatregelen): deelname avondklokrellen; ontwijken avondklok; brandstichting; confrontaties met politie; illegaal vuurwerk afsteken (oud en nieuw); in grote groep rondhangen. In veel groepen zijn boetes uitgedeeld (Boa’s, politie) wegens overtreding coronaregels, maar er zijn ook jongeren veroordeeld;

---

³¹ Whyte, 1943.

- **verkeer:** (soms onder invloed): onverzekerd en/of zonder rijbewijs rijden; racen met (gestolen) auto's en scooters rijden; dragracen op parkeerplaats;
- **grenzen opzoeken:** opgevoerde brommers; harde muziek; vuurwerkbommen gooien;
- **wapens:** messenbezit (bekeuringen politie); boksbeugels; schroevendraaiers;
- **vandalisme en zwerfvuil:** rommel achterlaten; auto's en straatmeubilair vernielen;
- **alcohol en drugs:** openlijke dronkenschap; stoned; gebruik doorminderjarigen.

Naast de gangbare overlast en vandalisme waaraan groepen zich soms bezondigen, heeft vooral corona de boel extra op scherp gezet. In een Gelderse stad (RO04GE) was het onrustiger omdat meer jongeren de straat op gingen. Ook met de avondklok. Er werden fikkie gestookt waar de brandweer en politie weer voor uit moesten rukken. Sommige ouders lukte het niet om hun kroost binnen te houden.

Jongeren hadden vaak kortere lontjes en zochten eerder de confrontatie op. Geen dagbesteding, verveling en langer rondhangen in de groep waren olie op het vuur, zeker met de extra maatregelen, waardoor meer jongeren in protest gingen. Velen kregen een boete wegens overtreding van de coronaregels. Een pittige overlastgroep in het Bollandorp (RW12ZH) werd gedecimeerd en uiteengedreven. De grootste raddraaiers werden gepakt wegens messen- en drugsbezit. Sommigen, met andere vergrijpen op de kerfstok, gingen naar Halt of een justitieel traject in. Ook in een Haagse volkswijk was het raak. Er is volgens de jongerenwerker (RW04ZH) weer een groepsaanpak in voorbereiding omdat de avondklok wordt genegeerd. "Ze luisteren niet, vindt de gemeente. De politie jaagt continu en deelt veel boetes uit voor overtreding van de avondklok. Hun namen worden genoteerd voor de komende groepsaanpak." De jongerenwerker vraagt zich alleen af wie de boetes kan betalen.

Rustiger door corona

Toch heeft de pandemie ook een dempend effect gehad. Sommige groepen werden juist rustiger en lieten zich minder nadrukkelijk op straat zien. Niemand wilde nodeloos een domme boete krijgen wegens overtreding van de regels. De groepen in kwestie hielden zich schuil in garages, keten of bij iemand thuis. Een jongerenwerker in een vissersdorp (RW09ZH) vertelt: "Ze zitten rustig in een bubbel met een paar vrienden. Er is geen voetbal, de club is dicht. Een paar hebben een boete gekregen maar die betalen ze gewoon. Je ziet weinig nieuwe aanwas of verschuivingen in de groep."

VERMOGENSDELICTEN

Geldproblemen en statusstress kunnen ervoor zorgen dat jongeren zich laten meesleuren in illegale activiteiten. In de eerste meting (2019) werden jongeren naast woninginbraken, gestolen scooters en auto's (in een paar groepen) ook verdacht en/of veroordeeld voor het plegen van ernstige delicten (o.a. roofovervallen en plofkraken). Jongerenwerkers die merken dat sommigen iets in hun mars hebben, gaan het gesprek aan en proberen de groepsleden op andere gedachten te brengen dan wel andere partijen hiervan te verwittigen.

In de tweede meting (2020-2021) vallen naast winkeldiefstal nog wat andere delicten op. In een paar groepen is sprake van messenhandel, vooral voorwerpen langer dan de toegestane 28 cm. En als gevolg van een vuurwerkverbod handelden enkele groepen in illegaal vuurwerk (o.a. nitraten en cobra's). In een paar groepen houden jongeren zich bezig met online oplichting, pinpasfraude. Het komt voor dat jongeren zich laten misbruiken om iets af te geven (drugs) of als *money mule*, waarbij ze hun bankrekening of pinpas beschikbaar stellen. Dader en slachtoffer kennen elkaar soms. Vooral de minder snuggere trappen erin als ze een aanbod krijgen om in ruil voor 500 euro (achteraf) hun bankpas en pincode uit te lenen. In een paar gevallen werden de oplichters en illegaal vuurwerk door de politie aangepakt. Ook bedreiging en afpersing (via social media) komt soms voor. Een groep probeert online kopers van bitcoins op te lichten. Een straathoekwerker (RW13NH) ziet dat de grens tussen goed en fout niet zo helder is in zijn groep: "Legaal of illegaal. Zolang er maar geld mee verdiend kan worden. Daarin zijn ze heel creatief!" In één Gelderse groep (RO04G) houdt de jongerenwerker zijn hart vast omdat de kans bestaat dat een paar leden uit de groep mee gaan doen aan een gewapende overval. Een andere jongerenwerker (RO01GE) zegt angst te hebben dat zijn groep slecht beïnvloed wordt nu ze op plekken komen waar 'verkeerd volk' komt. Sommige jongens zijn naïef. Voordat ze het weten raken ze bevangen door geldkoorts als ze voorbeelden zien van succesvolle criminelen.

DRUGSHANDEL EN DELICTEN

In tweederde van alle groepen (n=22) is een link met drugshandel en/of -verkoop. Enkele professionals melden dat groepen in de coronaperiode zijn overgestapt van woninginbraken naar dealen van o.a. lachgas, cocaïne, cannabis en synthetica. Anderzijds was er in een paar groepen ook minder criminaliteit. Door de avondklok was er minder zicht op drugsrunners, al wil dat nog niet meteen zeggen dat het dealen ook afnam. Soms verdween de straathandel en werd er meer op afspraak geregeld. In de betreffende groepen van dealers zitten kruimelaars die wat extra willen verdienen, maar ook (grotere) dealers met connecties in het misdadarmilieu, die drugs in- en doorverkopen. Sommigen zijn opgegroeid in een criminele familiecultuur (o.a. geweld, afwezige ouders, gevangenisstraf).

In een Betuwse groep (RO06GE) is een dealer actief in wiet en harddrugs. Sommigen in de groep dealen weleens voor hem en kopen van dat geld wat cannabis bij hem of bij de dichtstbijzijnde coffeeshop 5 km verderop. De groep doet laconiek over hun dealerij. In een vissersdorp (RM01UT) ziet de sociaal werker de kwalijke invloed van bepaalde oudere dorpsgenoten op jonge nieuwkomers wat betreft riskant gebruik of delinquent gedrag.

"Die contacten leggen ze heel makkelijk. Als je aan drugs wilt komen dan heeft iedereen wel een nummer. Maar als het om andere illegale klusjes gaat dan is het netwerk ook heel toereikend. Het begint met kwajongensstreken, beetje blowen en winkeldiefstalletjes. Maar als ik kijk naar het patroon in dit soort groepen dan zit er een potentieel aan jeugd waar ik echt wel zorgen om heb."

Ondanks dat sommigen nogal eens denken de politie te slim af te zijn, weten professionals van een aantal groepen waar is ingegrepen. In een Gelderse vestingstad (RO09GE) werden een paar - bij de politie bekende - verkopers aangehouden. Het is niet altijd duidelijk bij buurtbewoners wat jongeren precies uitspoken. In een kerkdorp (RZ11BR) regelen jongeren hun 'handel en wandel' van cannabis zelf, maar wordt al snel over dealen gesproken, net als in een Fries dorp (RN06FR). Vaak gaat het om delen van joints en sigaretten of een andere vriendendienst. Soms worden er minderjarigen staande gehouden. In een Noord-Hollandse stad (RW06NH) kregen een paar blowende jongeren een HALT-verordening wegens openlijk gebruik en bezit van cannabis. Degene met de joint had al eerder een Halt-straf gehad. Deze groep staat erom bekend dat ze verkopen, maar ook wiet met anderen in de groep delen. De dealergroep (RM02UT) in de Domstad neemt de boetes voor lief zolang er manieren blijven om te verkopen. De veldwerker laat een paar foto's op Instagram zien waarop een oranje Thuisbezorgd-jas voor honderden euro's wordt verkocht: een perfect alibi om op straat te zijn.

DEALERS VAN DIVERS ALLOOI

Er zijn meer groepen met jongeren die gezamenlijk betrokken zijn bij drugsdealen. In een groep in buurt van de Holterberg (RO08OV) dealt de helft soft- en/of harddrugs. In een grensdorp liften een paar grote verkopers mee op de populariteit van 3-MMC. Ze zijn dag en nacht bereikbaar en verkopen partijen door aan vrienden die weer doorverkopen aan het loopvolk. 'Dealendoen ze allemaal in meer of mindere mate', merkt de veldwerker (RO05GE) op. We zien in meer groepen dergelijke patronen van drugsverkopers (klein en groot) die in het eigen stadsdeel, dorp en/of de gehuchten eromheen aan bekenden/vrienden of onbekenden verkopen. Sommigen maken carrière in het drugsmilieu, anderen lopen tegen de lamp, stoppen ermee of maken liever hun opleiding af. Een Amsterdamse veldwerker (RW13NH) ziet hoe een paar buurtjongeren zijn doorgegroeid naar het grotere werk, met daaromheen een ring van runners en kruimelaars die een graantje mee willen pikken. Soms bekruipt hem het gevoel dat er meer dealers dan gebruikers in zijn werkveld actief zijn. Je begint klein met cannabis. Zodra iemand betrouwbaar is en zijn loyaliteit als *partner in crime* heeft getoond komen er ook andere klussen, bijvoorbeeld in de cocaïnehandel (transport, uitpakken, verkoop etc.).

"In een Brabants dorp kennen de jongeren (12-18 jaar) elkaar vanaf de basisschool. Er heerst 'ons-kent-ons': de jongeren zijn trots op hun dorp. Ze gaan op klompen naar school en velen willen later boer worden. In de omgeving wordt nog wel eens gesproken van dealen, maar zelf zien ze het als een vriendendienstje. De jongeren spreken niet over hun drugsgebruik; het zijn vooral bezorgde ouders die aan de bel trekken." (RZ11BR).

Ook in Friesland zijn dealers van verschillend allooi actief. Een jongerenwerker vertelt hoe dealers vanuit Leeuwarden afreizen naar stadjes en omliggende gehuchten. In een Fries stadje (RN07FR) proberen de zelfbenoemde 'slimmere dealers' uit de handen te blijven van de

gemeenteanpak. Ze helpen elkaar om de regels te omzeilen en zetten soms katvangers in om zelf buiten schot te blijven. In Groningen (RN08GR) vertelt een outreachend jongerenwerker over een groep minderjarigen uit multi-probleemgezinnen waarvan een paar al in de systemen van de politie staan. Eentje gaat zijn vader achterna die ook al gebromd heeft.

Dealgemak en Snapchat

Verschillende preventiewerkers (Brijder Noord/Zuid-Holland) horen in hun regio vaker over Snapchatdealers. Vanuit dealer-perspectief is Snapchat ideaal. Het zou snel en voldoende veilig zijn. Door de opties die de app biedt, stuur je een promotiemenu en verberg je na één klik weer je illegale handel: genoeg voor klanten om te kunnen bestellen. Het aanbod van middelen via (jonge) Snapchatdealers is groot. Veel gaat via sociale media en wordt makkelijk aan elkaar doorgeven of geregeld voor anderen. Voor wie wil is het eenvoudig om aan drugs te komen. In Gelderland en Overijssel is de 3-MMC-handel mede door sociale media ontploft. Er is ook een Brabantse groep die veel groter denkt. Een jongerenwerker (RZ02BR) zit af en toe te klapperen met zijn oren over hoe open sommigen zijn over hun (inter)nationale drugscontacten met Zuid-Amerika, Antwerpen en Amsterdam.

GEWELD EN DEALERIJ

Er zijn ook groepen waar dealen soms samengaat met geweldspleging of het dreigen daarmee om anderen in de omgeving angst in te boezemen of te pushen tot drugsaankoop. Een jongerenwerker (RW05ZH), die ook ingewikkelde casuïstiek doet, vertelt over een 'lijpe gast' voor wie iedereen in de groep beducht is omdat hij onberekenbaar is. Op Instagram staan foto's van hem met een kapmes. Hij is betrokken bij straathandel, *ripdeals* en onderling mes-sengeweld. In een Brabantse grensgemeente (RZ02BR) zijn groepjes actief die een ramp zijn voor de buurt. Behalve overlast worden ook geweldsdelicten (onder invloed) gepleegd, doen ze aan drugshandel en veroorzaken verkeersongelukken (onder invloed). In een Friese stad (RN07FR) is er meer dreiging van geweld in een met messen bewapende groep. De groep heeft een tweeledig doel: geen last van anderen hebben én vrijheid om te dealen en te gebruiken. Hoewel ze pochen dat ze de politie te slim af zijn, weet niet iedereen uit handen van justitie te blijven.

Bij de impressies van de zojuist genoemde groepen moeten we aantekenen dat het vaak kleine subgroepen zijn binnen een groter netwerk waar van alles mee loos is. Een van de uitdagingen van professionals is hoe zij invloed kunnen hebben op de groep eromheen, zodat groepsleden niet meegezogen worden in een wereld van dealen, drugs, wiet telen, synthetisaproductie of drugspanden runnen, zoals het geval is in een Limburgse groep (RZ09LI) nabij de Duitse grens. Een jongerenwerker vertelt over de spanning bij jongeren in geldnood en de aantrekkelijkheid om het 'snelle geld' te pakken. Daar zitten ook hbo-studenten tussen. Een jeugdwerker (RM01UT) vertelt hoe er ieder jaar weer jongeren binnen de groepen verder afdwalen en (vaak op latere leeftijd) in aanraking komen met heftigere misdrijven (o.a. schietpartijen, problematisch middelengebruik en drugsriminaliteit). "Als er iemand wordt opgepakt voor drugshandel of diefstal dan is dat best vaak een bekende van vroeger. Je leest dan in

de krant over iemand die je vroeger gewoon sprak op het skatepleintje.” We komen hier nog op terug in hoofdstuk 12, dat ingaat op de samenwerking van de professionals en preventie.

4

DYNAMIEK EN CULTUREN

INLEIDING	32
4.1 GROEPEN EN GROEPSVORMING.....	32
STRAATPRAKTIJEN.....	33
4.2 STADSE EN DORPSE JEUGD	33
4.3 GROEPEN EN CULTURELE VERSCHILLEN	35
4.4 GROEPEN EN OMGEVING	36
BUURTGROEPEN	36
STRAATGROEPEN	37
SPONTANE GROEPEN	38
4.5 SIGNALEN	38
GROEPEN BLIJVEN STABIEL.....	38
GROEPEN VERPLAATSEN ZICH VAKER.....	39
GROEPEN KRIMPEN EN/OF WORDEN GROTER.....	39

INLEIDING

De voorgaande hoofdstukken gingen over de leefgebieden van jongeren en hoe zij in meer of mindere mate worden blootgesteld aan (multipele) risicofactoren. In dit deel komen de impressies en verhalen aan bod over groepsgedrag, cultuur, de dorpen en (stads)wijken waar jongeren opgroeien, van Friesland tot Limburg, over hun muziek- en kledingvoorkeuren, et cetera. Want voordat wordt overgestapt naar het middelengebruik staan we hier nog even stil bij de aard (bezieling) van groepen, wat ze gemeen hebben of waarin ze juist kunnen verschillen. Voor professionals is het soms puzzelen met wat voor type groep zij van doen hebben. Zeker als er veel mutaties zijn, deze uit subgroepjes bestaat of zich aan het kruisen is met een andere groep. Alles bij elkaar genomen is het een bricolage van werelden die zelfs voor leeftijdgenoten vreemd terrein is: boerenjongens in strenggelovige kerkdorpen, 'hardcoregassies' in Vinexwijken, drillrappers in arme stadsbuurten of voetbalsupporters in een vissersdorp.

4.1 GROEPEN EN GROEPSVORMING

Hoe brengen jongeren hun vrije tijd door en welke groepen kunnen we van elkaar onderscheiden? Hoe ervaart een jongere het om op te groeien in een kerkdorp, een troosteloze stadswijk of in een prikkelarme Vinexwijk? We proberen antwoord te krijgen op de vraag

welke factoren een rol spelen bij groepsvorming en hoe jongeren zich qua gedrag uitdrukken in hun omgang met anderen.³²

STRAATPRAKTIJKEN

Jongeren die elkaar treffen op straat behoren nog niet automatisch tot een overlastgevende of problematische straatgroep. Er zijn ook (sub) groepen vertegenwoordigd die na schooltijd of werk ergens in de buurt bijeenkomen om te hangen zonder een direct doel. En anderzijds groepen die zich willen profileren in expressieve en performatieve aspecten (o.a. sportattributen, taalgebruik, gadgets, kledingstijl) die in hun praktijken eerder bij *'Street cool'* horen.³³ 'Straatcultuur' verwijst veelal naar de waarden, stijlen en praktijken die in verband worden gebracht met achtergestelde en gemarginaliseerde groepen die opgroeien dorpen en arme stadswijken.

In de Nederlandse etnografische onderzoekstraditie zien we sinds de jaren '70 een groeiende interesse voor het straatleven. Een greep hieruit zijn: 'De Rafelrand van Amsterdam' (1977)³⁴; 'etnische randgroepen' op de Rotterdamse Kruiskade (1983)³⁵; jonge hosselaars in de Amsterdamse Bijlmer die 'schitteren in de schaduw' (1992)³⁶; jongeren met een Marokkaanse achtergrond in Rotterdam (1998)³⁷ en recenter Marokkaanse jongeren in Amsterdam-Nieuw West (2007).³⁸

De beschrijving van straatgroepen door sommige professionals in deze monitor komen in grote lijnen overeen met de straatwaarden (o.a. schijt hebben, loyaliteit, scherp zijn, ballen tonen, draaien) zoals De Jong die heeft benoemd.³⁹ In zijn duiding van wat een 'straatcultuur' precies behelst, benoemt hij een paar elementen die daar onderdeel van zijn, zoals gedeelde ervaringen, kennis, betekenissen en symbolen die belangrijk zijn voor hun dagelijkse manier van leven. Hun morele opvattingen en gedragscodes komen tot uitdrukking in de verhalen die ze vertellen en de uitdrukking die ze daaraan geven middels hun collectieve straatwaarden.

4.2 STADSE EN DORPSE JEUGD

Naast deze meer klassieke straatculturen is er in het afgelopen decennium een parallelle digitale wereld ontstaan die door de groeiende digitalisering aan invloed wint en in

---

³² Het klassieke werk van de socioloog Goffman (1967) sluit mooi aan hoe bij jongeren 'van de straat' middels repeterende handelingen en symbolische interacties met elkaar omgaan. Door de reproductie van 'interactierituelen' ontwikkelt zich een norm waaraan zij willen voldoen. Daarbij dragen mensen hun identiteit uit in performances die vaak volgens vaste patronen en rituelen verlopen. Hoewel dit interactiegedrag in het algemene taalgebruik vaak verbonden lijkt met de 'straatcultuur' kan deze vanwege het heterogene karakter ook breder worden opgevat als straatrepertoire, -codes en praktijken (Zie: El Hadioui, 2011; Kooijmans, 2016).

³³ Ilan, 2015.

³⁴ Bovenkerk & Brunt, 1977.

³⁵ Buiks, 1983.

³⁶ Sansone, 1992.

³⁷ Van Gemert, 1998.

³⁸ De Jong, 2007.

³⁹ Ibid.

toenemende mate concurreert met de fysieke wereld.⁴⁰ Over de manier waarop straatculturen zich online organiseren is nog betrekkelijk weinig onderzoek verricht.⁴¹ Een verkennende en innovatieve studie is van Van den Broek die een jongerenennetwerk in het Rotterdamse Spangen portretteerde als een straatcultuur, gebruikmakend van sociale media.⁴² Met behulp van deze aanpak analyseren criminologen de beeldtaal op de sociale media-accounts.⁴³ Hieronder zagen ze opvallend vaak foto's en zelfgemaakte videoclips met softdrugs, blokken cocaïne, wapens en pakken geld, die de winstgevendheid van de criminaliteit suggereren.

De populariteit van sociale media onder jongeren heeft geresulteerd in een visuele (straat)cultuur 2.0 die een dominantere factor is geworden in jongeren- en straatculturen. Met ook nieuwe issues (o.a. drillrap, feesten, lachgas) als gevolg, die snel viraal gaan en soms kunnen leiden tot morele verontwaardiging, afkeur of bezorgdheid. De virtuele etnografie ('netnography') is een betrekkelijk nieuw onderzoeksveld naar digitale uitingen van straatculturen dat zich ontwikkelt in het kielzog van de virtuele straatwereld.⁴⁴ In dit licht bezien kunnen we ook de huidige hype van *drillrap* plaatsen, waar groepen uit verschillende buurten elkaar met messagekletter uitdagen via videoclips als (mogelijke) warming-up voor het daadwerkelijke fysiek gewelddadige treffen op een afgesproken plek. Een recente studie over de Rotterdamse drillcultuur belicht de relatie tussen muziek, geweld, straatcultuur en social media.⁴⁵ Het klinkt allemaal bekend in de oren bij professionals die groepen zien flirten met drillrap.

In de media gaan bovengenoemde praktijken vaak over Nederlandse jongeren met buitenlandse roots. Maar we zouden bijkans vergeten dat ook naar de vrijetijdsbesteding van de Nederlandse plattelandsjeugd onderzoek wordt gedaan⁴⁶ en ook documentaires over dit thema een mooi tijdsbeeld opleveren. In de documentaire Brommers Kieken⁴⁷ worden twee hechte vriendengroepen in Overijssel een jaar lang gevolgd en bevraagd over hun leven. In de stad wonen lijkt ze helemaal niks, waar iedereen bovenop elkaar leeft en toch niemand zijn burens kent. Het platteland met volop ruimte om aan te kunnen rommelen evenals saamhorigheid vinden ze één van de belangrijkste dingen. In deze monitor echter wordt over jongeren zowel uit het perspectief van de stad als die van het dorp verteld. Daar waar de plattelandscultuur bijvoorbeeld voor veel jongeren in de dichtbevolkte (Randstad) onbekend

---

⁴⁰ Van Strijen & Postema, 2009.

⁴¹ Roks, 2015; Roks & Van den Broek, 2017.

⁴² Van den Broek, 2013.

⁴³ Roks & Van den Broek, 2017.

⁴⁴ Kozinets, 2010.

⁴⁵ Roks & Van den Broek, 2020.

⁴⁶ O.a. Ter Bogt, 1987; Korf et al., 1989; Doekhie et al., 2010.

⁴⁷ 2DOC.nl 2017 (Geertjan Lasche). Het gezegde "brommers kiek'n" is in het Nedersaksische taalgebied oorspronkelijk een smoes om een meisje mee naar de (brom)fietsenstalling te lokken in de hoop dat er iets gaat gebeuren.

is, is de Zwarte Cross (festival) voor de plattelandsjeugd een begrip en meer dan Normaal en høken en rollen in de modder.⁴⁸

4.3 GROEPEN EN CULTURELE VERSCHILLEN

Maar afgezien hoe er tegen jongerengroepen en -culturen ('youth as problem' of 'youth as fun') wordt aangekeken, geldt in het wetenschappelijke kader de 'sociale identiteit' vaak als uitgangspunt. Voorbeelden van factoren als basis van een sociale identiteit zijn: afkomst, sociaaleconomische status, sociale positie en leeftijd. Ongeacht het type groep is er bij adolescenten behoefte aan sociaal contact met andere leden evenals een zekere cohesie in de peergroep die een basis kan zijn voor (toekomstige) vriendschappen.⁴⁹

Sommige jongeren voelen zich solidair met elkaar omdat ze zich herkennen in elkaars sores, maar wel met mogelijke negatieve gevolgen voor hun verdere leven, aldus een jongerenwerker (RW05ZH):

"Qua collectieve waarden snappen ze elkaar goed omdat ze in vergelijkbare situaties zitten. Veel herkenbaarheid in ervaren problematiek: "Het is kut thuis, we hebben geen fuck te doen, fuck de wereld..." Eigenlijk hoe pubers de wereld in horen te kijken. Dat ervoor zorgt dat zij later de wereld gaan veranderen. Alleen moeten we opletten dat criminaliteit hier geen rol in gaat spelen want nu gaan ze gewoon te ver." (RW05ZH).

Hun sociale contacten zijn verbonden met bepaalde levensfasen. Deze zijn vooral bij adolescenten van groot belang omdat zij voor het eerst buiten de familie een eigen sociaal netwerk met vriendschappen (peergroep) proberen op te bouwen. We zagen eerder al in hoofdstuk 2 dat vriendschappen belangrijk zijn voor een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen, maar ook dat conflicten met anderen in de groep in deze levensfase als zeer ingrijpend kan worden ervaren.⁵⁰ In menige groep speelt een mix aan factoren een rol in de identiteitsvorming en binding aan een groep, waarvoor de basis soms al vroeg op school werd gelegd. Op bepaalde punten komen groepen dan ook met elkaar overeen. Zo zijn sociale media (o.a. Telegram, Tik Tok, Snapchat en Instagram) niet meer weg te denken en jongeren in het land zijn in vergelijkbare (stads)wijken of dorpen opgegroeid. Ze hangen ook vaak op dezelfde plekken. Naast bankjes, pleintjes en parkjes zijn ook winkelcentra in trek. Overall waar groepjes bijeenkomen is het vaak een komen en gaan van nieuwe jongeren. Sommigen op de scooter of met de auto en de wat ouderen soms met vriendinnetjes. Iedereen gebruikt sociale media.

In het benoemen van groepen vertellen professionals soms over specifieke meer (sub)culturele kenmerken die een groep uniek maken, wetende dat lang niet alle jeugd zich wil

---

⁴⁸ De naam Zwarte Cross grijpt terug op een fenomeen uit de jaren zestig, toen grootsprakige kroegbezoekers die opschepten over hun prestaties op de crossmotor of brommer werden uitgedaagd om hun kunnen in een zwarte cross te bewijzen.

⁴⁹ Hoijtink, 2007.

⁵⁰ Weijers & Eliaerts, 2008.

onderscheiden in culturele expressie of spectaculair tijdverdrijf. Het gaat vooral om de articulatie van muziekbeleving, uiterlijk, fandom of bijvoorbeeld een voorliefde voor motoren en auto's. Het gaat bij dergelijke praktijken dieper dan louter hangen met elkaar. Zo is de groep van voetbalsupporters in een Zuid-Hollands kustdorp (RW09ZH) erg hecht en betekent het clublogo meer voor hen dan hun muzieksmaak (van Nederlandse volksmuziek tot eurotrance). Er zijn ook groepen die zich primair verbonden voelen met hardcore- en/of hardstyle-genre of drillrap, een genre dat voor veel commotie zorgt vanwege de gewelddadige reputatie. In een Twentse groep (RO08OV) is de oude gabbergroep, waar ooit vader nog bij gezeten heeft, versmolten met de nieuwe lichte 100% Holland en hardcore. Er zijn groepen waar het drugsgebruik eerder leidend is, als alibi om te gaan raven. Veel subcultureel getinte groepen hebben overigens vaak sterke banden met hun omgeving, waar ze zijn opgegroeid.

4.4 GROEPEN EN OMGEVING

Ook de dynamiek kan verschillen. Er zijn hechte en meer fluïde groepen met veel wisselende leden. Sommige zijn gesloten terwijl andere eerder open en benaderbaar zijn voor professionals. De statische groepen profileren zich soms sterk met hun wijk of buurt, terwijl mobiele groepen vaak een samenraapsel zijn van jongeren afkomstig uit omliggende dorpen en gehuchten. Meer zelfstandige mobiliteit verwerf je met een scooter, wie er geen heeft moet een brommermaatje vinden voor achterop, of auto, waar vooral 18-plussers op het platteland van profiteren.

“Er zitten jongens bij die werken en elke avond met de auto uit een ander dorp komen. Die auto's bindt hen, net als hardcore aan hun petjes en jasjes te zien. Ze stappen niet bij elkaar in de auto, maar rijden achter elkaar aan. Het viel me op dat ze elke keer met hun auto's bezig waren. Ik kreeg goed contact toen ik eerst met hen over auto's begon te praten.” (RO09GE)

We eindigen dit deel met hoe jongeren zich, gelet op de groep waar zij zich bij aan (willen) sluiten, in hun vrijetijd verhouden tot de buurt of wijk waarin ze opgroeien. Hoewel er altijd van enige overlap sprake is, herkennen we drie groepen: buurt-, straat- en spontane groepen. Later in hoofdstuk 11 bespreken wij zes profielen van groepen risicjongeren, waarbij niet alleen meer naar de omgeving wordt gekeken, maar ook naar culturele differentiatie en middelkeuze.

BUURTGROEPEN

De klassieke buurtgroep is het meest verknocht aan zijn dorp, of wijk in de stad. De groepen zijn niet zonder chauvinisme, wat soms tot vetes leidt met groepen elders. Ze koesteren de gezelligheid van hun wijk maar ook hangen uit verveling scheidt een band. Sommige groepsleden kennen elkaar al van jongs af aan, met hechte vriendschappen als gevolg. Ze delen ook hun geheimen jegens de gevestigde orde. Je praat gewoon niet over bepaalde 'zaken'. Het dorp is een bindende factor die naar buitenstaanders wordt uitgedragen.

De relatie met dorpingen en/of wijkbewoners kan echter onder druk komen door overlast (o.a. lawaai, drugsgebruik). Een sociaal werker (RM01UT) vertelt over een groep tweede- en derdeklassers in het voortgezet onderwijs ('sjappies' en 'rakkers'), die sleutelkinderen heten omdat hun (welvarende) ouders zich weinig over hen bekommeren. Ze vinden elkaar in hun opstandige gedrag; verveling na schooltijd is de gemene deler. Ook andere professionals vertellen over groepen met een sterk buurtkarakter.

"Ze kennen elkaar al vanaf de basisschool. Ze zoeken wel eens grenzen op als ze samen 'hangen'. De groep was al in beeld, voordat ze drugs gebruikten. De groep is etnisch heel divers: Pools, Bulgaars, Marokkaans, Nederlands. Ze komen allemaal uit probleemgezinnen." (RW08NH).

"De groep komt voort uit de wijk, al dan niet met aanloop uit andere wijken. Ze ontmoeten elkaar op straat, maar ook thuis en in het park. Er heerst een macho-cultuurtje, ze profileren zich met uit welke wijk je komt." (RZ05LI).

Net als bij de meer persisterende straatgroepen is er soms sprake van een duidelijke hiërarchie. Sommige groepen uit gegoede gezinnen koketteren met 'straat' in kleding en mimetische 'gangsterstijl'.

STRAATGROEPEN

In deze groepen zitten soms subgroepjes die dicht tegen de criminaliteit aan schuren en/of al plegen, maar net zo goed subgroepjes die nog serieuze toekomstplannen hebben en naar school blijven gaan. Straatgroepen kunnen heel fluide zijn en slechts voor korte tijd bijeen zijn. Ze koesteren hun status van outcast. Sommigen geloven dat criminaliteit loont omdat anderen in hun omgeving flitscarrières maken. Maar net als verliezen bij gokken tellen de uitvallers, die het niet hebben gemaakt, niet mee.

Een Amsterdamse straathoekwerker (RW13NH) vindt dat drillrap serieus genomen moet worden sinds dit fenomeen in zijn buurt parallel is gaan lopen met meer wapengebruik bij jongeren die emotioneel vlak reageren en zich uitgesloten voelen. Hoewel niet iedereen die drill luistert agressief wordt, neemt de politie het in een paar steden serieus. Er zijn al enkele aanhoudingen verricht naar aanleiding van rivaliserende groepen.

"Ze juttten elkaar op via social media waardoor groepsdruk ontstaat. Het neersteken van iemand uit een andere groep levert punten op en werkt statusverhogend. Jongeren in zijn groep pluggen filmpjes waar gewapende jeugd met messen (shanks) rondlopen en elkaar opjuttten." (RW13NH)

Straatgroepen gebruiken vaak straatslang dat de Nederlandse woordenschat inmiddels heeft verrijkt. Woorden als Bijlmer (de Bims, omgekeerd Smib) worden omgedraaid en de obsessie met doekoe (geld) is groot: od, saaf, money, paper of cash, en je hebt een jarra, lotto, donnie, bankoe, barkie, doezoe en millie. En straattaal past niet alleen in de context van criminaliteit. Het is net zo goed een codetaal waarmee leden geheimen met elkaar delen die anderen niet kunnen volgen. 'Liefde, investeren in duurzame relaties en monogamie vallen in het

straatrepertoire buiten het profiel van de echte masculiene man,' zegt Kill (wat 'een soort gozer' betekent), schrijver van het straatwoordenboek die een poos in verschillende wereldjes binnen het straatuniversum heeft geleefd.⁵¹ Hij ziet hoe het masculiene gedrag op straat vaak gepaard gaat met een hedonistische leefstijl waar de nadruk ligt op genieten (chillen), plezier maken en niet serieus doen. Het gebruik van alcohol, drugs en fastfood zijn sterk verbonden met de 'straatcode'.

SPONTANE GROEPEN

Deze groepen zijn onuitgesproken, los van structuur en de onderlinge sociale banden zijn vaak zwak. Deelnemers komen vaak spontaan bijeen. Groepen als deze bezoeken vaak buurt- en jongerencentra, maar zijn in de coronaperiode afgedreven van het jongerenwerk. Het gebruik van sociale media is een stuwende straatagenda met veel groepsdynamiek. Een jongerenwerker (RWO5ZH) in een grote Zuid-Hollandse gemeente spreekt liever van 'kruisverbanden' tussen personen, activiteiten en leeftijd. In een Waterlandse gemeente (RW10NH) zijn de vindplaatsen op straat wisselend. Jongeren zien elkaar alleen als ze tijd hebben voor elkaar of iets nodig hebben. Door de losse groepsbinding is er van een subcultuur geen sprake. Rap is populair, maar er zijn ook genoeg jongeren bij die van volkse muziek, rock of house houden. Een jongerenwerker in een bollendorp (RW12ZH) kan af en toe niet meer volgen wie er nou met wie omgaat. De samenstelling verandert om de haverklap, omdat er continu ruzie wordt gemaakt. Er speelt van alles. "Het is als los zand. Als er een pion wegvalt of iemand naar een instelling moet, dan valt zo'n groep weer uit elkaar." Een andere jongerenwerker (RW05ZH), in een grote Zuid-Hollandse gemeente, ziet steeds meer een mix in subculturen, waarbij niet meer één muziekstijl of kledingstijl domineert. De bindende factor is dat ze zich vooral herkennen in straatgedrag. "Ze uiten zich in antisociaal gedrag, een grote bek geven en weinig willen met de samenleving; als buitenbeentjes. Ze hebben moeite met het vormgeven van hun leven in de puberteit."

4.5 SIGNALLEN

We vroegen aan professionals of ze in het afgelopen jaar veranderingen (o.a. kenmerken, groeps grootte, ontmoetingsplekken) hebben gezien bij de groepen waar ze contact mee hebben. Daarbij met de opmerking dat een paar jongeren bijeen nog niet automatisch een (hechte) groep is. Het gebeurt vaak dat pas na enige tijd losse formaties beginnen te clusteren. Naast het natuurlijke verloop (nieuwkomers en afvallers) van een doorsneegroep hebben vooral de coronamaatregelen impact gehad, op individueel niveau bij jongeren, maar zeker ook op groepsniveau. We bespreken enkele ontwikkelingen die professionals zijn opgevallen.

GROEPEN BLIJVEN STABIEL

Bij een derde van de groepen is er weinig veranderd wat betreft groeps grootte en -gedrag. Nieuwe jongeren sluiten zich aan en anderen vertrekken. 'In het gunstigste geval vinden ze

---

⁵¹ Ally Smid, *Straattaal is te mooi om alleen in criminele context te gebruiken*, Trouw, 9 december 2017.

een baan, stoppen met blowen, dealen, of ze krijgen een stabiele relatie', weet een jongerenwerker (RM02UT). Maar jongeren die vertrekken kunnen ook aan 'kruisbestuiving' (RW06NH) doen met een andere groep. Sommige groepen bestaan al jaren en zijn stevig ingebed in de lokale dorpscultuur of stadswijk. Corona heeft op de samenstelling van deze groepen weinig invloed gehad. Jongerenwerker (RO09GE) ziet weinig verschillen: 'Corona deert hen niet zoveel. Als iemand een eigen kamer heeft of alleen thuis is, gaan ze gewoon daar chillen en jointjes roken. Ze houden geen rekening met de maatregelen.'

GROEPEN VERPLAATSEN ZICH VAKER

De coronamaatregelen hebben ertoe geleid dat een op de drie groepen is uitgeweken naar andere locaties (o.a. duinen, bossen, bunkers, grotten) in een poging onder de radar van handhavers te blijven en boetes te ontlopen. Met als gevolg dat zij ook onzichtbaarder en moeilijker te bereiken zijn voor professionals in het sociale domein. Voor een deel is ook de (tijdelijke) sluiting van jongerencentra hier debet aan, zeggen jongerenwerkers.

GROEPEN KRIMPEN EN/OF WORDEN GROTER

En op de drie groepen beginnen in de aanloop naar de zomer 2020 eerst te groeien. Er is meer behoefte om elkaar te treffen op straat. Deels uit verveling, maar ook door de beperking van uitgaan en horeca en het sluiten van sportscholen en -parken. Er sluiten zich meer jongeren aan vanwege schooluitval en/of het verlies van baantjes en soms sluiten zich ook meisjes aan. Sommige gemeenten grijpen in als de groep op straat te groot dreigt te worden. Een jongerenwerker (RW05ZH) weet nog hoe een parkje een favoriete trekpleister werd. 'Op het hoogtepunt was het heel gezellig daar, maar ook wel met de nodige problemen.' Vooral de vermenging van minderjarigen en oudere (deels delinquent) jongeren was voor gemeenten een reden om in te grijpen. Ouders werden gewaarschuwd met wie en waar hun kinderen zich ophielden. Bij verschillende acties werden boetes uitgedeeld en er ontstonden kleine groepen. Op sommige plekken waren kleine schermutselingen met handhavers. Door het ingrijpen werden groepen weer kleiner of splitsten zich op in kleinere formaties.

5

MIDDELENGEBRUIK

INLEIDING	40
DRUG, SET EN SETTING	40
5.1 SETTING VAN GEBRUIK	42
PRIVÉDOMEIN.....	43
INSTITUTIONEEL DOMEIN.....	43
PUBLIEKE DOMEIN	43
RECREATIEDOMEIN	44
UITGAANSDOMEIN	44
5.2 GEBRUIK IN GROEPEN	44
BEZEGELING VAN SOCIALE BANDEN	45
LOKAAL GEBRUIK.....	46
5.3 RISICO'S EN GEDRAG	46
IN DE KLEM.....	47
SAMEN NAAR DE KLOTE.....	48

INLEIDING

We zagen eerder al dat de binding en herkenbaarheid van een groep door verschillende factoren wordt bepaald. Bij de ene groep spelen muziekvoorkeur en/of drugsgebruik een centrale rol, maar er zijn ook groepen die erg hechten aan het dorp, voetbal of masculiene straatcultuur. In dit hoofdstuk kijken we vooral naar de aard en omstandigheden van het middelengebruik in groepen binnen de verschillende domeinen.

DRUG, SET EN SETTING

Om het concept drug, set en setting beter te begrijpen bevroegen we professionals over het middelengebruik in groepsverband. Wie gebruiken welke middelen, waarom, wanneer en waarom daar? Alvorens we dieper ingaan op de afzonderlijke middelen (hoofdstuk 4 t/m 8) bespreken we eerst de set en setting van drugsgebruik in groepen. Heeft de coronacisis invloed op het drugsgebruik en zo ja, welke veranderingen en/of ontwikkelingen zien we op regionaal niveau?

Het drug-, set- en settingmodel van Zinberg kan ons verder helpen in het duiden van groepen die qua gebruik (frequentie) en middelenvoorkeur soms flink van elkaar kunnen verschillen.⁵² In dit model heeft de factor 'drug' (middel) betrekking op de farmacologische eigenschappen

---

⁵² Zinberg, 1984. Set en setting zijn termen die verwijzen naar psychologische, sociale en culturele parameters die de reactie op drugs mede vormgeven. Dit concept wordt oorspronkelijk beschouwd als fundamenteel voor psychologisch onderzoek omdat ook niet-farmacologische factoren invloed kunnen hebben op het beleefde effect. Dit model werd na de sixties ook toegepast op andere middelen (cocaine, alcohol, MDMA, etc.) (Zie: Hartogsohn, 2017).

van de stof (en de biologische respons); die hangen weer samen met de dosis, gebruiksfrequentie en de wijze van toediening (bijvoorbeeld slikken, roken, snuiven, spuiten). De factor 'set' (mens) verwijst naar kenmerken van de gebruikers, zoals persoonlijkheidsstructuur, verwachtingen ten aanzien van de effecten van een drug, mentale voorbereiding en gemoedstoestand van de gebruiker. De 'setting' (milieu) omvat fysieke, sociale en culturele omgevingsfactoren.

De basis voor gecontroleerd drugsgebruik hangt volgens Zinberg nauw samen met waarden en gedragsregels ('sociale sancties') en gedragspatronen ('sociale rituelen'). Samen vormen ze de informele sociale controle binnen een groep drugsgebruikers. Sociale rituelen dragen, zeker bij illegale drugs, een vaak sterk gestileerd karakter, dat onder meer tot uitdrukking komt in een specifieke wijze van gebruik, de keuze van de fysieke en sociale setting, de activiteiten die worden ondernomen en de strategieën die worden gevolgd om ongewenste effecten te minimaliseren. De informele sociale controle, die tegelijkertijd uit rituelen en sancties bestaat, is van toepassing op elk middel, inclusief alcohol. Het bestaan van sociale sancties en rituelen wil overigens niet zeggen dat deze per se effectief zijn en automatisch worden nagevolgd of altijd controle bevorderend werken. Herhaaldelijk excessief gebruik of het bij voortduring overtreden van informele groepsnormen kunnen tot sancties leiden, inclusief uitsluiting van individuele groepsleden. Anderzijds zien professionals ook een terugtrekkende en groepvermijdende beweging bij jongeren die zich niet meer prettig voelen bij het overmatige en forse gebruik in de (vrienden)groep. In plaats van uitsluiting door de groep, kiezen zij er zelf voor om afstand te houden.⁵³

Naar blijkt variëren de verhalen van professionals van hele gedetailleerde beschrijvingen over drugsgebruik tot een meer algemeen verhaal. Immers niet elke professional zit er met zijn neus bovenop en weet wat jongeren precies uitspoken als het om drugs gaat. Soms doen jongeren daar stiekem over of wordt er slechts mondjesmaat informatie gedeeld met de professional. Maar het komt ook voor dat een professional goed ingevoerd is in het gebruik van individuele jongeren of vriendengroepjes. Eén ding staat echter als een paal boven water in deze 'coronameting'. De verhalen over feesten en uitgaan waren beduidend minder dit jaar. De vraag die hier automatisch op volgt is of dit ook gevolgen heeft voor de setting van gebruik en een andere keuze voor middelen nu clubs en streekdisco's dicht bleven en festivals massaal gecancelled werden.

---

⁵³ Een belangrijke verklaring van afwijkend gedrag in een studie bij de Urker jeugd (Wallenburg, 2008) ligt in het nastreven van veel status competitieve aspiraties. De jongeren die dit nastreven of zich in hun gedrag door anderen laten beïnvloeden, gebruiken doorgaans veel alcohol en beschikken over een relatief gering normbesef. Een mogelijke verklaring is dat jongeren veel tijd buitenshuis doorbrengen en geringe ondersteuning krijgen bij 'de hobbels' in hun leven. Jongeren die veel tijd doorbrengen buiten een domein van gezin en familie hanteren eerder de normen die gelden binnen de vriendengroep. Het nastreven van meer status competitieve aspiraties (bij jongens) wordt voor een deel verklaard door het minder onderschrijven van religieuze waarden en een gebrek aan gemeenschapsaspiraties.

5.1 SETTING VAN GEBRUIK

Bij de gebruiksetting onderscheiden we vijf domeinen: *privédomein*, *institutioneel domein*, *publieke domein*, *recreatiedomein* en *uitgaansdomein*. De meeste groepen gebruiken (verschillende) middelen in verschillende domeinen, waarbij de keuze voor een specifiek middel onder andere kan afhangen van de groepssamenstelling, het tijdstip van gebruik, de verwachting en de aard van de activiteiten. Zo zijn de jongeren in het Gelderse grensdorp (RO05GE) verspreid over verschillende vriendengroepen waar ook alcohol gedronken wordt, maar ontstaat er in het weekend een afsplitsing van individuen die in het weekend 3-MMC gaan gebruiken. In regio Den Haag (RW05ZH) bestaat een grote scene van 60 leden met daarbinnen weer kleine cirkels van jongeren die samenklonteren op basis van middelengebruik. Binnen de peergroep speelt de beschikbaarheid van middelen een belangrijke rol en jongeren hebben soms een voorkeur met wie ze drugs willen gebruiken. "Eén iemand zit bijvoorbeeld aan de ketamine. Wie met hem optrekt loopt kans om ook ketamine te nemen. Blowen doet weer iedereen." (RW05ZH)

In een Brabants grensdorp (RZ02BR) vertelt een professional gedetailleerd over het setting-specifieke middelengebruik van de groep: alcohol, wiet en cocaïne in clubs; cocaïne, speed en ecstasy op festivals; en in de kroeg de combi cocaïne en alcohol. Cocaïne kun je snuiven in het café, maar ook thuis bij vrienden tijdens het gamen. Voor een meer euforiserende ecstasieveraring kijk je toch liever in de lasers terwijl de bas bij het ochtendgloren nog in je oren gonst. Een dergelijke setting lijkt geknipt voor een serotonineflow die het lichaam laat smelten en oplossen in space. Een jongerenwerker (R010GE) wijst daarnaast nog op het financiële aspect, want ook dit kan leidend zijn voor de keuze van een middel:

"Sommige middelen zijn makkelijker voorhanden en goedkoop, zoals speed en 3-MMC, en worden daarom ook eerder en soms in een grotere hoeveelheid gebruikt. Als je met moeite aan een gram coke kunt komen dan gebruik je daar minder van dan bij 3-MMC. Als je voor 25 euro een weekend kan knallen (circa 3 gram 3-MMC) met je vrienden dan gebruik je dat eerder dan een klein beetje coke (een halve gram cocaïne) voor dat geld." (R010GE)

Ten slotte is een ander belangrijk aspect van drugsgebruik onder de jeugd dat het buiten ouderlijk toezicht moet gebeuren. Het liefst bij vrienden thuis, in de keet, garage of schuur, als vader en moeder weg zijn, en anders op plekken in de wijk waar je geen familie hoopt tegen te komen. Niet alleen de mening van directe familieleden, maar ook de geldende drugdiscours in hele wijken, dorpen en gemeentes sijpelt door in het kiezen van een middel en gebruiksetting. Vooral in gesloten dorpen en boerengemeentes wordt— in tegenstelling tot het (forse) alcoholgebruik— eerder stiekempjes gedaan over drugs; soms zelfs naar andere leeftijdsgenoten binnen dezelfde vriendengroep. Zo ook in een Brabantse boerengemeente (RZ11BR): "Er speelt echt wel drugsgebruik binnen de kerkgehuchten, de vraag blijft echter waar de zere plek zit. Alleen de excessen halen het daglicht." Hier doppen de dorpelingen hun eigen boontjes wel en laten ze de vuile was het liefst binnen hangen. De jongeren drinken

zich laveloos terwijl ze letterlijk en figuurlijk arm-in-arm staan met oudere generaties; een pilletje poppen en een lijntje speed moet stiekem in de auto of keet.

PRIVÉDOMEIN

Hieronder verstaan we plekken in en rondom het huis waar jongeren opgroeien. In de meer rurale gebieden waar veel jeugd in plattelandsgemeenten woont, wordt ook gedronken en gebruikt in de keet, het tuinhuis of de schuur (RO05GE; RZ11BR). Alcoholgebruik wordt hier vaker geaccepteerd en maakt deel uit van de heersende dorpscultuur. Voor wie fors drinkt, maar ook 'actief' wil blijven kan een lijntje amfetamine, cocaïne of 3-MMC uitkomst bieden. Het hangt onder andere van het dorp⁵⁴ en/of de vriendengroep af welke stimulant makkelijk voorhanden is. In het vissersdorp zijn de ouders vaak weg en kunnen de 'sleutelkinderen' hun gang gaan (RW01UT). Er zijn ook groepen waar drugsgebruik geaccepteerd wordt door en/of voorkomt in de familie, waarbij soms sprake is van openlijk (en problematisch) gebruik door ouders of andere familieleden. In een Arnhemse groep bijvoorbeeld (RO04GE): "Bij één thuis mag het in de kelder. Soms kopen ouders de wiet, onder het mom van 'dan weet ik tenminste wat er gebruikt wordt.'"

INSTITUTIONEEL DOMEIN

Hieronder verstaan wij scholen, buurt- en jongerencentra, opvanghuizen en begeleid wonen. De meiden en jongens rond het Haarlemmermeer gebruiken wel eens op het schoolplein van hun oude basisschool (RW11NH). De jongeren in de begeleide woongroep drinken alcohol op elkaars kamers en roken jointjes net buiten het zicht van de toezichthouders. Voor andere middelen verlaten ze het huis (RN08GR). Sommige groepen willen nog wel eens chillen in de jeugdsoos of het jeugdhonk (RN05FR; RZ02BR). In Amsterdam (RW02NH) komt een groep meiden twee keer bijeen in een speciale huiskamer waar onder meer *empowerment*-activiteiten worden georganiseerd. Over het algemeen geldt dat, met uitzondering van de groep in het begeleid wonen project, het institutionele domein vanwege de beperkende coronamaatregelen minder frequent werd bezocht. In plaats hiervan kijken jongeren vaker uit naar het privé- en publieke domein.

PUBLIEKE DOMEIN

Hieronder worden alle openbare locaties geschaard: parken, speeltuintjes, voetbalkooien, portieken, hangplekken en parkeerplaatsen waar groepjes in en rond de auto vertoeven. Jongeren hangen nu (meer) op straat door corona, soms als gevolg van dat ouders (mede door klachten van burens) niet constant vriendengroepjes over de vloer willen hebben (RZ06BR). Voor de meer avontuurlijke groepen is het buitenleven een eldorado van vrijheid. Ze treffen elkaar met cannabis, alcohol, lachgas en stimulantia in skateparken, parkeergarages, op pleintjes en met auto's op parkeerplaatsen, of langs het kanaal; *you name it*. Een ander deel (RO08OV; RZ08LI;

---

⁵⁴ Verschillende dorpen in Nederland zijn in de afgelopen decennia in het nieuws gekomen over drugsgebruik bij de dorpsjeugd. Opvallend is dat sommige dorpen een reputatie zouden hebben van amfetaminegebruik en in andere dorpen voornamelijk cocaïne zou worden gebruikt. (Zie: Korf, 2010; Stoele et al., 2004; Boekholt, 2021).

RW09ZH; RO04GE) kijkt uit naar nabijgelegen natuur- en recreatiegebieden zoals de Overijsselse lavendelvelden, duinen en bunkers langs de kust of mergelgrotten in Zuid-Limburg. Een aanzienlijk deel van deze groepen gaat sowieso weinig uit (ook als het kan) omdat ze simpelweg weinig geld te besteden hebben. "Buiten hun wijk voelen ze zich kwetsbaarder omdat ze niet het vertrouwen van hun groep hebben." (RO04GE). Een auto biedt uitkomst en is voor sommigen de ideale hangplek in het publieke domein. Vrij parkeren mag en de groepen kunnen gaan en staan waar ze willen; het liefst ergens in de luwte zonder gedoe met handhaving. De Gelderse hardcore (RO09GE) gebruikt lachgas in auto's; in de Hofstad (RW04ZH) verblijft een forse groep langs stadsranden en overdekte garages. Nu er geen ballonnen meer te krijgen zijn in de shishalounges is de auto het alternatief om te kunnen spacen op de achterbank.

RECREATIEDOMEIN

Binnen dit domein zijn het vooral de preventiewerkers die (binnen hun netwerk) vertellen over vriendengroepen die uitwijken naar campings, vakantiehuisjes of een hotelkamer boeken. Dit domein biedt speciaal voor betalende bezoekers gelegenheid tot ontspanning, soms aangevuld met extra faciliteiten (o.a. zwembad, jacuzzi). Sommigen vinden dit een ideaal alternatief voor een feest, aangezien het besloten en overdekt is en verder alle faciliteiten voorhanden zijn om ook drugs te gebruiken.

UITGAANSDOMEIN

In dit domein behoren locaties die jongeren voor hun ontspanning bezoeken: coffeeshops, shishalounges, cafés, clubs, festivals en concerten. Juridisch gezien is er een overlap tussen het uitgaansdomein (semipubliek) en het publieke domein. Het uitgaansleven ligt qua afstand doorgaans verder weg dan de plekken die de groepen door de week in de eigen buurt of regio bezoeken. Een festival- of concertbezoek betekent voor jongeren uit dorpen sowieso dat ze moeten reizen met de scooter, auto of het openbaar vervoer. Dat neem je dan maar voor lief, want soms is er gewoonweg geen bal te beleven in je eigen regio. Een jongerenwerker (RW05ZH) vertelt hoe het leven in een 'slaapstad' is:

"Jongeren die echt willen uitgaan kiezen voor Rotterdam, Den Haag of Amsterdam. Daar gebeurt het. Velen gaan naar een grote indoor rave. Dat zien ze als een veilige plek om drugs te proberen." (RW05ZH)

Wat betreft het uitgaansleven was het een rampjaar voor groepen die ook concerten bezoeken en naar festivals gaan. Maar vooral de sluiting van cafés en shishalounges was voor veel jongeren een hard gelag. In plaats daarvan kwamen er meer (illegale) huisfeestjes.

5.2 GEBRUIK IN GROEPEN

Naast het kiezen van een setting om drugs te gebruiken hebben groepsleden ook opvattingen over het middel, de dosering en het gewenste effect. Dit speelt zich af op individueel niveau,

maar in de groep kan er ook een zekere consensus zijn over de werking van een middel: cannabis om te kunnen chillen, amfetamine voor meer actie of ketamine voor extra space. Andersom gebeurt het dat een groep een middel collectief afwijst: geen GHB, want verslavend, of geen 3-MMC, want liever cocaïne. De bereidheid om te experimenteren, maar ook kennis van en ervaring met middelen kunnen tussen groepen erg variëren. Er zijn groepen waar niemand ooit van 2C-B, 3-MMC of ketamine heeft gehoord, laat staan gebruikt. Om het nog iets complexer te maken zijn er binnen een scene ook vaak subgroepjes met een eigen middelenvoorkeur of die juist angst hebben voor een middel. Een joint gaat rond in de groep, maar eentje slaat deze over omdat hij er paranoïde van zegt te worden.

BEZEGELING VAN SOCIALE BANDEN

We zagen eerder al in hoofdstuk 4 dat groepen heel hecht maar ook fluide kunnen zijn en waar niet iedereen dezelfde interesse deelt. Eén groepje neemt altijd ecstasy mee naar festivals terwijl anderen inmiddels uitgekeken zijn op pillen en dus ook niet meer naar feesten gaan. Het komt vaker voor dat er subgroepen bestaan binnen eenzelfde netwerk. Soms zijn de netwerken zo breed dat niet iedereen altijd even goede vrienden is. Andere keren is er vooral overlap met individuen (van andere groepen) vanwege het middelengebruik als bindende factor, zoals de Poesgroep (3-MMC-gebruikers) (RO05GE) of de verschillende subgroepen in een Haaglandse scene (RW05ZH) waar ketaminegebruikers tijdens hun roes beter met elkaar matchen dan met degenen die MDMA gebruiken:

“Er zijn jongeren die niks willen weten van ketamine en meer in de MDMA-hoek zitten. Echte trippers heb ik nog niet gezien, behalve 2C-B dan. Als ze willen experimenteren dan hangen ze aan waar ze maar willen, maar als het gaat om gebruik naar behoefte dan hangen ze met elkaar waar dat middel het meest voor handen ligt.” (RW05ZH)

Ook de bredere omgeving is een factor die een rol speelt in het gebruik en gedrag van de groep. In Heuvelland (RZ03LI) staat niemand meer vreemd te kijken als jongeren op straat blowen; softdrugsgebruik lijkt openlijker geaccepteerd. Maar andersom zijn er ook groepjes 3-MMC-gebruikers in Gelderland (RO05GE) die nu meer uitkijken met gebruik sinds het middel in het nieuws is geweest en buurtbewoners voor meer handhaving pleiten zodra de openbare orde wordt verstoord. In Noord-Holland signaleert een preventiewerker dat jongeren uit de omgeving sneller in aanraking komen met (hard)drugs. Naast cannabis lijkt het wel alsof de jeugd nu eerder openstaat voor een eerste ervaring met amfetamine, ketamine en ecstasy. Het gebeurt ook dat er bij de blowers in de groep een taboe is op (hard)drugsgebruik, maar dat niet iedereen zich daaraan houdt, zoals de jongerenwerker ziet:

“De dealer uit de groep gebruikt alle middelen, maar binnen de groep beperkt hij zich tot blowen. Sommige gebruiken wel speed of ketamine, maar daar wordt niet openlijk over gesproken omdat de norm is dat harddruggebruik eigenlijk niet oké is. Degene die toch willen gebruiken doen dat dan met de dealer door bijvoorbeeld samen in de auto te gebruiken.” (RO06GE)

Ondanks de verschillen, de specifieke middelenvoorkeur óf taboes in een groep merken professionals dat de groepsbinding soms sterk druggerelateerd is. Het samen (willen) beleven van 'eenzelfde' ervaring versterkt en bezegelt de sociale banden. In boerenkringen kan dat ook door samen dronken te worden.

LOKAAL GEBRUIK

In hoofdstuk 6 (alcohol) beschrijven we groepen die een exponent zijn van de lokale alcoholcultuur of zoals de jongens die naar voorbeeld van de oudere, harde kern uit échte glazen drinken. Deze glazen worden gevuld met twee delen Bacardi en een deel cola. Gezelligheid vraagt bij veel (Nederlandse) jongeren bijna automatisch om een drankje. "Soms zijn drugs gewoon een alternatief voor een avondje alcohol," zegt een professional uit de Achterhoek (RO10GE), of juist complementair: "Na 3 biertjes voelen ze 'm wel zitten." Omdat ze geen 'party pooper' willen zijn helpen drugs (stimulantia) hen langer door te gaan. In de niet-westerse (vooral Turks- en Marokkaans-Nederlandse) groepen is alcohol minder populair en scoren lachgas, cannabis en snus veel hoger. "Dat is echt typisch voor deze cultuur: lachgas ruik en zie je niet. Hetzelfde geldt voor snus. Beide worden niet gezien als drugs en zijn makkelijk onder de radar te houden." (RW13NH)

In hoofdstuk 7 (cannabis) constateren professionals dat blowen in veel groepen een bindmiddel is waaromheen zich activiteiten afspelen. Haast vanzelfsprekend passeert cannabis de revue bij een dagje chillen of hangen. Samen een jointje pielen en rond laten gaan (RW06NH): "Meestal treffen ze elkaar ergens bij een hangplek. Daar roken ze samen één of enkele joints. Die worden onderling doorgegeven. Ze vinden het chill, ontspannen, leuk om samen te doen. Het is een sociaal ding. Bij elkaar komen."

Het gebruik van cannabis heeft in sommige groepen nog trekjes van een subcultuur waar blowers symbolisch uitdrukking geven aan een door hen beleden hiphop- en straatcultuur. "Kledingstijl, dure spullen om mee te pronken, dat past daar goed bij. Cannabisgebruik geeft deze jongeren status en identiteit," zegt een professional in Heuvelland (RZ03LI). Aan zee heerst weer een andere cultuur: voetbal. Hier hangen ze al van jongs af bij het kunstgrasveldje van de lokale club. Meisjes zijn nergens te bekennen, hoewel een paar af en toe langskomen voor een sigaret of joint. Verder hebben de dames hier weinig te zoeken.

5.3 RISICO'S EN GEDRAG

Alcohol en drugs kunnen heel uiteenlopende risico's met zich meebrengen. Om deze te minimaliseren zijn er doorgaans regels in een groep over wat geoorloofd is (o.a. dosering, frequentie, welbevinden). Die regels liggen vaak niet vast en kunnen ook veranderen als gevolg van incidenten of voortschrijdend inzicht. In sommige groepen zijn er sociale en informele sancties als iemand het te bont maakt en/of zichzelf of anderen in gevaar brengt. Maar in de kern willen de meesten een leuke tijd hebben met elkaar. De specifieke werking (roes) van

een middel kan immers een gemoedstoestand of sfeer in een groep versterken, maar ook afzwakken.

De momenten waarop en mate waarin alcohol- en middelengebruik voorkomen vertellen ook iets over aard en culturele achtergrond van gebruik. Deze monitor vertegenwoordigt (sub)groepen waarbinnen bijna iedereen (elke dag) blowt, drinkt of beide doet en waar weinig zelfreflectie is over de risico's. Maar er zijn ook (sub)groepen waarbinnen wel op enige wijze wordt gereguleerd. Niet een paar keer per week lachgas, maar bijvoorbeeld alleen op feestjes. Niet doorzakken met vrienden als je morgen moet werken. Ook het geloof kan een bescherm-factor zijn tegen het gebruik van alcohol en drugs, maar kan in vrome kerkdorpen ook als katalysator dienen bij jongeren die juist willen provoceren tegen de gepropageerde braafheid en onthouding.

Veel jongeren beginnen met drugs uit nieuwsgierigheid. Een sigaret, blowtje of pilletje nemen hoort bij een fase van experimenteerdrang, nieuwe dingen willen proberen en dingen doen die niet mogen. Het zoeken naar kicks versterkt de drang naar avontuur, het opzoeken of overtreden van grenzen, het nemen van risico's. Een Brabantse professional (RZ06BR) is op de hoogte van het experimenteergedrag van jongeren en weet dat ze af en toe de kolder in de kop krijgen en 10 uur 's ochtends een 'pilletje poppen' om de sleur te doorbreken. Maar of dit verstandig is?

IN DE KLEM

In hoofdstuk 2 schetsten we aan de hand van verhalen en impressies van professionals eerst een beeld van de (meervoudige) persoonlijke en ontwikkelingsproblemen van jongeren die zich manifesteren in verschillende leefwerelden (o.a. sociaal milieu, school, buurt, werk, vrije tijd). Een deel van hen vertoont ook probleemgedrag in de sfeer van overlast en/of criminaliteit. We hebben gezien dat er bij problematische jongeren c.q. groepen eerder sprake is van een afname van positieve sociale attitudes en contacten en een toename in delinquent gedrag en negatieve invloed van leeftijdsgenoten. Dit sluit aan bij de literatuur waarin jongeren met een lage sociaaleconomische status vaker worden verdacht van het plegen van een misdrijf, als gevolg van verminderde normatieve integratie en vervagend normbesef.⁵⁵ De slachtoffers van misdrijven (o.a. geweld, messen, cybercrime) komen vaak uit dezelfde maatschappelijke risicogroepen als de daders.⁵⁶ Om te voorkomen dat jongeren 'ontsporen' en 'uit beeld' raken, hebben gemeenten in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in preventie en de aanpak van schooluitval, risicojeugd en jeugdcriminaliteit.⁵⁷ De zorgen rondom jeugdigen richt zich vooral op specifieke groepen. Immers, driekwart van de jeugddelicten wordt in groepsverband gepleegd.⁵⁸ De focus op grootstedelijke problematische en/of kwetsbare jongerengroepen is

---

⁵⁵ CBS, 2019 (p.105).

⁵⁶ Van der Laan et al., 2021.

⁵⁷ Grinsven & Verwest, 2017; Segeren, 2020.

⁵⁸ Van der Laan & Beerthuizen, 2018.

niet zonder reden. Zeker omdat onderzoek laat zien dat het deel uitmaken van een jongeren-groep van grote invloed is op de levensloop van jongeren.⁵⁹

In het sociale domein zien jongeren- en straathoekwerkers dagelijks hoe (intensieve) deelname aan een groep negatief kan doorwerken op andere leefgebieden als financiën, opleiding en werk, maar ook drugsgebruik.⁶⁰ Veel jongeren in deze monitor hebben veel aan hun hoofd. "Ze zitten in de klem", verwoordde een professional treffend. Er speelt bij deze groepen van alles; genoeg om wakker van te liggen, zegt menig frontwerker: ruzies thuis, weinig geld, een omgeving die je ontwikkeling remt, missen van een sociaal vangnet, et cetera. De coronacrisis en bijhorende restricties was voor velen een extra schep boven op de dagelijkse sores. Jongeren gingen gebukt onder verveling en gebrek aan structuur, wat binnen veel groepen niet alleen leidde tot extra zorgen, maar ook tot toegenomen (en explorerend) middelengebruik.

SAMEN NAAR DE KLOTE

Sommige groepen kenmerken zich door een grote leeftijdsrange (hoofdstuk 2). Het risico schuilt erin dat novieten veelvuldig optrekken met oudere leden van wie sommigen excessief middelen gebruiken, zoals een jongerengroep (13-18 jaar) in een Drentse stad die in een 'berucht' park samen met oudere verslaafden rondhangt. De gedeelde waarde is hier dat drugsgebruik normaal is. De veldwerker (RN02DR) is bezorgd over de vermenging van de jonkies met diehards in de scene. Eenzelfde verhaal komt uit een rivierrijk gebied van een Gelderse jeugdwerker (RO04GE) die ziet hoe de jongsten beginnen met energiedrinks en roken, later gevolgd door alcohol, blowen, speed en mogelijk meer. "De oudsten in de groep gebruiken meer dan de jongeren, maar onderdeel worden van de groep is een voorspeller voor later drugsgebruik." Vanuit die context bezien vinden professionals het zorgelijk hoe het oorspronkelijke onbevangen en onbezonnen experimenteren met drugs bij veel jongeren in hun werkveld geleidelijk aan verschuift naar chronisch gebruik ter afleiding; het dempen van stress, verdriet en kwaadheid met alle risico's van dien.

"Eerst is experimenteren het motief, daarna gaat het al vrij snel en vaker even in een andere wereld stappen. Losraken van heel veel shit. Als ik hoor waar ze allemaal mee zitten, of waar ze in hun beleving tegenaan lopen, of hoe hun leven in elkaar steekt, dan snap ik dat best. Ze willen even een ander perspectief zien. Een uitvlucht uit alle shit. (RW05ZH)

Een Groningse professional (RN08GR) herkent het mechanisme van drugsgebruik bij het dempen van trauma's. De kwetsbaarheid schuilt erin dat ze geen andere 'coping mechanismen' hebben geleerd. Iets dergelijks gebeurt in de Domstad, waar een veldwerker vertelt over een groep die in een garage bijeenkomt voor muziek, lachgas en blowen: "Daar zitten ze dan tot een uurtje of 5, 6 in de ochtend. Het is een moment dat ze even nergens anders mee bezig hoeven te zijn." (RM02UT). In Brabant ziet een frontwerker (RZ02BR) hoe het 'hangen aan de

⁵⁹ Kaldenbach, 2004; Strijen, 2009; Hadioui, 2011; Peters, 2015.

⁶⁰ Weerman et al., 2015.

spoorlijn' en drugsgebruik uit baldadigheid en verveling bij sommigen overgegaan is in verslaving. Zelfs bij de goed verdienende jongeren uit het vissersdorp (RM01UT) kan verveling leiden tot drugsgebruik. En in het oude veendorp (RW08NH) ten slotte draait het voor de lokale jeugd, haast heroïsch, maar om één ding: 'samen naar de klote gaan'. Het dondert niet welke drugs.

ALCOHOLGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	50
POPULARITEIT EN IMAGO.....	51
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	52
SETTING VAN GEBRUIK.....	53
DOSERING EN DRINGEDRAG.....	53
MOTIEVEN EN EFFECTEN	54
COMBINATIES.....	54
GEZONDHEIDSRISICO'S	55
SIGNALLEN IN DE REGIO	55

ALCOHOLGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In elke groep wordt alcohol gedronken (n=35). In 22 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%), in 4 groepen de helft of meer (51-75%), in 7 groepen een kwart tot de helft (26-50%), en in 2 groepen minder dan een kwart (11-25%).⁶¹

In dorpen (8 van de 10) is de meerderheid van de jongeren Nederlands en (bijna) iedereen drinkt alcohol.⁶² Het alcoholgebruik ligt vaak diep ingebed in de dorpscultuur, zoals bij de 'buuten nolletjes' in midden-Nederland waar alcohol alom aanwezig is tijdens samenkomsten in de buurt (RW01UT). Verschillende professionals met zicht op de dorpen wijzen op het vaak zichtbare en soms forse alcoholgebruik bij groepen op kermissen en dorpsfeesten in Gelderland (Achterhoek), Brabant en Limburg. In een zuidelijke plattelandsgemeente (RZ11LI) waar jongeren nog op klompen naar school gaan, stimuleren ouders hier de jeugd al vroeg in het nuttigen van een biertje.

In de steden zijn de jongerengroepen etnisch meer divers. In een derde (8 van de 25 groepen) heeft het overgrote deel een (niet-)westerse migratieachtergrond. Ook in deze groepen wordt gedronken, maar (veel) minder vaak en ook minder glazen per keer dan bij de Nederlandse groepen. Bij de niet-westerse jongeren is doorgaans het taboe op alcohol onder Surinamers en Turken minder groot dan onder Marokkaanse jongeren, bij wie alcohol minder populair en een negatiever imago heeft.⁶³ Dat is een reden waarom de straatgroep (RW13NH) liever geen

⁶¹ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 8 (pag. 138).

⁶² Eén groep is etnisch divers (Pools, Marokkaans, Bulgaars en Nederlands) maar komt qua drinkgedrag overeen met het typische alcoholgebruik in bepaalde streken in Nederlandse regio's.

⁶³ Deze mechanismen vinden wij tevens in netwerken van buurtjongeren, maar ook onder jongvolwassen stappers in Amsterdam (Korf et al., 2019).

alcohol in het openbaar drinkt. Een etnisch gemêleerde groep met een aantal Poolse jongeren (RW04ZH) drinkt vaak bij elkaar thuis, want daar hebben de ouders geen bezwaar.

Figuur 6.1 Prevalentie alcohol – regioscore *

POPULARITEIT EN IMAGO

Recreatief alcoholgebruik gebeurt bij uitstek in (vrienden)groepen. De mate van alcoholconsumptie wordt sterk bepaald door de groep en de daarbinnen geldende normen en gedragsregels. Jongeren gaan meer drinken als andere groepsleden dit ook doen. Ook het imago van het middel verschilt per groep. De professionals noemen verschillende redenen waarom alcohol zo populair is bij (vooral Nederlandse) jongeren:

- **Alcohol is normaal.** Alcohol wordt gezien als een middel dat 'erbij hoort'. Het is maatschappelijk genormaliseerd en wordt van huis uit meegegeven, soms letterlijk (RZ06BR). 'Influencers' promoten ook alcohol en het gebruik ervan via sociale media (RO10GE). Jongeren komen er voornamelijk mee in aanraking via hun sociale omgeving. Ze krijgen de alcohol van ouders en vrienden, maar ook collega's bieden hun wel eens een biertje aan op de vrijdagmiddagborrel (RO06GE). Daarnaast is het middel in sommige dorpen diep ingebed in de lokale cultuur. Dit is ook genoemd door één van de professionals uit een Nederlandse kustplaats (RM02UT): "Alcohol maakt echt deel uit van de dorpscultuur. Toen het zo gevoren had stonden de statafels meteen op het ijs hoor."
- **Alcohol is toegankelijk.** Alcohol is overal verkrijgbaar. Het is legaal, goedkoop, ligt in de supermarkt en staat bij ouders thuis in de kast. Een professional benoemde ook dat het

middel populair is doordat het 'makkelijk te mixen is' en 'voor ieder wat wils biedt' (RZ08LI).

- **Alcohol werkt ontremmend.** Alcohol geeft een fijn effect. Het werkt ontspannend en brengt je in een roes. Daarnaast werkt het snel en smaakt het lekker. Sommige professionals zien dat het middel ook wordt gebruikt om problemen te vergeten (RO04GE) en opzettelijk dronken te worden (RW12ZH). Dit laatste gebeurde bijvoorbeeld in een straatgroep waarin middelengebruik centraal staat. Binnen de groep was een vijftal meiden van 13-14 jaar systematisch alcohol aan het nuttigen om dronken te worden. De andere jongeren keurden hun gedrag dusdanig af dat zij erover vertelden aan het jongerenwerk en de meiden er persoonlijk mee confronteerden (RW12ZH).
- **Alcohol is sociaal.** Alcohol wordt vaak in één adem genoemd met gezelligheid. Het vergemakkelijkt de communicatie, werkt sfeerverhogend en het gebruik ervan is situatieafhankelijk. De jongeren nuttigen voornamelijk meer alcohol in het weekeinde en tijdens het uitgaan. Sommigen van hen drinken doordeweeks of overdag niets, maar wel in lounges en tijdens feestjes (RW02NH). Voor anderen draait het alcoholgebruik ook om experimenteren (RZ03LI).
- **Alcohol geeft status.** Met alcohol kun je pronken en stoer doen. Het kan bijdragen aan het gewenste imago van de groep. Zo is een volledig-Nederlandse buurtgroep die zich associeert met de rap- en straatcultuur druk met het nuttigen van whisky en cognac (RZ03LI). De jongeren gaan met de flessen alcohol op de foto. Een professional uit de Achterhoek merkt op (RO10GE): "Als je een dure fles op tafel hebt staan ben je een grote jongen." Een ander verhaal betreft een groep jongemannen met een niet-westerse migratieachtergrond. 'Hier is alcohol niet populair, maar wel belangrijk (RO01GE): "Het past niet bij de cultuur, maar ze zien het bij de Nederlandse jeugd. Ze willen niet onderdoen voor de Nederlandse jongeren. Het is meer om te laten zien dat ze het ook doen, dan dat ze het veel doen."

Niet in alle groepen is alcohol even populair. Volgens één van de professionals drinkt een groep in het Randstedelijk gebied wel eens, maar gaan ze niet 'naar de klote' (RW06NH). Ook de 'capuchongroepjes' (RO09GE) uit de Hanzestad hebben het niet zo op het middel. Ze luisteren naar hardcore, zijn vaak met de auto en drinken daarom liever een energiedrankje achter het stuur.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Het gros van de professionals benadrukt hoe makkelijk de jongeren aan alcohol kunnen komen. Wanneer ze 18 jaar en ouder zijn is het voor hen bij wijze van spreken op elke straathoek te koop. Met name de supermarkten, slijterijen en avondwinkels zijn in trek. Het minderjarige deel komt er eveneens makkelijk aan. Er is altijd wel een ouder iemand in de buurt die ze wil mazzelen. En anders is er nog de koeriersdienst:

“Een koeriersdienst doet echt niet moeilijk als de bestelling van een 11-jarige blijkt te zijn. Er zijn gewoon partijen die alles aan iedereen verkopen. De slijter verkoopt echt niet onder de 18, maar die andere winkels die ook tanken lachgas vervoeren doen daar echt niet moeilijk over.” (RW05ZH)

Sommige professionals vertellen over jongeren die drank jatten uit de supermarkt of van hun ouders (RW12ZH; RW11NH). Met name die laatste categorie blijkt een goede alcoholverstrekker te zijn. In sommige milieus staat altijd wel een borrel in het ouderlijk huis en ouders kopen ook wel eens alcohol voor jongeren als ze een feestje hebben thuis (RO06GE).

SETTING VAN GEBRUIK

De jongerengroepen verzamelen op verschillende plekken. Doorgaans wordt er gedronken met vrienden en vaak thuis of in de openbare ruimtes (o.a. in het park, leegstaande panden, parkeergarages, in het winkelcentrum, op straat). Sommige jongeren in een beschermd woonhuis (RN08GR) drinken de hele dag door. Maar in de Turks-Marokkaanse meidengroep (RW02NH) ligt dat anders: “Ze drinken nooit thuis. Ze vertellen ook niet aan de ouders dat ze drinken. Ouders zijn extra streng. Ze moeten voldoen aan het beeld van een nette dame.”

Het alcoholgebruik verschilt ook per setting. Voorheen werd er nog wel eens een drankje gedaan op een festival en in de kroeg of club, maar door de coronacrisis en alle bijhorende restricties is dat niet meer mogelijk. Dit is ook van invloed op het gebruik én de setting van gebruik: jongeren drinken nu minder alcohol of verplaatsen het feestje naar binnenshuis. Meerdere groepen kiezen daarbij voor de (zuip)keet. Anderen zitten met vrienden in de duinen en op het strand (RW09ZH) en ook de Limburgse kalkgrotten zijn in trek (RZ08LI). Het is eerder regel dan uitzondering dat de jongeren in het weekeinde drinken. Een groep jongeren uit de Haaglanden (RW05ZH) drinkt het liefst in een intieme setting (o.a. kampvuurtje, thuis) dan tijdens het stappen: “Als je helemaal knetterlam bent en je moet nog naar huis, dat is toch niet chill?”

DOSERING EN DRINKGEDRAG

Het is voor professionals moeilijk in te schatten hoeveel alcohol jongeren precies drinken, zeker als die het zelf niet altijd weten bij het doorzakken. Toch kunnen de jongerenwerkers er wel iets over zeggen. De culturele en sociaaleconomische achtergrond van de groepen reflecteert deels ook in het alcoholgebruik. Volgens jongerenwerkers hangt het alcoholgebruik onder andere af van het beschikbare leefgeld, de kundigheid en informele regels in de groep, de leeftijd van de drinkers en het soort gelegenheid (o.a. in het weekend, carnaval, kermis, vakantie). Sommigen beginnen voor het stappen al standaard met indrinken.

Professionals die ook kijk hebben de geconsumeerde eenheden zeggen dat deze oplopen van een paar drankjes tot 4-5 of meer per gelegenheid, zoals bij een groep dicht bij de Duitse grens (RO05GE): “Binge drinken XXL. Heel veel per gelegenheid.” Een straatgroep (RW12ZH) met een voorliefde voor drillrap drinkt vooral om dronken te worden. Dezelfde geluiden horen we over jongeren in vissersdorpen (RW09ZH waar het vaak ‘zuipen om het zuipen is’. In de

Haaglanden kunnen ze er ook wat van, zegt een jongerenwerker (RW05ZH) die het alcoholgebruik 'beschamend veel' vindt: "In veel gevallen zit de rem zit er niet meer op."

MOTIEVEN EN EFFECTEN

Het achterliggende motief van jongeren om alcohol te gaan gebruiken komt aardig overeen met de populariteit en het imago van het middel. Zo is één van de voornaamste redenen om alcohol te nuttigen de gezelligheid die erbij komt kijken. "Bier hoort er in de Achterhoek sowieso bij. NIX18 kennen ze hier niet, iedereen is vroeg begonnen met drinken," vertelt een professional (RO05GE). In de Betuwe zorgt (een beetje) dronken zijn wel voor de nodige lol (RO06GE): "Soms komen er wel wat verhalen. In de sloot gereden, kotsen. Het is grappig als het een ander overkomt, dan wordt er wel over gepraat." Alcohol is ten eerste een sociaal middel, maar wordt volgens sommige professionals ook gebruikt vanwege groepsdruk. De jongeren willen toch stoer doen, opscheppen en erbij horen.

Daarnaast helpt een alcoholroes ook tegen verveling, zeggen de professionals. Jongeren willen loskomen, sociaal doen en ontspannen door die roes op te zoeken om zo hun frustraties en negatieve gevoelens te vergeten of te dempen. Een zogeheten 'morele vakantie' is voor veel jongeren een typisch onderdeel van de uitgaanscultuur. Doordeweeks (hard) werken, discipline en school, maar 's weekends gaan ze los.⁶⁴ (Veel) alcohol is hierbij de norm. Eén van de jongerenwerkers (RZ09BR) typeert het ook wel als 'alcoholische zelfmedicatie.' Zo begon het drinkgedrag bij een groep uit de Bollenstreek (RW12ZH) uit de hand te lopen. "Ze drinken om hun problemen te vergeten. Eentje moest bijna afkicken. De meiden kregen behalve de katers ook last met hun ouders. We hebben de hulpverlening erbij gehaald."

COMBINATIES

Nu er meer wordt geblowd (zie hoofdstuk 7) is de combinatie van cannabis met alcohol (tweederde van de groepen) het meest populair. De Gelderse capuchongabbers met een voorliefde voor auto's doen dit vooral op feestjes (RO09GE). Ook lachgas wordt met alcohol gecombineerd (kwart van de groepen). De derde populaire combinatie is met ecstasy (kwart van de groepen) alhoewel er dan veel minder alcohol wordt gedronken. Een jongerenwerker (RW05NH) hierover: "Ecstasy wordt minder vaak gecombineerd met alcohol dan wiet. Jezelf helemaal lam zuipen en dan een xtc-pil erin is niet zo handig. Dat snappen ze wel." Andere middelen die in mindere mate worden gecombineerd zijn amfetamine (3 groepen) en ketamine (1 groep).

Alcohol combineren met andere middelen komt ook voor. Sommige groepen blowen en drinken de hele dag door (RO06GE), anderen gebruiken naast alcohol vooral 3-MMC om langer door te kunnen gaan (RO09GE). Maar ook het combineren met cocaïne is gebruikelijk; hoewel dit in mindere mate dan vorig jaar het geval was. Over cocaïne en 3-MMC wordt gezegd dat deze worden gebruikt om op de been te blijven met alcohol, zoals een groep in de Achterhoek

---

⁶⁴ Weenink, 2011.

(RO10GE) doet; die jongeren nemen er wel eens 3-MMC bij. In een Zuid-Hollands duindorp (RW09ZH) gebruiken ze alleen cocaïne bij het drinken.

GEZONDHEIDSRISICO'S

Bij dit onderdeel is het belangrijk om te weten of professionals de gezondheidsrisico's percipiëren vanuit hun algemene kennis of het daadwerkelijk over de groep hebben. Eén van de professionals (RO08GE) benadrukt meer algemeen hoe chronisch alcoholgebruik kan leiden tot verslaving op termijn en een vergroot risico tot combinatiegebruik. Een ander vult het rijtje aan en benoemt ook "een vergrote kans op depressie, suïcidale gedachtes, verlaagd zelfbeeld, grensoverschrijding (persoonlijk en maatschappelijk) en agressie" (RZ09BR). Met name geweld en agressie hangen samen met alcoholconsumptie tijdens het uitgaan.⁶⁵

Met oog op de groepen, daarbij met de kanttekening dat niet iedereen voldoende zicht heeft op het drinkgedrag, zegt een derde van de professionals zich geen zorgen te maken over het alcoholgebruik van jongeren waarvan een groot een (niet-)westerse migratieachtergrond heeft. Maar de helft van de professionals ziet de alcoholgerelateerde gezondheidsrisico's ook terug in de groepen waar drinken (maar ook dronken worden) er nou eenmaal bij hoort. Een Gelderse jongerenwerker (RO04GE) constateert dat de 'badslippergroep' maar met moeite maat kan houden, of zoals ze zelf vaak zeggen: "Niet omdat het moet, maar omdat het kan!" Ruim honderd kilometer verderop naar een dorp aan zee zijn er ook zorgen (RW09ZH). Hier is drank zo ingebed in de cultuur dat er op kinderverjaardagen bier wordt gedronken. "Ze vinden de leeftijdsgrens belachelijk, ouders kopen dus ook drank voor hun kinderen," zegt een jongerenwerker (RW09ZH). Wat verderop in de Haaglanden (RW06ZH) vergeet de groep alle goede voornemens zodra de tap opengaat. Er zijn ook groepen die altijd lichamelijke en geestelijke naweeën voelen na combinaties van alcohol met stimulantia. In de Betuwse groep (RO06GE) zijn er vooral zorgen over het rijden onder invloed. De jongens dragen standaard en met trots hun werkkleding en drinken stevig in het weekeinde wanneer ze ook vaak bij hun auto's te vinden zijn.

SIGNALEN IN DE REGIO

Professionals zijn gevraagd of het gebruik in de groep (de laatste 12 maanden) was veranderd. Het alcoholgebruik is in 16 groepen stabiel gebleven, in 11 groepen toegenomen en in 5 afgenomen.⁶⁶ In de Bollenstreek zijn de jongeren gestopt met drinken na een interventie met jongerenwerk, politie en hulpverlening (RW12ZH). Een professional uit de Hanzestad (RO09GE) ziet een afkalvend gebruik van alcohol in een straatgroep. Sommige professionals zien meer paradoxaal drinkgedrag. Er wordt op minder momenten gedronken, maar vaker gebinged

---

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 8 (pag. 138). Drie professionals konden geen inschatting maken van de dynamiek.

(RW01UT). Het merendeel van de professionals ziet echter duidelijke veranderingen in alcoholgebruik door de coronapandemie.

Figuur 6.2 Dynamiek alcohol – regioscore *

- De meeste professionals zien een toename in het drinkgedrag van de jeugd. In de Drentse hoofdstad drinken de jongeren meer doordat ze ook meer 'vrije tijd' hebben. De veldwerker geeft aan dat ouders begrip hebben voor hun 'situatie' en meer faciliteren in het drinkgedrag (RN02DR). In de groenste stad van Nederland (RW04ZH) wordt er meer gedronken om het leuk te hebben in de kleinere gezelschappen die zijn ontstaan ten gevolge van corona. In een dorp in Amstelland is het gebruik volgens de professional mede toegenomen doordat de jongeren makkelijker kunnen spijbelen (RW08NH).
- In een paar groepen werd minder gedronken toen de uitgaansgelegenheden dicht gingen, ondanks de toename van illegale huisfeestjes. Ook het combineren van alcohol met cocaïne en speed is verminderd door het ontbreken van een bruisende uitgaanssetting ter plaatse (RW09ZH).
- Sommige groepen zijn minder zichtbaar (RN07FR; RO06GE) omdat ze binnenshuis zijn gaan zitten. Sommigen zijn meer gaan drinken achter de voordeur of, zoals een Brabantse groep doet, hebben dekking gezocht in een natuurgebied (RZ06BR). Maar andersom komt ook voor en blijven jongeren vaker en langer in de openbare ruimte met alcohol erbij (RN05DR).

CANNABIS

CANNABISGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	57
POPULARITEIT EN IMAGO.....	58
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	59
SETTING VAN GEBRUIK.....	59
DOSERING EN BLOWGEDRAG	60
MOTIEVEN EN EFFECTEN	60
COMBINATIES.....	60
ONTKENNING EN CANNABISPROBLEMATIEK.....	61
RISICO'S VAN GEBRUIK.....	62
SIGNALLEN	63

CANNABISGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

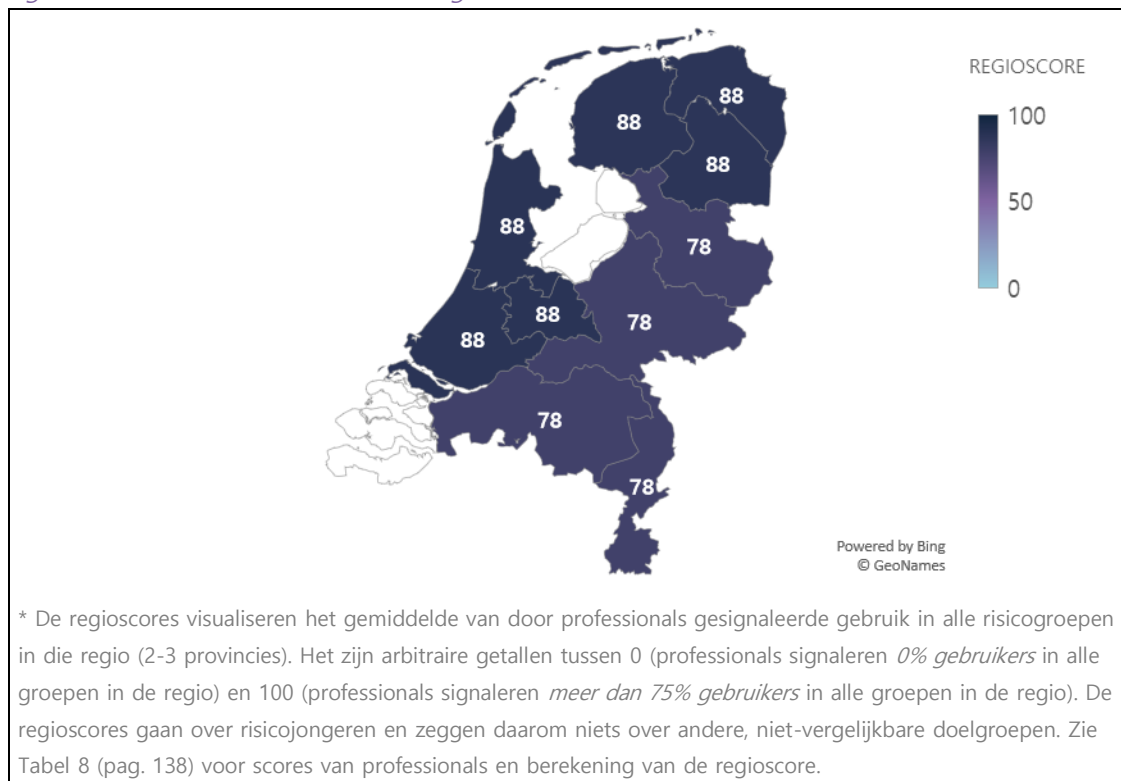
In elke groep wordt cannabis gebruikt (n=35). In 21 daarvan (bijna) door iedereen (76-100%); in 8 groepen de helft of meer (51-75%); in 3 groepen een kwart tot de helft (26-50%) en in 3 groepen minder dan een kwart (11-25%).⁶⁷

De jongeren hanteren verschillende bijnamen voor cannabis. Niemand zegt nog 'joint' of 'spliffie'. Een joint is een 'jonko', 'jonkoe' of soms 'schjwé' in Limburg. Blowen is een 'djonko smoken', een 'wietje/jonko doen', een 'dikke/eentje/takkie roken' of simpelweg 'smoken'. Een jointje draaien is 'ééntje pielen'. Er wordt onderscheid gemaakt tussen hasj (assie, hasjie, chobar) en wiet (zwjen of zuen, weedy). Gewoon 'wiet' is niet cool. Als het allemaal in het verborgene moet blijven wordt er gerefereerd naar 'die lange' of een 'pretshaggie'.

Er wordt vaak al op jonge leeftijd geblowd. In een stadje in Súdwest-Fryslân (RN07FR) is het normaal om als 14-jarige een jonko mee te roken. Ook in Limburg (RZ05LI) komen ze al vroeg in aanraking met cannabis. In een aantal groepen, van het hoge Noorden tot in Zuid-Holland, voert het cannabisgebruik, vergeleken met alcohol, meer de boventoon. Hier is de blowcultuur vaak een representante van de straat- en/of urbanecultuur. Want ondanks de 'normalisering' heeft het cannabisgebruik ook nog subculturele trekken die o.a. worden geuit in muziekvoorkeur, kledingattributen (petjes, shirtjes) en het etaleren van je skills in hoe je een perfecte jonko draait.

⁶⁷ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 8 (pag. 138).

Figuur 7.1 Prevalentie cannabis – regioscore *

POPULARITEIT EN IMAGO

Het gebruik van cannabis wordt vooral in de etnisch gemêleerde urbancultuur als statusverhogend gezien. Maar er zijn ook professionals in bijvoorbeeld Limburg (RZ08LI) die vertellen dat jongeren cannabis amper als een drug beschouwen. "Het gebruik heeft zeker meer voordelen dan nadelen," vindt een ander (RO08GE). Een Achterhoekse jeugdwerker bekijkt het meer neutraal: "Je bent niet meteen een *lowlife* als je blowt, maar je wordt ook niet meteen op een voetstuk geplaatst" (RO10GE). De redenen van gebruik komen grotendeels overeen met die uit de voorgaande monitor (2019-2020). De professionals denken doorgaans negatiever over cannabis dan bij alcoholgebruik. Waar alcohol wordt gedronken om te ontspannen, wordt cannabis geblowd om te vergeten. De professionals geven verschillende redenen voor het cannabisgebruik onder jongeren:

- **Cannabis is toegankelijk.** Het is makkelijk verkrijgbaar (o.a. coffeeshops), wordt als 'normaal' ervaren en heeft geen negatief imago. Ook onder de 18 kun je makkelijk aan cannabis komen: "In de shop nemen de oudere jongeren het mee voor de 'minners'" (RO08GE).
- **Cannabis geeft een fijn effect.** Cannabis werkt zowel ontspannend als verdovend. Beide redenen voor gebruik worden meermaals genoemd: "De flow waarin ze komen ervaren ze als positief. Het is gewoon lekker en het dempt" (RN07FR). Een paar kilometer verderop in dezelfde provincie zorgt het rustgevend effect van cannabis ervoor dat jongeren 'hun verhaal kunnen dempen' (RN06FR). Ook op de Veluwe (RO04GE) wordt geblowd om even tijdelijk te kunnen ontsnappen aan het leven.

- **Cannabis is sociaal.** Cannabis brengt samen en zorgt voor een sociale verbinding, zeggen professionals. Samen *smoken* versterkt het groepsgevoel omdat de roes (het stoned zijn) op hetzelfde moment wordt beleefd. “Het is ook gewoon een stukje verbinding. Het is iets samendoen,” zegt een jeugdwerker in de polderstad (RW10NH).

Maar professionals zien ook dat de coronapandemie tot meer gebruik heeft geleid. Jongeren hebben meer stress over hun toekomst. “Ze blowen nu uit verveling door al dat coronagedoe”, zegt een Amsterdamse straathoekwerker (RW01NH).

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Jongeren komen makkelijk aan cannabis. Blowers zijn vaak solidair met elkaar waardoor ook minderjarigen aan hun trekken komen: “18-plus haalt gewoon voor 18-min.” Terwijl volwassenen naar de coffeeshop gaan, kopen minderjarigen ook wel eens bij de illegale wiettaxi, straatdealers of bij iemand in de vriendengroep die dealt. Jongeren die op Veluwe (RO04GE) bietsen wel eens wat wiet van hun ouders als ze zelf geen geld meer hebben.

De prijzen voor een gram cannabis verschillen aardig. Niet alleen per soort, maar ook bij wie je inkoop. De gemiddelde gramprijs ligt tussen de 10-15 euro, maar voor 5 euro heb je al een gram wiet van iemand die thuis plantjes kweekt (Z06BR). Bij de mergelgrotten in de buurt weten jongeren een thuisadres waar ze een paar gram voor 20 euro kopen. Een Friese jongerenwerker (RN07FR) vertelt dat een lokale coffeeshop klanten die 18 worden op een joint trakteert. Uit Amsterdam komen berichten dat de inkoop-hasprijs verdubbeld is in de coronaperiode.

Sommigen bezoeken een coffeeshop elders of bellen de plaatselijke dealer als het zo uitkomt. En fijnproevers gaan niet per sé naar de dichtstbijzijnde coffeeshop als ze de kwaliteit benedenmaats vinden. In Amsterdam (RW01NH) willen jongeren nog wel eens een coffeeshop in een ander stadsdeel bezoeken. Niet alleen de kwaliteit, maar ook de sfeer telt. En blowers in een grote gemeente vlak bij Den Haag slaan hun lokale coffeeshop over ten faveure van shops in de Hofstad met meer keus en betere kwaliteit (RW05ZH).

SETTING VAN GEBRUIK

We zagen al dat het sociale aspect van blowen belangrijk is voor veel gebruikers, wat voor een deel ook de setting van gebruik bepaalt. Er wordt bij vrienden thuis, in het park, op straat en op luwe hangplekken geblowd. Er zijn solisten, maar de meesten blowen in groepsverband. Behalve op straat wordt er geblowd op (thuis)feestjes en bij het chillen in auto's met muziek. Hoewel blowen in het openbaar controversiëler is dan alcohol drinken vindt de meerderheid van de jeugd het vrij normaal om buiten een ‘grasje’ te roken. Soms uit nood geboren, omdat ouders blowen (thuis) dikwijls niet toestaan. In de Haaglanden (RW05ZH) gaan ze op bezoek bij vrienden die al zelfstandig wonen of ze treffen elkaar op straat. Overigens zijn er ook groepjes die thuis mogen blowen van de ouders, bij vader thuis (RN06FR) of voor het slapen bij de buurman, zoals een ander zijn borreltje neemt. (RW09ZH)

DOSERING EN BLOWGEDRAG

Het grootste deel rookt een joint op de klassieke manier met cannabis en tabak (blowen). Soms wordt er wat cannabis in een waterpijp gestopt waarna de rook via een mondstuk naar binnen gelurkt. Cannabis wordt ook wel eens gegeten als spacecake of brownie, of er wordt geëxperimenteerd door cannabis in de chocolademelk te roeren (RW06NH). Marihuana is veruit het populairst, maar er zijn ook hasjliefhebbers. De mate van puurheid (dosering) hangt vaak af van het type gebruiker. Is hij of zij ervaren, of juist een meeblower in de groep die nooit zelf cannabis koopt? De initiatie verloopt grotendeels nog steeds op de klassieke manier; novieten die met ouderen in de groep mee gaan blowen (RN05FR).

Sommige groepen roken meerdere joints per dag (wel gedeeld). In Groningen (RN08GR) zit een groep die bij elkaar 3 gram per dag soms oplopend tot 10 gram blowt. De hele dag door. In de Hofstad (RW04ZH) halen ze vaak voor sluitingstijd nog 5 gram voor de nacht. Er zijn blowers die grammen per dag gebruiken. Professionals kunnen dat ook niet altijd weten: "Het is afhankelijk van de jongere en of hij of zij op dat moment knetter wil worden."

MOTIEVEN EN EFFECTEN

De motieven en gewenste effecten van cannabisgebruik worden in elke groep anders gepercipieerd, evenals de culturele betekenis die er soms aan wordt gegeven. De één blowt voor ontspanning, de ander voor het wegdromen of het maken van muziek, kijken naar een serie, of voor de 'joie de vivre-status', zoals een Limburgse professional het verwoordt (RZ05LI). Het groepsgebruik is daarbij vaak leidend. In de Bollenstreek (RW12ZH) is blowen een reden om bijeen te komen voor de gezelligheid en lol te hebben met elkaar, plus de lachkicks en vreetbuien die daaruit volgen.

Bij blowen om te verdoven is de connotatie meer negatief en lijkt de gebruiker vooral te willen ontsnappen aan de sleur of stress van alledag. Een Friese jongerenwerker (RN05FR): "Als je blowt is het leven mooi, het is een ontsnapping aan het dagelijks leven. Niet aan werk denken, niet denken aan het gezeik thuis." Dit is vaak herkenbaar voor anderen die omgaan met jonge blowers die er 'lekker chill' van worden en 'voor even alle shit willen vergeten' (RW05ZH). Zo is er een meisje in een groep uit de Polderstad (RW10NH) dat flink blowt vanwege een bemoeilijkte thuissituatie. Een jongen uit hetzelfde vriendenclubje is meer gaan blowen nu zijn ouders in scheiding liggen. Maar andersom kan het ook: een Groningse jongerenwerker (RN08GR) zag bijvoorbeeld een flinke afname in het cannabisgebruik van een jonge transgender toen er in zijn groepje openlijk gesproken werd over zijn transitie, zijn stress afnam en zo ook het blowgedrag. Sommige jongeren proberen hun dagelijkse problemen te verdrijven met een anti-stressjointje of het roken van een 'dikke' om in slaap te komen. Maar een aantal geeft ook aan dat cannabis een positief effect heeft op hun ADHD-klachten.

COMBINATIES

Cannabis wordt beduidend minder gecombineerd met andere middelen dan alcohol. Er zijn groepen waar cannabis de boventoon voert; een jointje als vast ritueel van de dag. De meesten

combineren cannabis met tabak (joint). In tweederde van de groepen wordt cannabis gecombineerd met alcohol. De mate waarin verschilt per groep en persoon en van een biertje in het weekend tot steevast elke dag alcohol. In 5 groepen wordt het gebruik van lachgas in combinatie met cannabis genoemd, gevolgd door een combinatie met 3-MMC (4 groepen). De jongeren uit het grensdorp (RO05GE) blowen nadat ze alcohol en 'poes' (3-MMC en/of 4-MMC) hebben gebruikt. In een paar groepen wordt cannabis gecombineerd met ecstasy, speed of cocaïne.

ONTKENNING EN CANNABISPROBLEMATIEK

De professionals zien een duidelijk verschil over hoe jongeren de risico's van hun cannabisgebruik percipiëren en welke gezondheidsrisico's professionals waarnemen. Maar een paar zeggen dat jongeren zich bewust zijn van de risico's, alhoewel stoppen met blowen nog niet altijd eenvoudig is door de groepsdruk (RN05FR). Het komt ook voor dat blowers zich bewust zijn van fysieke gezondheidsrisico's, zoals bijvoorbeeld een potentiële longproblematiek, maar andere mentale gezondheidsrisico's verdringen:

"Ze kennen allemaal mensen bij wie het mis ging in hun omgeving en ze snappen dat er een link is, maar die confrontatie gaan ze uit de weg. Die willen ze niet horen. Verhalen over psychoses worden gebagatelliseerd, zo van "Komt het nou door de wiet of was 'ie zelf gewoon niet helemaal 100?" (RW05ZH)

Deze opvatting wordt gedeeld met een Limburgse jongerengroep (RZ08LI). Ook hier zijn jongeren zich bewust van het psychosegevaar (voorbeelden van vrienden), maar daar wordt geen lering uit getrokken. Sommige jongeren weten ook dat cannabisgebruik vergeetachtigheid in de hand werkt, vergeten hun afspraken na te komen en dat ze dreigen te stagneren in hun leven (RN07FR). Meerdere professionals zien bij fervente blowers meer absentie van school, spijbelgedrag en vroegtijdige schooluitval. Ook jongeren met baantjes hebben moeite om op tijd op het werk te komen.

Het merendeel van de jongeren ontkent de risico's van cannabisgebruik, ook al wordt dat soms anders gezien door de professionals.⁶⁸ In het grensdorp hebben de jongeren het al druk zat met de problematiek die zij ervaren rondom fervent 3-MMC-gebruik; zorgen om het blowgedrag en bijhorende risico's verdwijnen naar de achtergrond (RO05GE). In een Fries vissersdorp (RN06FR) zijn zorgmeldingen gemaakt vanwege het cannabisgebruik van jongeren, ofschoon zijzelf niet het probleem zien. Ook Betuwse jongeren zijn zich van geen kwaad bewust, zegt een jongerenwerker:

"Hun ontwikkeling staat stil. Ze blijven achter bij leeftijdsgenoten. Geen vriendin, geen opleiding. Ze gaan niet op zichzelf wonen. Zelf zien ze het probleem niet. Ze functioneren wel gewoon op werk,

---

⁶⁸ Ontkenning van de risico's omtrent cannabisgebruik en -problematiek is een veelvoorkomend fenomeen onder gebruikers (Peretti-Watel, 2006).

maar de meesten doen ook geen moeilijk werk. Daarnaast denken ze ook echt dat ze zo kunnen stoppen met blowen, maar ze doen het niet.” (RO06GE)

Ook in andere regio's merken professionals hoe hardleers jonge blowers kunnen reageren in gesprekken over cannabisgebruik. De jongeren zien het meer als 'een gewoonte' of willen geen hulp, vaak omdat blowen simpelweg deel uitmaakt van hun leefstijl.

RISICO'S VAN GEBRUIK

We hebben gezien dat fors blowende jongeren de neiging hebben om de risico's te ontkennen of te neutraliseren. Er zijn altijd anderen die nog meer blowen, bijvoorbeeld. Het blijft daarnaast soms moeilijk te differentiëren tussen wat nu oorzaak en wat gevolg is. Gaat het moeilijk op school en wordt er daarom gebloed of komen de schoolprestaties door het blowen in het geding? Het meest gesignaleerde risico van cannabisgebruik is stagnatie in de ontwikkeling. Jongeren worden introverter, praten minder en zijn niet meer productief. Ze worden slomer, suffer en kunnen zich slecht concentreren. Een Brabantse groep die graag in de buurt van lavendelvelden vertoeft is in de coronaperiode meer gaan blowen. Meer vrije tijd wil nog niet automatisch zeggen dat ze ook aan andere dingen zijn toegekomen, merkt een jongerenwerker (RZ06BR). Ook andere professionals zien dat jongeren in het afgelopen jaar 'drop-outs' zijn geworden door overmatig cannabisgebruik en 'in alles stagneren'. (RW04ZH)

Ook de effecten van het blowen en het verstoorde dagritme wordt meermaals aangekaart. Blowers zijn vaker moe overdag en kunnen 's nachts niet slapen. "Ze worden een beetje lamlendig. Hun dag-en-nachtritme is verstoord," zegt een jongerenwerker in de Hanzestad (RO09GE). Ook school en werk hebben eronder te lijden. In de Twentse Ster (RO07OV) heeft de jeugd moeite om hun werk- en schoolritme te behouden en in de Bollenstreek (RW12ZH) hangt een tienergroep rond die belangrijke schooluren verzuimd als gevolg van blowen.

Meerdere professionals maken zich zorgen over de toegenomen cannabisproblematiek bij kwetsbare jongeren. Niet iedereen blijft in de ontkenningfase zitten, zoals een paar leden van de Moerasdraker groep (RZ10BR): "Ze geven aan dat ze verslaafd zijn of problematisch gebruiken. Ze zijn ook bang voor ontwenningverschijnselen als ze niet kunnen gebruiken, bijvoorbeeld op familievakantie." Als gevolg van de coronacrisis zien professionals meer jongeren die kampen met een depressie en ook lichamelijk achteruitgaan. Ook over het cannabisgebruik op minderjarige leeftijd (12-17 jaar) zijn zorgen bij professionals. Een Gelderse jeugdwerker (RO10GE) denkt dat cannabis een opstap is voor het gebruik van andere middelen.

INLEIDING	64
8.1 ECSTASYGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	65
POPULARITEIT EN IMAGO.....	65
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	66
SETTING VAN GEBRUIK	67
DOSERING EN SLIKGEDRAG	67
MOTIEVEN, EFFECTEN EN COMBINATIES	67
RISICO'S	68
SIGNALLEN IN DE REGIO'S.....	68
8.2 COCAÏNEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	69
POPULARITEIT EN IMAGO.....	70
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	71
SETTING VAN GEBRUIK	71
DOSERING EN SNUIFGEDRAG	71
MOTIEVEN, EFFECTEN EN COMBINATIES	72
RISICO'S	72
SIGNALLEN	73
8.3 AMFETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	74
POPULARITEIT.....	75
VERKRIJGBAARHEID EN GEBRUIK	75
GEZONDHEIDSRISICO'S EN SIGNALLEN	75

INLEIDING

In dit hoofdstuk worden drie middelen (ecstasy, cocaïne en amfetamine) besproken die onder de paraplu stimulantia samenkomen. Naast alcohol en cannabis kozen professionals (in overleg met de interviewers) drie andere middelen voor het interview.⁷⁰ Over deze middelen – die zij het meest prevalent achten of waarover zij meer wisten te vertellen – zijn de professionals doorggevraagd. Ofschoon de feestcultuur vanwege corona behoorlijk aan belang inboette, bleef ecstasy toch het populairste middel, gevolgd door cocaïne op de tweede en amfetamine op de derde plek. De top 3 bleef vergeleken met de vorige editie (2019) ongewijzigd.

We eindigen bij elk middel (net als in de andere hoofdstukken over middelen) met signalen in de regio. Enerzijds gaat het om signalen van de geïnterviewde professionals die vertellen over hun groepen, anderzijds vroegen we ook aan de preventiewerkers (interviewers) of zij daarnaast op grond van hun expertise en kennisuitwisseling met anderen (o.a. collega's

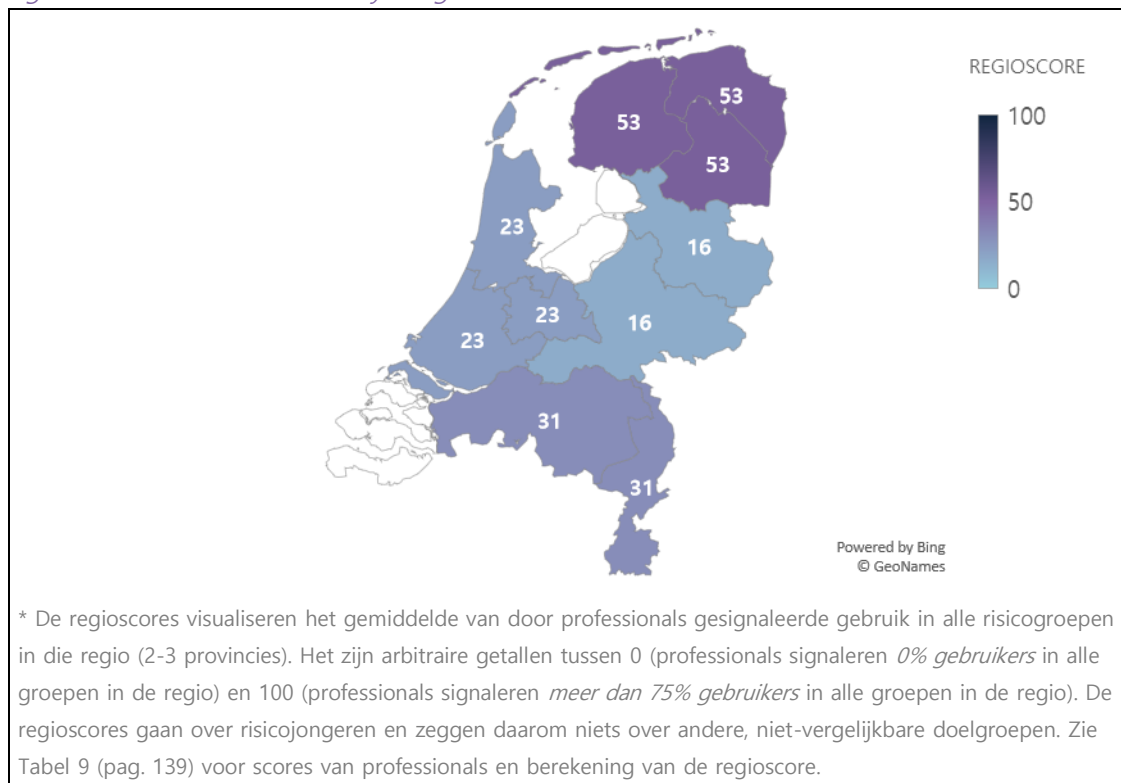
⁷⁰ Alle professionals konden de vragen over alcohol en cannabis beantwoorden, maar niet iedereen kon ook over nog drie andere middelen iets zeggen. De reden hiervoor is dat in sommige netwerken behalve alcohol, cannabis en lachgas geen of weinig andere middelen worden gebruikt.

preventiewerk, politie, handhaving, uitgaansleven en beleid) ook meer regio-breed konden vertellen over ontwikkelingen op de drugsmarkt en/of bij andere gebruikersgroepen.

8.1 ECSTASYGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In ruim twee derde van de groepen (26 van de 35) wordt ecstasy gebruikt. In 2 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%); in 2 door de helft of meer (51-75%); in 8 door een kwart tot de helft (26-50%); in 4 door minder dan een kwart (11-25%); en in 10 groepen door een enkeling (1-10%).⁷¹ In 9 groepen wordt voor zover bekend geen ecstasy gebruikt.⁷²

Figuur 8.1 Prevalentie ecstasy – regioscore *

POPULARITEIT EN IMAGO

Tien professionals zijn doorgevraagd over groepen waarin ecstasy wordt gebruikt. Binnen het merendeel van die groepen betreft het een subgroepje (maar minder dan de helft van de jongeren) die ervaring heeft met ecstasygebruik. Alle groepen zijn in meerderheid van Nederlandse komaf (80-100%). Op één groep na; in het vroegere veendorp bestaat de groep vooral uit Pools-, Turks- en Marokkaans-Nederlandse jongeren (80%).

In veel groepen wordt een gedeelde voorliefde voor muziek genoemd. Binnen de scene in de randstad bestaan meerdere subculturen met verschillende kledingstijlen en bijhorende muziekgenres, evenals voorkeur voor een bepaalde drug (RW05ZH). Waar een jointje behoort tot

⁷¹ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139).

⁷² Twee professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel ecstasygebruik onder de jongeren.

de urban- en straatcultuur is ecstasy op haar beurt sterk verbonden met elektronische muziek.⁷³

Gangbare termen voor ecstasy of xtc zijn 'pillen', 'molly' (hiphop-slang voor *molecules* in de Verenigde Staten), 'M' (MDMA), 'X', of simpelweg de dosis: een kwartje, halfje of een hele. Soms wordt er ook naar het logo gerefereerd (Heineken, Tesla, Smiley, etc.). Binnen de groepen komen daarnaast nog andere bijnamen naar voren, zoals 'MDMama' en 'snoep'. In de motorracestad zijn ze het creatiefst. Daar refereert de groep vooral naar 'snackies', 'nootjes', 'tikkels', 'hamertjes', 'smarties' en 'evaatjes' (RN02DR).

Volgens een Brabantse groep jongeren hoort ecstasy er nou eenmaal bij, vooral op festivals wordt door iedereen gebruikt (RZ02BR). Dat het middel ook nog goedkoop en makkelijk verkrijgbaar is, vergroot de populariteit. Maar de meesten gaan vooral overstag vanwege het fijne effect, zegt een jongerenwerker in Zuid-Holland (RW05ZH) die samenvat wat hij erover hoort:

"Je voelt je er lekker door, de wereld ziet er rooskleurig uit, je vergeet je zorgen, iedereen is heel lief, je voelt jezelf fantastisch en wilt soms zelfs de grond knuffelen. Er zitten heel veel leuke effecten aan. En met een hoge dosis ga je lekker hard, het is leuk om zo wappie te zijn dat je beeld gaat bibberen."

Ook de Limburgse jongeren genieten van het gelukzalige gevoel (RZ08LI). Samen duiken ze de mergelgrotten in voor een avondje ecstasy. In één van de plattelandsgemeenten houden ze vooral van het "gevoel van spacen" (RO08OV), maar ook de perceptie dat er weinig risico is verbonden aan het gebruik van de *love drug* komt haar populariteit ten goede (RZ02BR; RW12ZH).

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Net als in de voorgaande regiomonitor (2019) komt naar voren dat ecstasy vooral goedkoop en makkelijk verkrijgbaar is. De jongeren hebben al een pil in hun bezit voor 3-5 euro. Er is veel vertrouwen in dealers en andere pillenverstrekkers. Eén professional (RZ02BR) noemt de geringe belangstelling voor de testservice: "Ze zijn bekend met de testservice, maar gezien hun leeftijd (18) en het idee dat het middel relatief ongevaarlijk is mijden zij deze." De meeste groepen regelen hun 'nootjes en evaatjes' via (straat)dealers. Zo niet, dan is er via-via ook het één en ander te fixen: "Het is heel makkelijk als je iemand kent, want dan is het zo geregeld. Op elke hoek van de straat weet je wel iemand te vinden die het kan krijgen" (RW05ZH). In de Limburgse hoofdstad (RZ08LI) stopt vaderlief de jongens soms een pil toe, maar jongeren regelen het ook via de sociale media (RZ12ZH). Op het platform Snapchat kun je elkaar makkelijk toevoegen en benaderen, zowel dealer als afnemer. Mond-tot-mondreclame maakt dat de prijs en verkrijgbaarheid van Snapchat-ecstasy zich als een lopend vuurtje verspreidt. De professionals horen geen geluiden over bestellen online.

---

⁷³ Nabben, 2010.

SETTING VAN GEBRUIK

Ecstasy staat te boek als partymiddel en gebruikers bevinden zich doorgaans op de bijhorende feestjes, raves en festivals. Maar nu feestlocaties en evenementen te lijden hebben onder de pandemie-restricties, zijn jongeren vaker uitgeweken naar andere settings. Behalve thuis en in schuren, keten en garages, weten jongerenwerkers ook dat er in het park, op de heide, in het weiland, in het bos en in mergelgrotten wordt gebruikt. Een groepje uit Zuid-Limburg maakt er soms een groepsuitje van: "Gebruiksmomenten worden door de groep gepland. Zo zijn ze eens een weekendje weg geweest naar vrienden die op een boerderijtje wonen, waar ze dan bij wijze van spreken ecstasy nemen op de hooizolder" (RZ08LI).

DOSERING EN SLIKGEDRAG

Ecstasy wordt doorgaans oraal ingenomen. Een ecstasypil wordt gedoseerd in kwartjes, halfjes of soms een hele pil. In de Haaglanden (RW05ZH) hebben jongeren het doseren van een pil beter onder de knie dan het doseren van MDMA-kristallen. De jonkies uit het oude veendorp (RW08NH) verpulveren hun pil bij tijd en wijle om deze vervolgens te snuiven, en in de Bol-lenstreek (RW12ZH) willen beginnende gebruikers nog wel eens een pil in één keer slikken. Maar over het algemeen letten beginnende ecstasygebruikers goed op hun dosis. Aangenomen wordt dat behalve de voorlichting ook in discussiefora van gebruikers veel over het middel wordt gepraat.

De gemiddelde dosis van de werkzame stof MDMA in ecstasypillen is 166 milligram.⁷⁴ De muzikliefhebbers uit Limburg (RZ08LI) prefereren weliswaar de sterkste pillen (240-280 milligram), maar doseren deze in kwartjes. Elders in de regio (Limburg) worden halfjes genomen; echter zijn ze hier niet zo snel van het 'bijpakken'. Bij andere groepen elders in het land kan het aantal oplopen tot 3 pillen per persoon per gelegenheid (RO08OV; RW05ZH). In een oud veendorp (RW08NH) versterkt een hoge dosering ecstasy je imago; hoe hoger de dosis, des te stoerder de gebruiker.

MOTIEVEN, EFFECTEN EN COMBINATIES

De professionals noemen verschillende motieven voor ecstasygebruik. Behalve uit nieuwsgierigheid en experimenteerzin moet het middel ook fijn voelen. Een Overijsselse groep (RO08OV) ontsnapt aan de werkelijkheid middels de typerende ecstasy *space* die gekenmerkt wordt door een warm gevoel en saamhorigheid. Dat iedereen het doet en er weinig risico's kleven aan het gebruik spelen ook mee (RO08OV). Maar sommigen willen liever helemaal naar de klote. Zoals een groepje Brabanders (RZ02BR) die mikt op 'strak staan' voortkomend uit een hoge dosering. Bij een groepje jonge Limburgers (RZ08LI) is het middel zelfs al van huis uit genormaliseerd. Maar sommigen beseffen ook dat de gewenste effecten op termijn nooit meer zo leuk zijn als in de beginperiode.

---

⁷⁴ Hiermee is deze iets lager dan in 2019, toen bedroeg de gemiddelde dosis MDMA in een ecstasypil 172 milligram. (Van Laar et al., 2020).

In 8 van de 10 groepen waarvan dieper is ingegaan op ecstasygebruik wordt ecstasy vooral gecombineerd met cannabis of alcohol en in mindere mate met 3-MMC en/of 4-MMC en amfetamine.

RISICO'S

Een paar professionals betreuren het dat jongeren hun pillen niet laten testen. Zo blijft het onduidelijk welke dosis MDMA ze nemen. Er zijn ook gebruikers die niet testen omdat ze op safe denken te spelen door slechts een kwart of halve pil te nemen. "Veel verder rijkt de kennis vaak niet," vindt een jeugdwerker (RZ08LI). Volgens de professional is lang niet iedereen altijd even bewust bezig. Een Overijsselse jongerenwerker (RO08OV) verwoordt de algemene kritiek door te stellen dat jongeren vaak onwetend zijn, en daardoor niet goed op de hoogte van de bijhorende risico's. Niet alle jongeren maken zich druk over hun gezondheid. In het Heuvelland zijn de jongeren wat alerter. Hier letten ze beter op eventuele risico's doordat één persoon nuchter blijft tijdens hun gebruik. "Kennelijk hebben ze er toch iets van opgestoken", denkt een jeugdwerker (RZ03LI). Soms houden jongeren proefondervindelijk rekening met gebruik en weten ze bijvoorbeeld dat blowen de ecstasywerking versterkt.

De befaamde 'ecstasykater' of 'dinsdagdip' blijft een klassieker volgens professionals. Een jeugdwerker in Noord-Holland (RW08NH): "Je ziet dat ze sip, depri en suffer zijn na afloop." Ook bij jongeren in het Hart van het Oosten (RO08OV) heeft de kater veel effect op het dagelijks functioneren. Een groepje afkomstig uit een cluster boerendorpen (RZ06BR) was na hun ecstasygebruik een paar dagen flink opgebrand; hun eerste 'afterdip'. Verder maken sommige professionals zich zorgen over het combinatiegebruik, en of jongeren misschien wel gewend raken aan telkens weer pillen slikken op festival.

SIGNALEN IN DE REGIO'S

Van alle 26 groepen waar ecstasy wordt gebruikt is het gebruik volgens de professionals in bijna de helft afgenomen (n=12). In de andere groepen nam het ecstasygebruik toe (n=5) of bleef het stabiel (n=8).⁷⁵ Dit staat in contrast met de eerste meting in 2019 (pre-coronatijd), toen het merendeel van de groepen een stabiel, dan wel toegenomen ecstasygebruik kenden. De meeste veranderingen zoals waargenomen door professionals en andere experts zijn coronagerelateerd.

---

⁷⁵ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139). Eén professional kon geen inschatting geven van de dynamiek in de gebruikersgroep.

Figuur 8.2 Dynamiek ecstasy – regioscore *

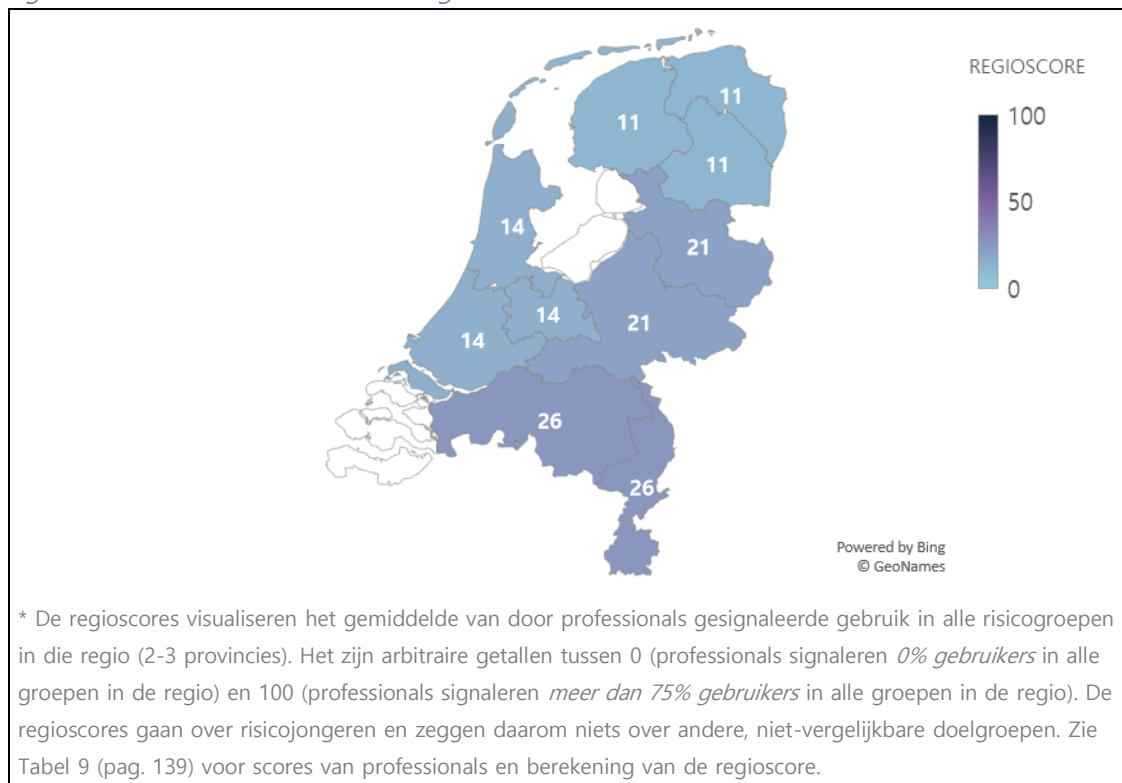
- Corona heeft de feestvreugde en de behoefte om ecstasy te gebruiken flink gedempt. Het gevolg is dat bij veel gebruikersgroepen een (flinke) afname is te zien van ecstasygebruik gedurende de coronacrisis (RZ03LI; RW05ZH; RM02UT; RZ08LI). Ook elders in de regio's merken preventiewerkers dat het gebruik soms drastisch is teruggelopen.
- Minder jongeren zijn dit jaar begonnen met gebruik en/of kennisneming van ecstasy ten gevolge van de coronacrisis (RW05ZH). Maar het komt ook voor dat sommige groepjes juist tegen de stroom in beginnen met experimenteren. 'First time experiences' (RZ06BR).
- Een enkeling ziet een toenemende normalisering van ecstasy binnen een groep minder-jarigen (RW12ZH).
- Preventiewerkers (Jellinek) zagen dat het tijdens de coronaperiode veel rustiger was bij de testservice. Reden hiervoor waren onder andere de speciale maatregelen (eerst bellen voor een afspraak), maar ook minder animo om te gebruiken. Ondanks een afname van de aangeleverde monsters bleef ecstasy het meest geteste middel.

8.2 COCAÏNEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In ruim tweederde van de groepen (25 van de 35) wordt cocaïne gebruikt. In 1 groep gebruikt (bijna) iedereen (76-100%), in 1 groep de helft of meer (51-75%); in 2 groepen een kwart tot de helft (26-50%); in 7 groepen minder dan een kwart (11-25%) en in 14 groepen een enkeling

(1-10%).⁷⁶ In 10 groepen wordt voor zover bekend geen cocaïne gebruikt.⁷⁷ Hoewel cocaïne- en ecstasygebruik in evenveel groepen voorkomt, zijn de subgroepen snuivers binnen de groepen kleiner in aantal. Ook is het aandeel dat nog nooit cocaïne heeft gesnoven twee keer zo groot als het deel dat nog nooit ecstasy heeft gebruikt.

Figuur 8.3 Prevalentie cocaïne – regioscore *

POPULARITEIT EN IMAGO

Zeven professionals (verdeeld over steden en dorpen) zijn verder doorggevraagd over groepen met cocaïnegebruik. Bij het merendeel van deze groepen (4 van de 7) betreft het een klein deel van de jongeren dat cocaïne gebruikt (11-25%). Het middel wordt ook wel 'sos', 'sossa', 'coke' en 'wit' genoemd. De klompenjongens uit Brabant praten er niet echt over, "dus slang ontbreekt," aldus een professional (RZ11BR).

Bijna alle groepen hebben een uitgesproken liefde voor een muziekgenre. Sommigen houden van elektronisch met harde varianten als hardcore en hardstyle of meer *mellow* (diep)house en techno. Maar ook urban, met mainstreamartiesten, rap en/of drillrap. Ook de etnische achtergronden verschillen van elkaar. Van alle 25 groepen waar cocaïne wordt gebruikt zijn er 11 met jongeren van volledig Nederlandse komaf, 9 etnisch divers (maar voor het overgrote deel van Nederlandse komaf, namelijk 80%), en 5 groepen met jongeren die allemaal een

⁷⁶ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139).

⁷⁷ Twee professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel cocaïnegebruik onder de jongeren.

migratieachtergrond hebben. Bij elkaar genomen is deze gebruikersgroep diverser dan bij ecstasy het geval is.

Binnen alle doorgevraagde groepen (n=7) heerst een macho- en/of straatcultuur, maar er zijn ook verschillen in mentaliteit en sommige groepen zijn gevoeliger voor status. In een Brabants boerendorp (RZ11BR) treffen jongens elkaar in het sportcafé, is het erg ons-kent-ons en hebben ze het niet zo op buitenstaanders. In het vissersdorp (RW09ZH) is er voldoende geld voor zowel dure merkkleding als cocaïne.⁷⁸ En in Limburg zijn ze trots op hun wijk (RZ05LI) en wordt de urbancultuur hoog in het vaandel gehouden (RZ03LI). In Utrecht en Amsterdam vertonen de jongens haantjesgedrag (RM01UT; RW01NH).

Er worden drie redenen genoemd waarom cocaïne populair is. De drug werkt oppeppend, maakt dat er meer en langer gedronken kan worden (vooral in groepen met stevig alcoholgebruik) en het middel werkt statusverhogend. "Ze drinken veel en cocaïne houdt ze scherp. Zo kunnen ze nog meer drinken," zegt de jongerenwerker over de klompenjeugd (RZ11BR). In een paar andere groepen wordt coke geassocieerd met de criminele wereld. In een Mokumse groep (RW01NH) waar zowel gesnoven als gedeald wordt, geniet Taghi een sterrenstatus.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Cocaïne is makkelijk te verkrijgen. Een gram kost gemiddeld zo'n 40-60 euro of 20-25 euro voor een halve. Landelijk kost een gram coke 50-70 euro.⁷⁹ In kringen van gebruikers worden nummers van dealers makkelijk gedeeld of wordt het contact gelegd via iemand in de sociale cirkel. "Je kent altijd wel iemand die dealt of gebruikt; daar staat deze omgeving bekend om" (RM01UT). Ook op het platteland hoef je niet lang te wachten op je pakje, merkt een jongerenwerker op (RZ11BR): "Binnen 10 minuten is het binnen".

SETTING VAN GEBRUIK

Cocaïnegebruik in de risicogroepen komt voor in verscheidene settings; dit in tegenstelling tot ecstasy dat meer setting-specifiek is. In een vissersdorp (RW09ZH) is snuiven bijkans onderdeel van de voetbalcultuur. Om in de stemming te komen beginnen de supporters al met een lijntje in de voetbalbus voor de wedstrijd. Maar ook elders op het platteland doen ze 'wit' in het café, de sportkantine of in de keet (RZ11BR). Ook parkeerplaatsen, waar jongeren met auto's elkaar treffen, zijn geliefd. In nagenoeg alle groepen zijn er clubjes die cocaïne vooral tijdens het uitgaan gebruiken, alhoewel dit vanwege de coronacrisis minder voorkwam.

DOSERING EN SNUIFGEDRAG

Cocaïne wordt gesnoven, maar hoeveel blijft soms moeilijk inschatten. Toch zijn er professionals die er dichter op zitten of van jongeren horen hoeveel ze snuiven. Volgens de vissersdorpse jeugdwerker (RW09ZH) gaan er heel wat 'pakkies' doorheen als de groep op stoom

---

⁷⁸ Korf, 2010.

⁷⁹ Van Laar et al., 2020.

komt. Geld is dan geen belemmering. In een Utrechts vissersdorp (RW01UT) wordt soms ook gesnoven onder werktijd, maar sommigen werken wel 80 uur per week. In Brabantse kringen lopen de doseringen op een avond uiteen van een kwart tot soms wel een paar gram per persoon, terwijl de groep in Heuvelland het snuiven beperkt tot een halve gram per persoon. Bij hen draait het er meer om dat je het kunt laten zien. "Het is meer een imago-dingetje en naar voorbeeld van de rapcultuur" (RZ03LI). In een Amsterdamse groep (RW01NH) ziet de straathoekwerker dat jonge dealers na verloop van tijd ook gaan snuiven, alhoewel sommigen dit blijven ontkennen.

MOTIEVEN, EFFECTEN EN COMBINATIES

In de meeste groepen wordt cocaïne gecombineerd met alcohol. Ook combinaties met cannabis, ecstasy en lachgas komen voor. Cocaïne wordt als een soort booster gebruikt om meer te kunnen drinken of om de nacht langer door te kunnen trekken. Het is voor sommigen de ideale oppepper als je te veel hebt gedronken, zoals in sommige plattelands-vissersdorpen waar cocaïne haast lijkt ingebed in de drinkcultuur. "Alle zware drinkers doen het" (RZ11BR). Het komt ook voor dat 'de kleintjes' onder de supporters de oudere jongens gaan imiteren en mee beginnen te snuiven voor en na de wedstrijd (RW09ZH). "Snuiven hoort bij voetbal", vinden ze. "Je hoort erbij als je meedoet." Beneden de rivieren is carnaval in een paar groepen een goed excuus om te gaan snuiven. Naast dat jongeren cocaïne snuiven om langer en/of meer te kunnen drinken, werkt het middel ook statusverhogend in sommige kringen. Cocaïne versterkt het ego en je voelt je zelfverzekerder. Het imago van de drug, mede bepaald door de prijs, heeft een positief effect op de status van de gebruiker binnen de groep. (RZ05LI). In Heuvelland (RZ03LI) hoort cocaïne bij het straatimago dat jongeren zich aanmeten. Een groepje meiden uit een vissersdorp (RW09ZH) neemt soms periodiek amfetamine of cocaïne als zijnde een 'afslankkuurtje'.

RISICO'S

Wat betreft de gezondheidsrisico's binnen de groep gebruikers is er volgens professionals sprake van een tweedeling. Bij de een worden geen tot weinig problemen gezien; vooral in groepen waar onregelmatig en niet buitensporig gebruikt wordt. De jongeren die bij gelegenheid gebruiken hebben hun leven doorgaans goed op orde, vinden de jongerenwerkers. Hooguit zijn ze onvoldoende bekend met eventuele gezondheidsrisico's op termijn. Niemand laat het testen en er zijn weleens zorgen dat minderjarigen in de groep mee gaan doen.

In de andere groep maken professionals zich vooral zorgen over het combineren van alcohol en cocaïne en met name op jonge leeftijd. In een paar groepen (in vissersdorpen) wordt vooral met betrekking tot de oudere jeugd een verhoogde kans op cocaïneverslaving genoemd. Een jeugdwerker in een vissersdorp (RM01UT) zegt beducht te zijn voor de combinatie cocaïne en alcohol. Hij ziet vooral problemen bij verslavingsgevoelige dorpelingen die al van jongs af aan snuiven en drinken. In een paar groepen worden financiële problemen genoemd, als ook

vechtpartijen onder invloed van cocaïne en alcohol. "Ze worden 'para', opgefokt en knokken er vaak bij. Dat gaat ook lekker op de coke." (RW09ZH).⁸⁰

SIGNALLEN

Van de 25 groepen waar cocaïne wordt gebruikt, is het gebruik volgens de professionals in 11 stabiel gebleven. In 9 groepen nam het cocaïnegebruik af, maar in 4 groepen nam het gebruik juist toe.⁸¹ Vergeleken met de precoronatijd is het cocaïnegebruik eerder afgenomen dan toegenomen, maar dus vaak gelijk gebleven.⁸²

Figuur 8.4 Dynamiek cocaïne – regioscore *

- Het niet bij kunnen bijwonen van voetbalwedstrijden in coronatijd heeft geleid tot een vermindering van het cocaïnegebruik. Zodra er weer gekeken mag worden in stadions zal naar verwachting ook het gebruik weer toenemen (RW09ZH). In een paar andere groepen leidde geen cafébezoek tot minder cocaïnegebruik. De verwachting hier is dat het gebruik toe zal nemen zodra de (natte) horeca weer heropent.

⁸⁰ Een systematische review naar middelen-gerelateerd geweld in Europa vertelt ons dat een kwart van alle publieke geweldsincidenten in Nederland alcohol-gerelateerd zijn. De meeste incidenten doen zich voor in het nachtleven, waarvan slechts een deel (1,5-18%) weer te verhalen valt op (enkel) drugsgebruik (Van Amsterdam et al., 2020).

⁸¹ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139). Eén professional kon geen inschatting geven van de dynamiek in de gebruikersgroep.

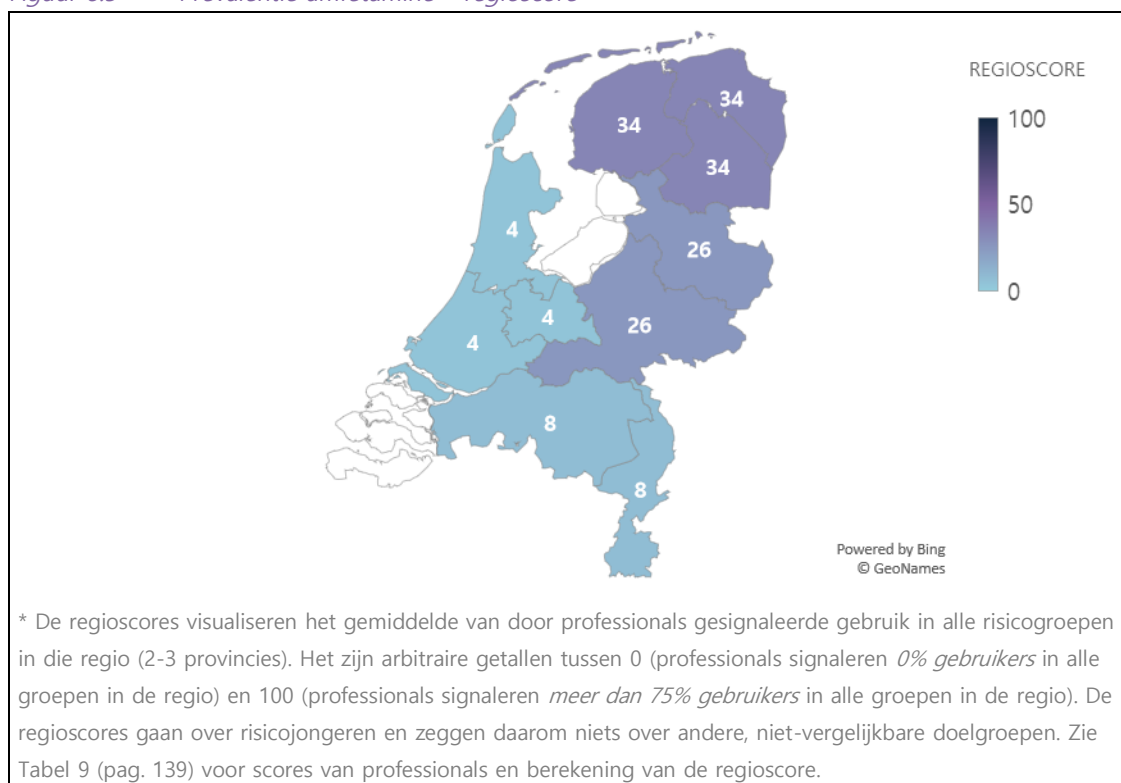
⁸² In een onderzoek naar uitgaansgedrag en middelengebruik (16-35 jaar) tijdens de coronapandemie (maart-september 2020) verschilde het percentage gebruikers van cocaïne eveneens niet van dat in dezelfde periode in 2019. (Van Beek et al., 2021).

- In een paar plattelandsdorpen zien professionals een normalisering van cocaïnegebruik. Jongeren komen er eerder en sneller mee in aanraking tijdens het uitgaan, waar het als een onschuldig 'uppertje' wordt gezien (RZ11BR; RM01UT)
- In de regio Utrecht zijn meer dealers opgepakt dan in voorgaande jaren. Dit als signaal om het soms openlijke dealen af te remmen. "Laatst was er iemand opgepakt die 's ochtends gewoon aan het dealen was toen mensen hun vis op de markt gingen halen" (RM01UT).
- In de regio Groningen meldt een preventiewerker (VNN) dat er bij gemarginaliseerde jongeren meer problematiek van basecoke-gebruik is.
- In de regio Limburg komen vanuit het veld (experts) meer signalen van cocaïnehandel (RZ09LI).

8.3 AMFETAMINEGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

In meer dan de helft van de groepen (19 van de 35) wordt amfetamine gebruikt, maar in geen enkele groep door (bijna) iedereen. In 2 groepen gebruikt wel de meerderheid (51-75%); in 3 groepen een kwart tot de helft (26-50%); in 5 groepen minder dan een kwart (11-25%) en in 9 groepen een enkeling (1-10%).⁸³ In 16 groepen wordt voor zover bekend geen amfetamine gebruikt.⁸⁴ Van de drie stimulantia zoals besproken in dit hoofdstuk kent amfetamine de minst brede verspreiding en de kleinste subgroepjes binnen de groepen.

Figuur 8.5 Prevalentie amfetamine – regioscore *

⁸³ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139).

⁸⁴ Twee professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel amfetaminegebruik onder de jongeren.

POPULARITEIT

Alle groepen waarin amfetamine wordt gebruikt (n=20) zijn grotendeels van Nederlandse komaf (80-100%). Opvallend is dat twee derde van deze groepen (n=13) in de noordelijke en oostelijke regio's liggen en een kwart (n=6) in de regio's West en Zuid. Amfetamine wordt door de jongeren ook wel 'speed' of 'pep' genoemd en snuiven ook wel 'snatsen' (vooral ten zuiden van de grote rivieren).

Drie professionals zijn doorgevraagd over groepen waarin amfetaminegebruik voorkomt. Hierdoor hebben we wat minder input gekregen over amfetamine dan bij de andere stimulantia. Alle drie de groepen bevinden zich in Oost-Nederland en zijn voor het overgrote deel van Nederlandse komaf (90-100%).

De jongerenwerkers in Overijssel en Gelderland merken op dat het middel populair is omdat het goedkoop en lang werkzaam is. Je blijft langer wakker en het vlakt de sloomheid af van het blowen en/of drinken. Een jongerenwerker (RO04GE) suggereert dat meiden in de groep het ook gebruiken om slank te blijven c.q. af te vallen. In de Betuwegroep (RO06GE) waar harddrugs niet worden geaccepteerd, gebruikt een subgroepje desalniettemin speed omdat een van hen erin dealt, zelf ook gebruikt en weggeeft aan vrienden.

VERKRIJGBAARHEID EN GEBRUIK

De groep aan de Rijn (RO04GE) bestaat al generaties lang: jong en oud kennen elkaar goed. De jongste lichter krijgt haast vanzelf speed van oudere jongeren aangeboden zodra ze zich bij de groep hebben aangesloten. In het hart van het oosten (RO08OV) kopen jongeren speed van straatdealers en in de Betuwe (RO06E) heeft de vriendendealer altijd pep op zak om uit te delen. Amfetamine wordt in de genoemde groepen vooral thuis (o.a. kelder, slaap- en woonkamer) en op hangplekken gebruikt. Omdat niet alle vrienden speed zien zitten gebeurt het gebruik soms stiekem.

Speed wordt gesnoven en soms gecombineerd met cannabis en/of alcohol. In het Hart van het Oosten (RO08OV) wordt ook doordeweeks gesnoven om de dagen door te komen. Het geeft ze energie, houdt ze wakker, geeft ze zelfvertrouwen en helpt tegen de kater. De jongens en meiden (RO04GE) doen regelmatig een 'plofje' (speed in een sigaret) als ze chillen langs de Rijn. Oudere jongeren ontlenen een deel van hun status door het snuiven en in bezit hebben van speed.

GEZONDHEIDSRISICO'S EN SIGNALLEN

Professionals maken zich zorgen over verslavingsrisico's en het negatieve effect van amfetamine op het sociale functioneren van jongeren. Over een groep in de Rijnstad (RO04GE) is bekend dat hun gebruik en dealactiviteiten versmelten met een meer crimineel drugsnetwerk. Ook in de Betuwe (RO06GE) is de jeugdwerker ongelukkig met het contact van een jonge dealer in het criminele circuit daarachter en een verhoogde kans om hierin te worden meegezogen. Zeker omdat het hier om kwetsbare jongeren gaat.

Volgens de professionals is het amfetaminegebruik in 5 van de 19 gebruikersgroepen afgenomen, in 5 toegenomen en in 8 stabiel gebleven.⁸⁵ Bij 1 groep wordt een duidelijke verandering gesignaleerd; de groep is dit jaar voor het eerst begonnen met speedgebruik (RO04GE).

Figuur 8.6 Dynamiek amfetamine – regioscore *

⁸⁵ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 9 (pag. 139). Eén professional kon geen inschatting geven van de dynamiek in de gebruikersgroep.

NARCOSEMIDDELEN

INLEIDING	77
9.1 LACHGAS IN DORPEN EN STEDEN	77
POPULARITEIT, IMAGO EN MOTIEVEN.....	78
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	79
SETTING VAN GEBRUIK	80
DOSERING EN COMBINATIES	80
GEZONDHEIDSRISICO'S	81
SIGNALLEN IN DE REGIO	82
9.2 KETAMINE IN DORPEN EN STEDEN	83
POPULARITEIT EN IMAGO.....	84
KETAMINEGEBRUIK.....	84
GEZONDHEIDSRISICO'S EN SIGNALLEN	85
9.3 GHB-GEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	86
GEBRUIKERSGROEPEN EN REGIO'S	87
DYNAMIEK EN SIGNALLEN.....	87

INLEIDING

In dit deel worden lachgas, ketamine en GHB besproken die wij scharen onder de verzamelnaam narcosemiddelen. Vorig jaar werd stevast gerapporteerd over lachgas en in mindere mate over ketamine en GHB. Ook dit jaar steekt lachgas er met kop en schouders bovenuit. 22 professionals vertellen meer in detail over lachgasgebruik verdeeld over dorpen en steden; 2 professionals over ketaminegebruik. Geen van de professionals heeft zich uitgelaten over GHB-gebruik binnen de groepen.⁸⁶

9.1 LACHGAS IN DORPEN EN STEDEN

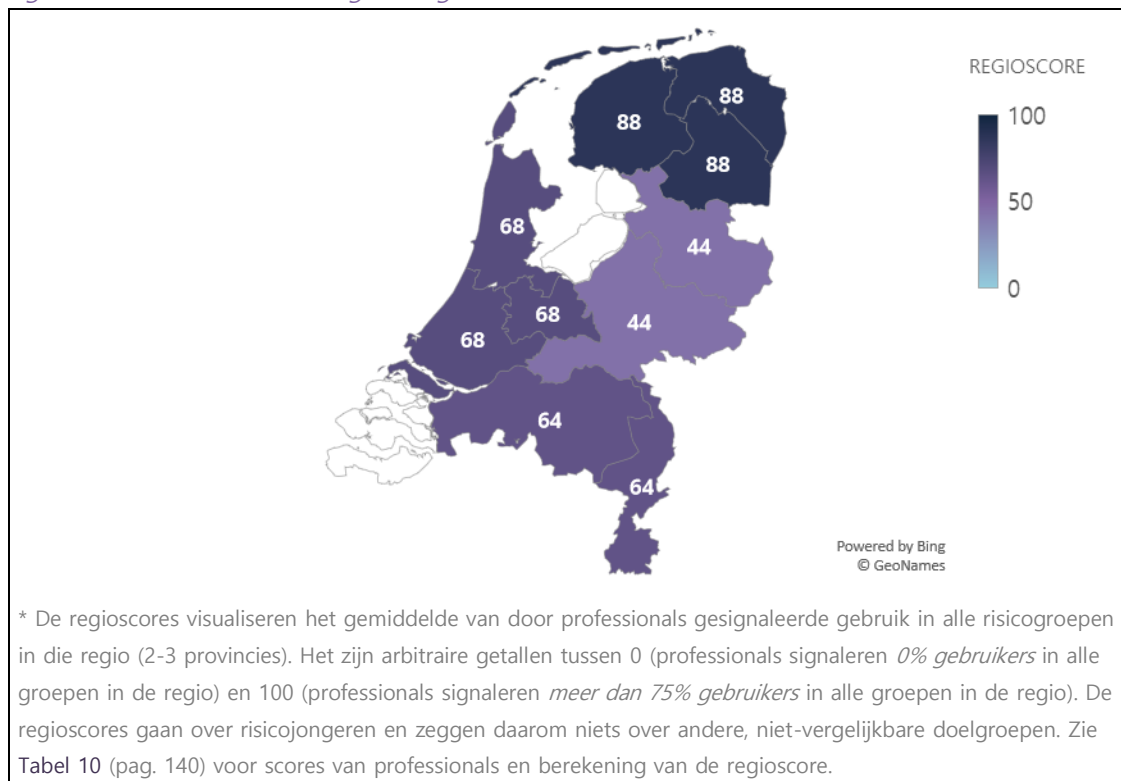
In bijna elke groep wordt lachgas gebruikt (30 van de 35). In 11 daarvan door (bijna) iedereen (76-100%); in 7 groepen de helft of meer (51-75%); in 9 groepen een kwart tot de helft (26-50%); in 2 groepen minder dan een kwart (11-25%); en in 1 groep een enkeling (1-10%).⁸⁷ In 5 groepen wordt voor zover bekend geen lachgas gebruikt.⁸⁸ Na alcohol en cannabis is lachgas het breedst verspreid over de groepen en heeft het de grootste gebruikersgroepen daarbinnen.

⁸⁶ Naast alcohol en cannabis kozen professionals (in overleg met de interviewers) drie andere middelen voor het interview. Over deze middelen – die zij het meest prevalent achten of waarover zij meer wisten te vertellen – zijn de professionals doorgevraagd.

⁸⁷ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

⁸⁸ Twee professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel lachgasgebruik onder de jongeren.

Figuur 9.1 Prevalentie lachgas – regio score *

POPULARITEIT, IMAGO EN MOTIEVEN

In het merendeel van de groepen waar jongeren lachgas gebruiken (27 van de 30) heeft ten minste een kwart van hen ervaring met het middel. Lachgas is zowel populair onder Nederlandse jongeren als jongeren met een migratieachtergrond.⁸⁹

Lachgas wordt doorgaans 'ballonnetjes' of 'patronen' genoemd, maar sinds het middel steeds vaker in tanks wordt aangeschaft refereren jongeren ook simpelweg naar 'tank', 'tankie' of 'gassen'. De professionals noemen meerdere motieven voor de populariteit van het middel:

- **Lachgas is toegankelijk.** Het middel is laagdrempelig in gebruik. Het is legaal, goedkoop, je ruikt en ziet het niet en de roes is van korte duur. Daarnaast is het makkelijk verkrijgbaar en werkt het snel. Voor sommige groepen hoort lachgas er gewoon bij, zoals in de watersportstad (RN07FR). Volgens een Drentse professional (RN02DR) is het middel *trending*. Een Brabantse jeugdwerker (RZ06BR) beaamt dit: "Dit middel is zoveel in het nieuws geweest, ze moeten het gewoon doen."
- **Lachgas lijkt onschuldig.** Vaak wordt het middel gebruikt vanwege haar onschuldige imago. In de polderstad (RW10NH) wordt bijvoorbeeld gedacht dat het middel niet verslavend is. Jongeren onderschatten de risico's of denken dat er helemaal geen risico verbonden is aan lachgasgebruik, ook omdat sommigen denken dat lachgas helemaal geen

⁸⁹ Problematisch lachgasgebruik betreft voornamelijk jongens met een migratieachtergrond (Nabben & Bahara, 2020; Nabben et al., 2021).

drug is. “Ze zien het als gas en niet als drugs. Dus dan kan het wel,” aldus een professional in Duinenstad (RW04ZH).

- **Lachgas geeft een fijn effect.** Lachgas geeft een leuke roes. Het is van korte duur, euforisch en/of grappig. Het middel werkt ontspannend. Jongeren vinden de “korte en diepe space cool en lekker” (RW12ZH). Ook de jongeren uit de duinenstad zijn het hiermee eens (RW04ZH): “Ze zeggen dat ze eventjes helemaal weg zijn en dat euforische gevoel willen blijven voelen.” In de polderstad (RW10NH) zien ze dat het makkelijk en veel gebruikt wordt in korte tijd. Sommige jongeren gebruiken het middel tegen de stress.
- **Lachgas is sociaal.** Lachgas is gezellig en zorgt voor een lachertje met vrienden. “Het is een grappig middel om erbij te hebben. Wij nemen een borrelnootje, zij een ballonnetje,” aldus een jongerenwerker in een Hanzestad (RO09GE).
- **Lachgas geeft status.** Voor sommige jongeren is lachgasgebruik stoer en heeft het een status. “Vóór de coronatijd werd dit in shishalounges en disco’s verkocht. Het is nu een statussymbool geworden; met meerdere ballonnen in je hand pronken” (RZ09LI). Het werkt ook goed bij de meiden want die komen af op jongens met lachgastanks.

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

Lachgas wordt aangeboden in tanks (cilinders) of in patronen. Het merendeel van de professionals geeft aan dat de jongeren tanks inkopen; slechts een enkele groep gebruikt nog (horeca)patronen en slagroomsputten die verkrijgbaar zijn in winkels. “De kleine patronen zie je niet meer, het zijn nu voornamelijk de grote tanks,” zegt een Amsterdamse straathoekwerker (RW01NH). Met het nieuwe (aankomende) wetsvoorstel met een lachgasverbod wordt het lachgas in grote hoeveelheden patronen en in tanks verboden voor consumenten.⁹⁰

Jongeren komen aan lachgas via vrienden, straat- en Snapchatdealers, lachgaskoeriers of bestellen het online. Het is makkelijk verkrijgbaar; het kost de jongeren slechts een belletje en de tank wordt geleverd. Het aanbod is gigantisch, zegt een Haagse veldwerker (RW04ZH): “Er rijden busjes rond om de auto’s te bevoorraden. Het is grote handel.” Ook in het hoge noorden (RN08GR) is een lachgasthuisservice actief. In Utrecht zien ze hoe geslepen de bezorgdiensten werken. “Dealers zijn zo goed op de hoogte; ze weten precies wanneer een veelgebruiker salaris krijgt, zodat ze de hele boel weer kunnen incasseren. De jongeren beschermen hun dealers en zeggen dat die er ook niks aan kunnen doen” (RM02UT).

In Mokum rijden jongens met een Marokkaans-Nederlandse achtergrond in verschillende stadsdelen met tanks van 4-25 kilogram; maar ze verkopen ook ballonnetjes voor 4-5 euro (RW02NH). In de Bollenstreek (RW12NH) kunnen gebruikers nog kiezen tussen 2 kilo tanks voor 50-60 euro of patronen in kleine (25 euro) of grote dozen (50 euro).

---

⁹⁰ Het landelijk lachgasverbod dat op 1 januari 2021 zou worden ingevoerd blijft tot dusver uit. Als voorschot op het aanstaande verbod namen sommige gemeentes het heft in eigen handen en besloten tot lokale regulatie van lachgasgebruik via de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) (Van Hulzen, *Helft gemeenten wacht niet op kabinet en voert zelf lachgasverbod in*, NOS, 26 maart 2021).

SETTING VAN GEBRUIK

Lachgas wordt op verscheidene locaties en vaak in groepsverband geïnhaleerd: thuis, op straat, feestjes, hangplekken en in auto's op parkeerplaatsen. De combinatie lachgas en auto's is niet zonder gevaar (RM02UT): "9 van de 10 keer gebruiken ze in de auto, het komt niet zelden voor dat er ongelukken gebeuren als ze gaan rijden." Ook in de Betuwe wordt er gereden met een ballonnetje achter de kiezen.

"Ze doen het nog weleens in de auto en gaan dan rijden. Ze horen dit soort dingen in het nieuws en willen het zelf ook proberen. Laatst was er een achtervolging in de buurt. Een lachgasgebruiker werd achtervolgd door 7 politieauto's. Dat vinden ze heel stoer en daar willen ze wel mee geassocieerd worden." (RO06GE)

Voor de coronapandemie gingen de jongeren ook naar clubs en shishalounges en gebruikten daar lachgas. Als de ouders niet thuis zijn kan het ook in het ouderlijk huis, maar het komt ook voor dat het ouders niet uitmaakt of er lachgas wordt gebruikt. Een veldwerker merkt hierover op (RM02UT): "Vroeger stond er thuis een shisha op tafel, of in theehuizen of clubs. Nu is het heel normaal dat die is vervangen door een lachgastank. Dat verandert de sfeer."

DOSERING EN COMBINATIES

Voor de professionals is het lastig inschatten hoeveel lachgas er wordt gebruikt. In het Heuvelland (RZ03LI) zien ze dat het gebruik afneemt. Maar minder patronen zegt nog niet alles. In een vissersdorp (RM01UT) liggen geen patronen meer op straat sinds de tanks in opmars zijn. Professionals die meer kijk hebben op gebruikershoeveelheden zien dat de dosering per persoon kan variëren van een paar ballonnen tot een tank of meer, oplopend tot honderden ballonnen per gelegenheid. In Limburg (RZ09LI) kopen ze gezamenlijk een tank en jaagt elke jongere 10 ballonnen er doorheen. In de Bollenstreek (RW12ZH) gaan ze door tot de tank leeg is. Meenemen naar het ouderlijk huis is hier geen optie. Sommigen zetten dempers op de tank tegen het sissgeluid.

Niet iedereen gebruikt tanks. Zo heeft de professional uit de Hanzestad (RO09GE) nog geen jongere met een tank gezien en blijft het daar bij kleine patronen. Echter het gebruik van lachgaspatronen in land is een stuk minder prevalent dan in voorgaande jaren. In Utrecht zijn de jongens al lang en breed overgegaan op (overmatig) lachgasgebruik via tanks:

"In onze gesprekken hebben we het alleen nog maar over lachgastanks en niet meer over de slagroompatronen die voorgaande jaren veel gebruikt werden. Sommigen gebruiken meerdere tanks van 2 kilo per week. Daar haal je zo 200 ballonnen uit. Dan heb je het echt over de extreme gebruikers, er zijn natuurlijk ook jongeren die het bij een paar ballonnetjes per weekend houden. Ik zie vooral de probleemgebruikers." (RM02UT)

Vooral Nederlandse gebruikers combineren lachgas met alcohol en/of cannabis en sommige groepen nemen lachgas ook samen met ecstasy en/of cocaïne. "Er zit geen begrenzing aan,"

zegt de Friese professional over het combinatiegebruik (RN07FR). De Utrechtse jeugd met migratiewortels doen niet altijd aan het combineren van lachgas (RM02UT): “Dit zijn vaak jongeren die geen ervaring hebben met andere middelen. Blowers in de groep combineren wel. Er is ook een groepje dat zijn joint vervuild heeft voor lachgas.”

GEZONDHEIDSRISICO'S

Ongeveer een derde van de professionals vertelt dat zij geen gezondheidsrisico's omtrent lachgas waarnemen binnen de groepen. Zo lijkt het volgens één van hen niet zo heftig geëscaleerd in het Utrechtse vissersdorp als binnen de hoofdstad (RM01UT). Vooral daar lijkt het lachgasgebruik problematisch te worden. Een Betuwse jeugdwerker (RO06GE) ziet geen gezondheidsrisico's, maar is wel bezorgd over lachgasgebruik in het verkeer. Het is opvallend dat professionals in de provincies Gelderland, Brabant en Limburg minder dan elders problemen melden rond het lachgasgebruik.

Er zijn ook professionals die zeggen dat jongeren zich niet bewust zijn van de gezondheidsrisico's. Zo speelt in Friesland (RN07FR) de vraag nog wel eens of lachgas überhaupt schadelijk is. Ook in Heuvelland (RZ09LI) zijn ze zich van geen kwaad bewust. Zelfs na een incident: “Er is hier een jongen *out* gegaan na alcohol en lachgas en bijna gestikt in zijn braaksel,” zegt een veldwerker (RZ05LI). Toch komt het ook voor dat jongeren na alle negatieve media-aandacht besluiten om minder te gebruiken.

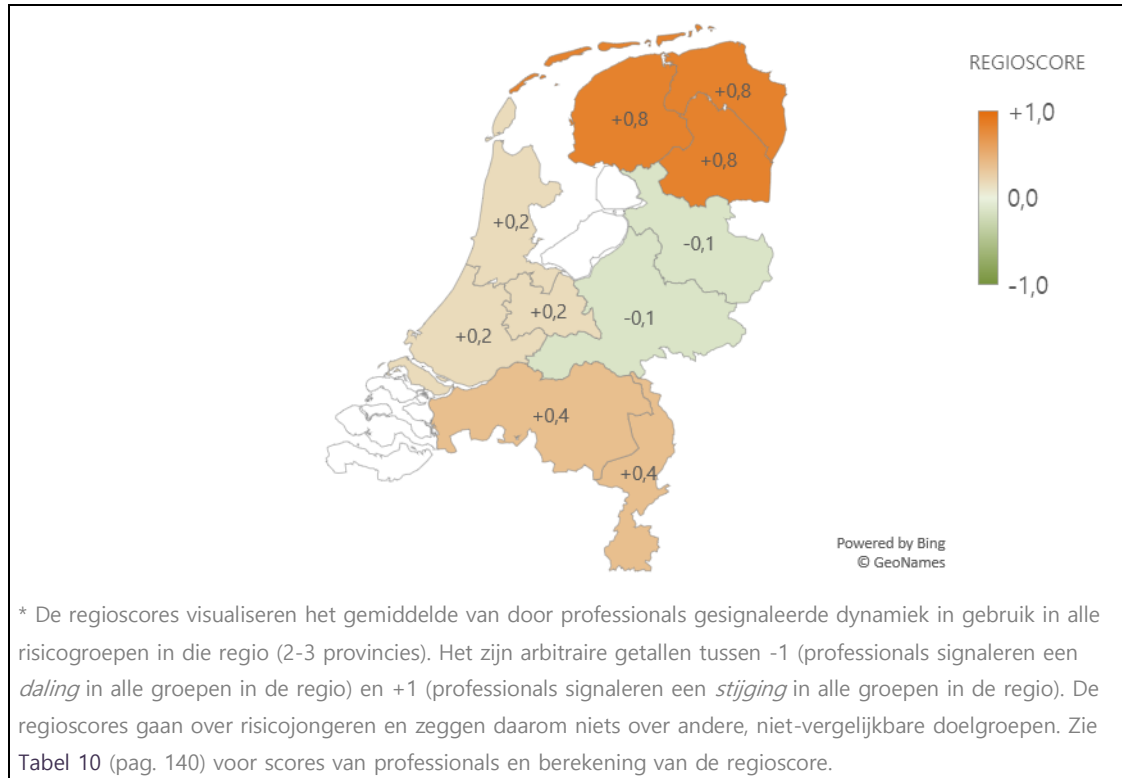
Ten slotte zijn er ook professionals die de gezondheidsrisico's wel van nabij zien. In Groningen (RN08GR) klagen sommige jongeren over tintelingen in hun voeten, een indicatie van mogelijk fors gebruik. In Amsterdam (RW13NH) lopen grootgebruikers verward rond of hebben moeite met lopen. Sommigen zijn in een sociaal isolement beland. Meerdere jongeren hebben lachgasincidenten meegemaakt of gezien. Er gaan filmpjes rond van gebruikers die nu in een rolstoel zitten. Een straathoekwerker (RW01NH) vertelt over een groep die in een gebruikerswoning bijeenkomt en veel overlast veroorzaakt. De hoofdbewoner staat op het punt ontruimd te worden. In de Duinenstad (RW04ZH) hebben de jongens brandwonden op de benen door vrieskou van de tank (die ze tussen hun benen klemmen). Ook in Utrecht is veel lachgasproblematiek (RM02UT):

“Vergeet ook de mentale schade niet. Sommige jongeren krijgen een psychose. Anderen hebben al een keer in het ziekenhuis gelegen. Maar op het moment dat het weer beter gaat, of als ze vitamine B12 injecties hebben gehad, dan zie je dat ze weer keihard gaan gebruiken. Op het moment dat het slecht gaat accepteren ze alle hulp. Maar zodra ze zijn opgekrabbeld verlangen ze maar één ding. Er wordt heel veel gelogen en bedrogen omwille van het lachgasgebruik. Voor deze jongeren is het echt een verslaving. Eén dealer vroeg een meisje om voortaan in natura te betalen. Zij is zó afhankelijk dat ze alles zou doen om aan lachgas te komen. Daar schrik ik echt van.”

SIGNALLEN IN DE REGIO

In de helft van de groepen waar lachgas voorkomt (16 van de 30) is het gebruik toegenomen volgens de professionals; in 7 groepen bleef het stabiel en in 7 groepen nam het gebruik af.⁹¹ Niet alleen wordt er ten opzichte van vorig jaar meer lachgas gebruikt en naar verhouding ook in meer groepen; er zijn ook groepen waar lachgas uit de mode raakt.

Figuur 9.2 Dynamiek lachgas – regioscore *

- In de regio Utrecht blijft het gebruik in het vissersdorp beperkt tot een experimentele gebruiksfase. In de Domstad zijn er meer zorgen en is lachgas zeker nog niet op zijn retour: "De heftigheid van de problemen en verslaving worden nu pas echt zichtbaar" (RM01UT).
- In Drenthe en Friesland is het gebruik toegenomen en de setting vanwege de coronacrisis veranderd. Het gebruik is nu meer verborgen (RN02DR; RN07FR).
- In Amsterdam is het gebruik in verschillende groepen verhevigd naar soms dagelijks gebruik. Ook onder invloed van lachgas achter het stuur kruipen komt geregeld voor. Professionals zien ook dat de lachgashandel een aanzuigende werking heeft op jongeren die 'snel geld' ruiken (RW02NH; RW13NH).
- In de Hofstad is niet alleen het individuele gebruik toegenomen, maar ook het aantal jongeren dat gebruikt. Ook de setting is van invloed op het gebruik: "Voor corona zaten

⁹¹ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

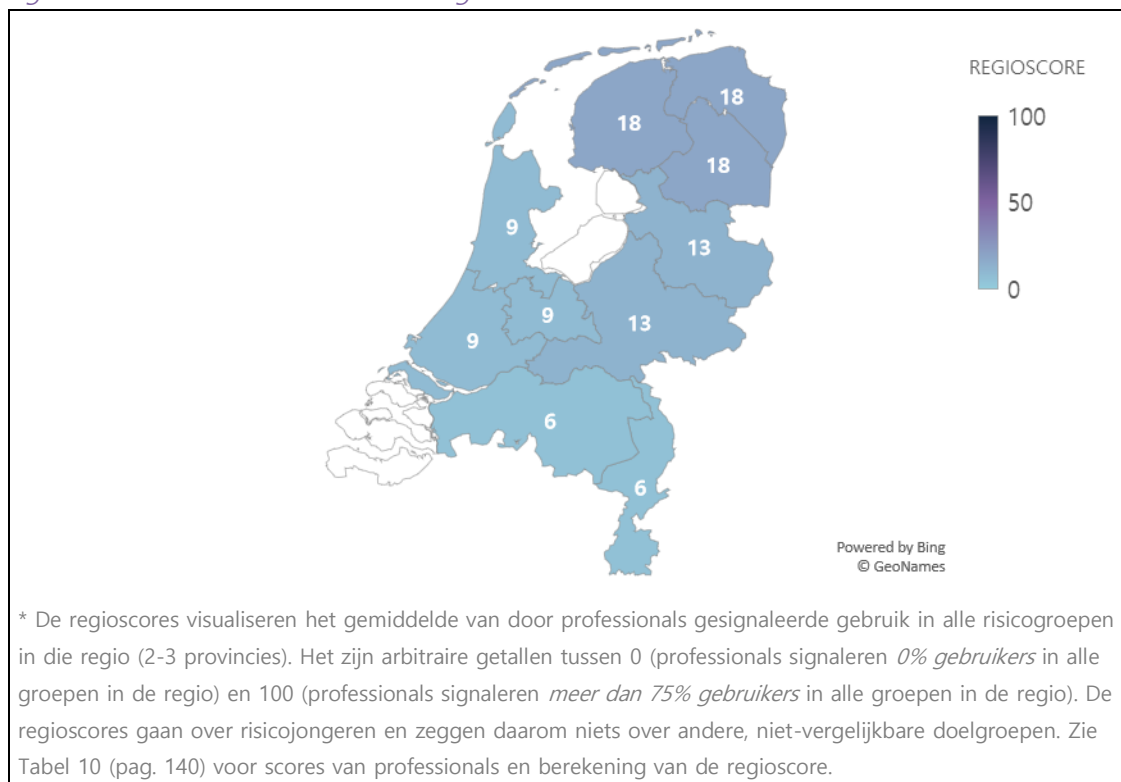
ze in lounges en moesten ze betalen en eerder naar huis. Nu is dat er allemaal niet meer” (RW04ZH).

- In Zuid-Limburg worden minder patronen gespot. Het is nog ongewis of jongeren zijn overgestapt op tanks of sowieso minder zij gaan gebruiken (RZ09LI; RZ05LI).
- Een dorpsgroep in Brabant is overgestapt van scooters naar auto’s waardoor het gebruik zich heeft verplaatst naar parkeerplekken (RZ06BR). Meer regio-breed (Brabant) zien experts een groeiend gebruik van lachgas op straat. Heviger gebruik gebeurt volgens preventiewerk vooral door jongeren met een migratieachtergrond.
- In Gelderland en Overijssel is het gebruik afgenomen; de lachgashype lijkt hier getransformeerd in een verhoogde interesse voor 3-MMC (RO07OV).

9.2 KETAMINE IN DORPEN EN STEDEN

In een derde van de groepen (11 van de 35) wordt ketamine gebruikt. In geen enkele groep gebruikt (bijna) iedereen, maar in 1 groep wel de meerderheid (51-75%); in 2 een kwart tot de helft (26-50%), in 4 groepen minder dan een kwart (11-25%) en in 4 groepen een enkeling (1-10%).⁹² In 24 groepen wordt voor zover bekend geen ketamine gebruikt.⁹³ Vergeleken met lachgas kent ketamine een minder brede verspreiding in het land en zijn de gebruikersgroepjes binnen de groepen kleiner.

Figuur 9.3 Prevalentie ketamine – regioscore *

⁹² De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

⁹³ Vijf professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel ketaminegebruik onder de jongeren.

POPULARITEIT EN IMAGO

Onder de 11 groepen waarbinnen ketamine wordt zijn er 3 waar ten minste een kwart van de groep ervaring heeft met het middel. Eén groep is etnisch divers; de groep bestaat voor de ene helft uit jongeren van Nederlandse komaf en voor de andere uit jongeren met een Marokkaans-Nederlandse migratieachtergrond. Alle andere gebruikersgroepen betreffen overwegend jongeren van Nederlandse komaf (80-100%).

Over de groepen waarin ketaminegebruik voorkomt (verdeeld over 4 dorpen en 7 steden) zijn 2 professionals doorgevraagd. Hierdoor kunnen we (veel) minder vertellen over ketamine dan over lachgas. De 2 groepen bevinden zich in de regio's Noord en West, waarvan de één etnisch divers is en de ander bijna uitsluitend jongeren van Nederlandse komaf kent. In de Haaglanden gebruikt meer dan de helft van de jongeren in de groep wel eens ketamine en in de vestingstad geldt dit voor niet meer dan een kwart van de groepsleden (RW05ZH; RN04DR).

De jongeren verwijzen nog wel eens naar ketamine als 'keta', 'keet', 'staafjes' en 'bolletjes'. Landelijk is het middel vooral populair onder uitgaande jongeren, maar verschillende veldwerkers hebben gemerkt dat ketamine ook populairder wordt onder groepen risicojongeren, vanwege het 'unieke effect'.⁹⁴ De jongerenwerkers beamen dit: "Veel jongeren vinden ketamine gevoelsmatig prettig," en "ketamine geeft een apart afwezigheidsgevoel."

KETAMINEGEBRUIK

Van beide groepen wordt aangegeven dat het middel makkelijk verkrijgbaar is voor de jongeren, vaak via vrienden (binnen de groep) die dealen. "Het is overal," zegt een professional uit de metropoolregio (RW05ZH). Het gebruik vindt zowel thuis als buiten plaats; alleen of met een groep. De professionals verwachten dat het ketaminegebruik zich na corona weer naar het festivalterrein verplaatst: "Daar is tenminste toezicht. Als je dan 'waus' gaat, word je door een uitsmijter aangesproken. Dat is beter dan op straat, want daar is het de ambulancedroger die je aanspreekt." (RW05ZH)

Ketamine wordt gesnoven en gedoseerd in lijntjes: kort of lang; dik of dun. Sommigen nemen zoveel mogelijk. Hier en daar wordt wel eens opgeschept door een enkeling dat hij een hele gram naar binnen heeft gewerkt. Het doseren met een schepje, zoals sommigen doen, blijft een heikel punt omdat je niet weet hoeveel je snuift. Een door sommigen juist gewenst resultaat (door hoog te doseren) is de zogeheten *K-hole* die leidt tot gevoelens van dissociatie (scheiding van lichaam en geest) en bijna-doodervaringen.

"Een aantal jongeren wil gewoon heel graag knetterhard gaan en een K-hole past daar goed bij. Als ik de verhalen moet geloven zijn er gasten die het liefst zo hard mogelijk willen. Alsof er een

---

⁹⁴ Van Laar et al., 2020.

stoomlocomotief door je hoofd raast die je meevoert. Dat is wat keta voor hen doet, en dat is meer dan een overdosis MDMA kan doen.” (RW05ZH)

Volgens de professionals gebruiken jongeren ketamine om een enigszins afwezig gevoel op te roepen als hulpmiddel en ‘escapisme van persoonlijke problemen’ (RN04DR). De jongeren willen even helemaal weg van de wereld zijn (RW05ZH). Soms wordt het middel gecombineerd met MDMA, cannabis en andere middelen. De combinatie ketamine-tripmiddel is minder populair in de metropoolregio.

GEZONDHEIDSRISICO’S EN SIGNALLEN

Jongeren hebben lang niet altijd kennis van dosering of vinden het simpelweg ‘stom gelul’ (RW05ZH). Ze zijn zich wel bewust van de risico’s, maar handelen er niet naar. Sommigen binnen de Metropoolregio willen wel eens ‘te hard’ (overdosering) gaan. De professional in een Drentse gemeente (RN04DR) merkt op dat het risico op verslaving bij jongeren vanwege hun sociaal isolement toeneemt.

In 3 van de 11 groepen waar ketamine wordt gebruikt signaleren professionals dat het gebruik is toegenomen; in de andere 8 groepen bleef het gebruik stabiel.⁹⁵ Ten opzichte van vorig jaar zijn er evenveel groepen waarin ketamine wordt gebruikt. In de eerste meting (2019-2020) was het ketaminegebruik in (krap) tweederde van de groepen gestegen; nu geeft een ruime meerderheid van de professionals aan dat het gebruik stabiel is gebleven waardoor sprake is van een afgezwakte groei.⁹⁶ Dit beeld komt overeen met de gebruikersgroep in de vestingstad (RN04DR). In de Metropoolregio Haaglanden meldt de veldwerker dat de gebruiksetting is veranderd door de coronacrisis. Daarnaast zijn de jongeren overgestapt van ‘bolletjes’ naar ‘staafjes’ (RW05ZH).⁹⁷

---

⁹⁵ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

⁹⁶ In een onderzoek naar uitgaansgedrag en middelengebruik (16-35 jaar) tijdens de coronapandemie (maart-september 2020) verschilde het percentage gebruikers van ketamine niet (geen duidelijk toe- of afname) van dat in dezelfde periode in 2019 (Van Beek et al., 2021).

⁹⁷ Er is weinig informatie beschikbaar over ‘verschillende’ soorten ketamine, maar dit laat onverlet dat in gebruikerskringen en op internetfora vooral de ‘chemische puristen’ het vaak hebben over R-, RS- en S-ketamine; de manier waarop vloeibare ketamine zou worden uitgekristalliseerd voor de uiterlijke ‘staafjes’ of ‘bolletjes’.

Figuur 9.4 Dynamiek ketamine – regioscore *

9.3 GHB-GEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

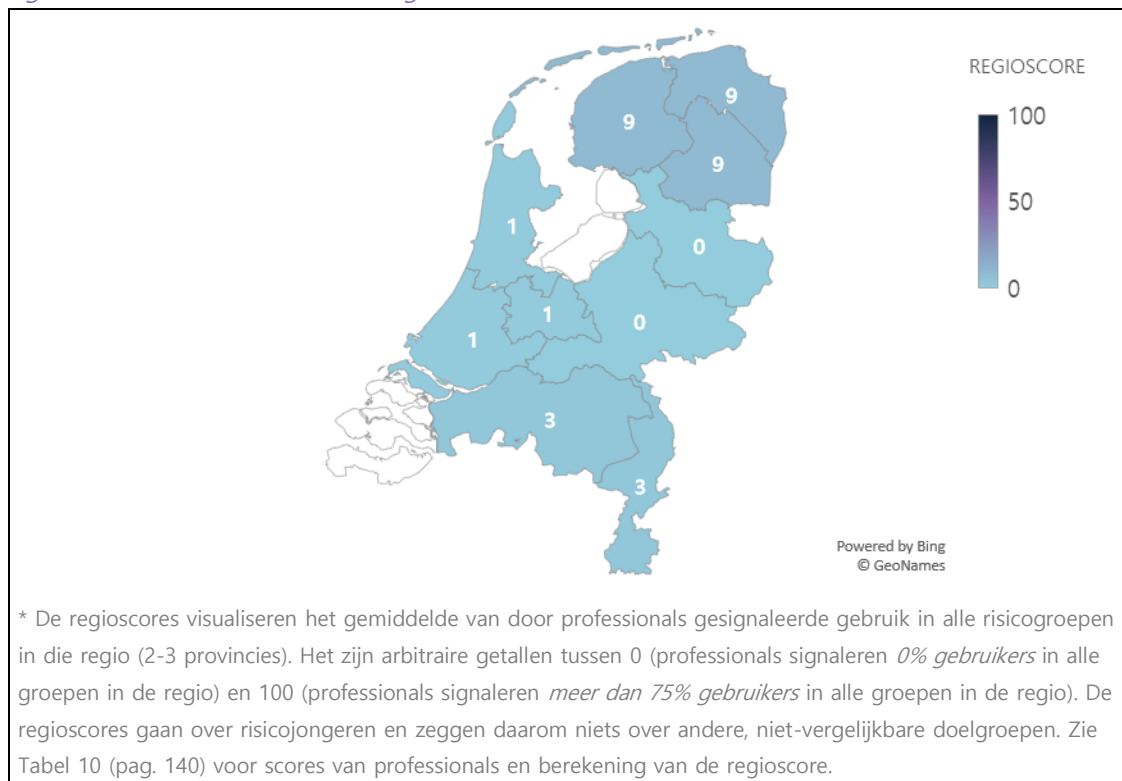
Van de groepen waarbinnen GHB-gebruik voorkomt zijn geen professionals doorgevraagd over de drug. Hierdoor kunnen we minder vertellen over GHB dan over de andere narcosemiddelen. Daarom gaan we alleen in op de prevalentie, de verschillende gebruikersgroepen, regionale verschillen en dynamiek van GHB-gebruik.

In 6 van de 35 groepen (verdeeld over 2 dorpen en 4 steden) wordt GHB gebruikt. In 2 groepen is het middel met 11-25% gebruik iets populairder onder jongeren dan in de andere 4 groepen, waar slechts een enkeling gebruikt (1-10%).⁹⁸ In 29 groepen wordt voor zover bekend geen GHB gebruikt.⁹⁹ In vergelijking met andere narcosemiddelen in deze monitor kent GHB-gebruik een minder brede verspreiding en de kleinste subgroepen gebruikers binnen de groepen.

⁹⁸ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

⁹⁹ Zes professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel GHB-gebruik onder de jongeren.

Figuur 9.5 Prevalentie GHB – regioscore *

GEbruikersgroepen en regio's

GHB-gebruik komt weinig voor onder jongeren (scholieren), maar veel vaker onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen.¹⁰⁰ Naast recreatief gebruik in de uitgaansscene wordt het middel ook gebruikt in kwetsbare groepen (o.a. 'thuisgebruikers', straatjongeren en verslaafden). GHB wordt ook beduidend vaker gebruikt door (verslaafde en volwassen) mannen van Nederlandse komaf.¹⁰¹

In Nederland verschilt de prevalentie van (problematisch) GHB-gebruik per regio.¹⁰² Zo zijn de uitgaanders oververtegenwoordigd in Randstedelijke grote steden en de kwetsbare groepen wonen vaker op het platteland en in volksbuurten. Vaak kenmerken deze gebieden zich door hechte gemeenschappen en een lagere sociaaleconomische klasse.¹⁰³ Van de 6 groepen waarin weleens GHB wordt gebruikt, bevinden zich er 4 in regio Noord, 1 in Zuid en 1 in West.

DYNAMIEK EN SIGNALLEN

In 4 van de 6 gebruikersgroepen zien professionals een afname van GHB-gebruik; in 2 groepen is sprake van stabiel gebruik.¹⁰⁴ Het GHB-gebruik blijft volgens het preventiewerk in Gelderland

¹⁰⁰ Van Laar et al., 2020.

¹⁰¹ Nabben & Korf, 2012.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Nabben & Korf, 2016.

¹⁰⁴ De door professionals gescoorde dynamiek in gebruik is terug te vinden in Tabel 10 (pag. 140).

beperkt tot een groep oudere jongeren (Arnhem). Er is regio-breed aanzienlijk minder gebruik van GHB dan voorheen.

Figuur 9.6 Dynamiek GHB – regioscore *

OVERIGE MIDDELEN

INLEIDING	89
10.1 3-MMC EN ANDERE NPS.....	89
3-MMC IN DORPEN EN STEDEN.....	89
POPULARITEIT, IMAGO EN MOTIEVEN.....	90
AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID	91
DOSRING EN SNUIFGEDRAG.....	91
GEZONDHEIDSRISICO'S	91
SIGNALEN	92
10.2 BASECOKE EN METHAMFETAMINE	94
BASECOKE.....	94
METHAMFETAMINE.....	94
BASECOKE EN METHAMFETAMINE IN GROEPEN.....	94
10.3 PSYCHEDELICA EN ANDERE MIDDELEN	95

INLEIDING

Naast de stimulantia en narcosemiddelen bespreken we ten slotte nog enkele middelen die we hier voor het gemak scharen onder *overige middelen*. We beginnen met 3-MMC en andere Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS) die in gebruikerskringen ook designerdrugs of *research chemicals* worden genoemd. Er zijn ook een paar groepen waar basecoke en methamfetamine wordt gebruikt en we sluiten af met psychedelica plus nog een paar middelen.

10.1 3-MMC EN ANDERE NPS

Risicjongeren hebben weinig ervaring met NPS, uitgezonderd 3-MMC (en/of 4-MMC).¹⁰⁵ In 2 groepen wordt 2C-B gebruikt waarvan in één ook 4-FMP.

3-MMC IN DORPEN EN STEDEN

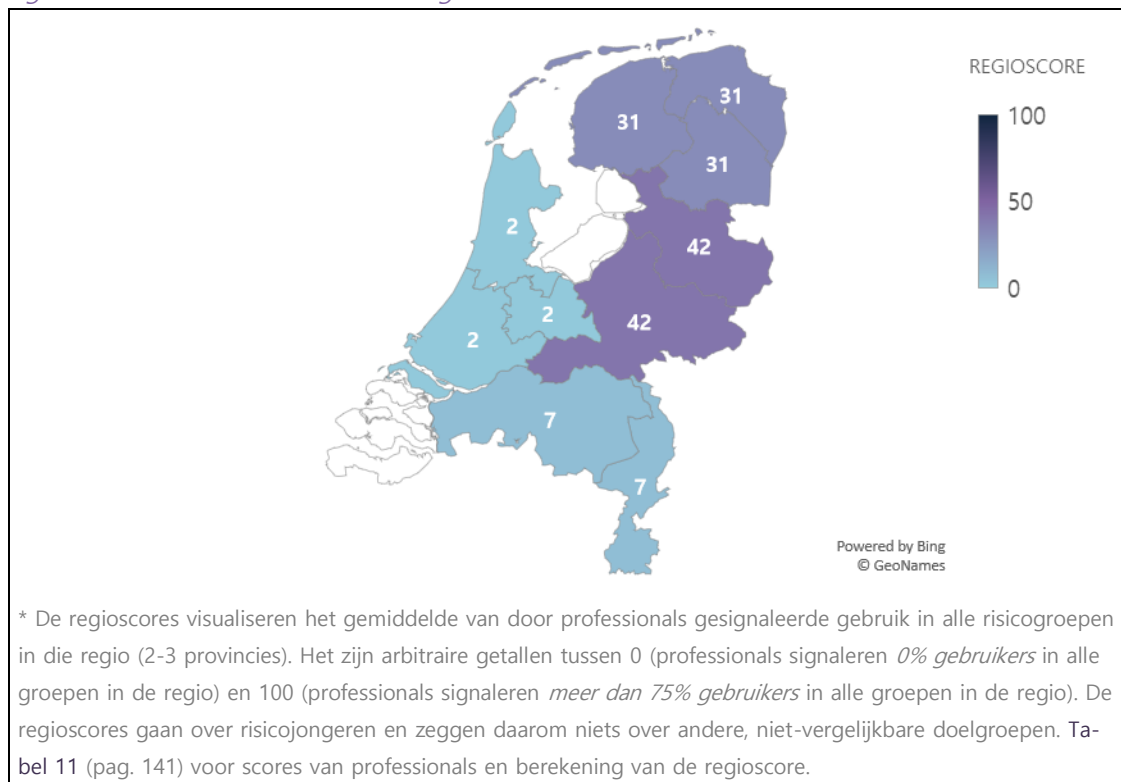
In 12 van de 35 groepen wordt 3-MMC gebruikt. In 1 groep door (bijna) iedereen (76-100%); in 5 groepen de helft of meer (51-75%); in 1 groep een kwart tot de helft (26-50%); in 1 minder dan een kwart (11-25%) en in 4 groepen een enkeling (1-10%).¹⁰⁶ In 23 groepen

¹⁰⁵ 3-Methylmethcathinon (3-MMC) is sinds 2012 vrij verkrijgbaar is via smart- en webshops. De effecten van 3-MMC zijn volgens gebruikers vergelijkbaar met die van 4-MMC, maar minder intens en er wordt vaker een craving beschreven. Naast gelijkenissen in de effecten zijn de middelen ook chemisch sterk verwant aan elkaar. Het aantal meldingen van incidenten in Nederland gerelateerd aan 3-MMC is in de afgelopen jaren toegenomen maar nog gering in omvang in verhouding tot het aantal incidenten met klassieke drugs (CAM, 2021).

¹⁰⁶ De door professionals gescoorde prevalenties zijn terug te vinden in Tabel 11 (pag. 141).

wordt voor zover bekend geen 3-MMC gebruikt.¹⁰⁷ Opvallend is de onevenwichtige spreiding van 3-MMC met vooral gebruik in de regio's Noord en Oost.

Figuur 10.1 Prevalentie 3-MMC – regioscore *

POPULARITEIT, IMAGO EN MOTIEVEN

In 9 van de 12 groepen waar 3-MMC wordt gebruikt, heeft ten minste een kwart (vooral Nederlandse jongeren in de regio's Noord en Oost) ervaring met 3-MMC. Acht professionals zijn doorgevraagd over de drug.¹⁰⁸

3-MMC heet in gebruikersjargon ook wel '3M' of 'poes', waarbij sommige jongeren elkaar appen met poezenplaatjes. Er wil nog wel eens verwarring zijn tussen 3- en 4-MMC, alhoewel niet iedereen daar om maalt gezien de vergelijkbare effecten. De professionals noemen een aantal redenen voor de populariteit van het middel.

- **3-MMC is toegankelijk.** Het middel is makkelijk te verkrijgen, goedkoop en voor voornamelijk nog legaal.¹⁰⁹ Jongeren kunnen makkelijk aan 3-MMC komen. In sommige gebruikersgroepen heeft 3-MMC een positiever imago dan amfetamine of ecstasy.
- **3-MMC is een hype.** De nieuwsberichten over 3-MMC hebben bij jongeren in Drenthe en Overijssel bijgedragen aan de populariteit. Niet in het minst omdat ook dealers (soms

¹⁰⁷ Drie professionals geven aan geen weet te hebben van eventueel 3-MMC-gebruik onder de jongeren.

¹⁰⁸ Naast alcohol en cannabis kozen professionals (in overleg met de interviewers) drie andere middelen voor het interview. Over deze middelen – die zij het meest prevalent achten of waarover zij meer wisten te vertellen – zijn de professionals doorgevraagd.

¹⁰⁹ Naar verwachting wordt 3-MMC in het najaar van 2021 op Opiumlijst II geplaatst (RIVM, 2021).

verbonden aan vriendengroepen) het middel aanprijzen. Ook in een Zuid-Limburgse stadswijk (RZ08LI) ging het nieuws als een lopend vuurtje door de buurt.

- **3-MMC geeft een fijn effect.** Vanuit verschillende regio's komen verhalen over 'losbandig' gedrag en jongeren die gevoelens van 'gelukzaligheid' ervaren. Als referentie wordt vaak de vergelijking met speed en cocaïne gemaakt, die eveneens energie en zelfvertrouwen geven. Een professional (RO05GE) in een Gelders dorp verwoordt het 3-MMC gevoel bij jongeren als volgt: "De happiness en love van ecstasy, het zelfverzekerde van coke én je kan er lekker veel bij drinken. Wat wil je nog meer?"

AANBOD EN VERKRIJGBAARHEID

3-MMC is verkrijgbaar via internet of lokale dealers die het voor 15-20 euro per gram verkopen. Maar wie direct online bestelt, betaalt circa 8-10 euro per gram en nog minder (circa 5-6 euro) bij een grotere hoeveelheid. Het komt voor dat vriendengroepen tientallen grammen bestellen om de prijs te drukken. Maar in het grensdorp (RO05GE) prefereren ze toch liever de lokale dealer: "Die kun je dag en nacht bellen. Het internet is omslachtig, maar ze willen ook voorkomen dat ouders hun postpakket onderscheppen."

DOSERING EN SNUIFGEDRAG

3-MMC wordt gesnoven of geslikt door wie snuiven te pijnlijk vindt (als 'bommetje': poeder in een capsule gestopt of in een vloeitje gewikkeld). Het wordt vaak in groepsverband gebruikt voor een nachtje doorhalen. 3-MMC wordt thuis, op feestjes maar ook op straat en in de natuur gebruikt. Een Drentse veldwerker (RN04DR) kent een groep die het middel wel eens gebruikt tijdens een voetbalpot op straat. Er zijn groepen die meerdere grammen gebruiken in één weekend. Een sessie kan oplopen van een paar lijntjes, tot soms een gram of meer per persoon.¹¹⁰ 3-MMC wordt soms ook gecombineerd met cannabis en/of ecstasy, maar in lokale drinkculturen sowieso met alcohol.

"Alcohol. Altijd alcohol. Een van de functies van poes is dat je veel kan drinken. Dat drinken doen ze al vanaf jonge leeftijd en veel per gelegenheid. Blowen doen ze vooral om rustig te worden."
(RO05GE)

GEZONDHEIDSRISICO'S

Een deel van de gebruikers heeft slaapproblemen en heeft na afloop soms last van een 'stevige kater'. Een potentiële verslaving ligt op de loer, denken de professionals die ook excessief 3-MMC-gebruik zien soms met hieruit voortvloeiend neurotisch gedrag (o.a. nagelbijten, tics). Sommige jongeren zijn ook flink afgevallen, en een professional (RO09GE) wil weten wat voor effect 3-MMC heeft op de spiermassa van jonge gebruikers. De gezondheidsrisico's zijn niet altijd bekend en waarneembaar omdat het om een nieuw middel gaat. De legale status draagt

---

¹¹⁰ Deze doseringen komen ook overeen met gebruikersgroepen in de Amsterdamse Antenne (Nabben & Benschop, 2020).

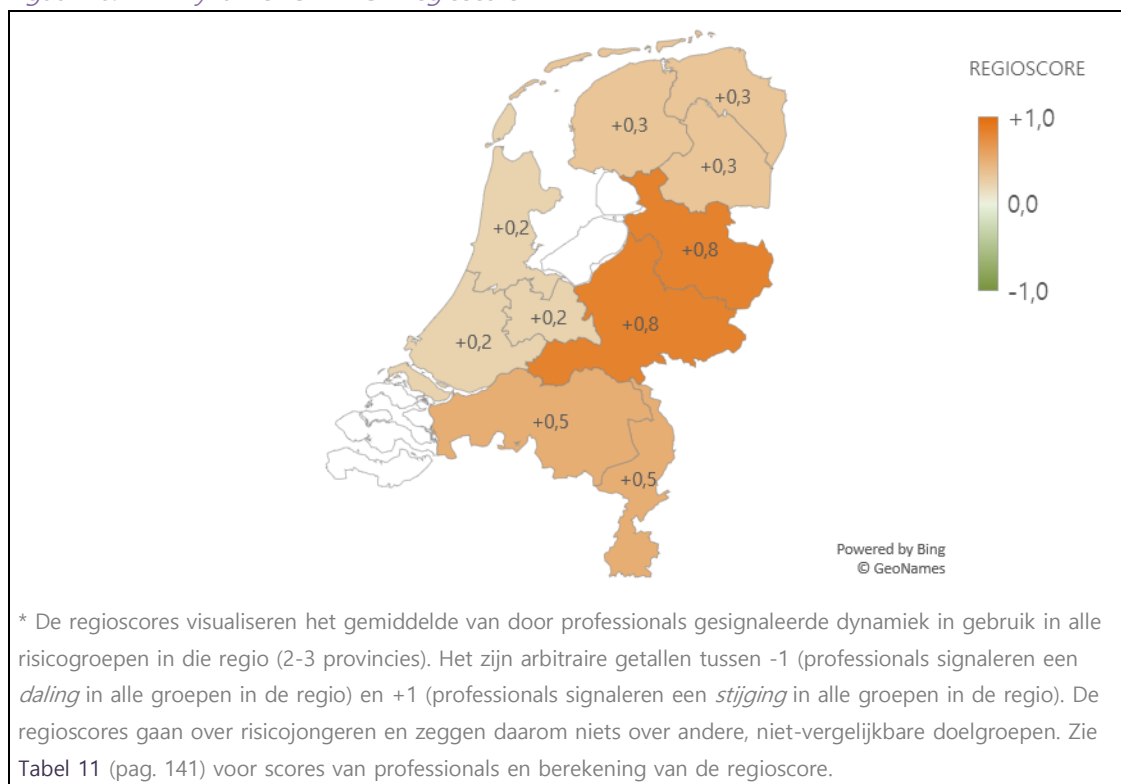
er misschien aan bij dat ook jongeren weinig besef van de risico's hebben, vraagt iemand zich af (RZ08LI). Ook het (lange) doorhalen kan soms funest zijn:

"Veel jongeren houden zichzelf voor dat ze alleen in het weekend gebruiken, maar vergeten dan dat dit soms duurt van donderdag tot en met zondag. Maandag en dinsdag hebben ze nodig om weer een beetje fit te worden... Dan is de week weer vol. Ze hebben daarom moeite om naast het poes-gebruik ook nog te werken en naar school te gaan." (RO05GE)

SIGNALLEN

Op één groep na (afname), wordt over alle 3-MMC-gebruikersgroepen een toename gerapporteerd. Zowel de geïnterviewde professionals als kennisnetwerken van preventiewerkers zien meer gebruik en dealen van 3-MMC in het coronajaar. Zwaartepunt van de verspreiding ligt vooral in het oostelijke deel (Gelderland, Drenthe en Overijssel).

Figuur 10.2 Dynamiek 3-MMC – regioscore *

OOST-NEDERLAND

Jongerenwerkers (RN02DR; RO09GE; RO08OV) en preventiewerkers melden een snelle opkomst van 3-MMC in 2020 en vertellen wat hen opvalt:

- **Verkrijgbaarheid en aanbod.** Veel jongeren bestellen klakkeloos via internet. Maar niet iedereen is goed op de hoogte van de dosering en effecten: "Het is goedkoop, werkt vaak wel oké en nemen zelf dus het risico" (preventiewerker Overijssel). Er wordt ook meer

gedeald. Op een paar plekken zijn dealers door de politie opgepakt. Hun plaats is inmiddels overgenomen door anderen.

- **Snelle verspreiding.** Preventiewerkers merken dat 3-MMC (maar ook 4-MMC) een *hot topic* is. Jongeren willen vaker met ze in gesprek over het middel. Het preventiewerk heeft zijn handen er vol aan, zeggen ze. De snelle verspreiding is opmerkelijk. In een Gelders dorp (RO05GE) heeft de 3-MMC-problematiek binnen één jaar fors om zich heen gegrepen bij groepen die kruislings contacten hebben met elkaar. Hierdoor slaat het middel snel over op anderen. De nieuwe gebruikers vormen niet per se een vriendengroep.
- **Risicogroepen en gedrag.** Excessief gebruik komt ook voor, zo blijkt uit verhalen die rondgaan in de regio. Een jonge gebruiker belandde op de SEH na het spuiten van 3-MMC. Het gebruik zit vooral bij risicogroepen op straat, die met de politie in aanraking komen of bekend zijn met drugsgebruik. 3-MMC ontregelt het dagelijkse ritme van een aantal jongeren. Sommigen ontwikkelen een verslaving.

NOORD-NEDERLAND

- **Meer dealers in dorpen.** Een preventiewerker weet dat dealers uit Leeuwarden voor hun handel afreizen naar verschillende Friese dorpen.
- **Stabilisering en/of verborgen.** Na een korte belangstelling voor 'miauw miauw' (onduidelijk of het 3- of 4-MMC is) zien preventiewerkers dat het middel zich over Friesland heeft verspreid, maar niet lijkt door te zetten naar grotere groepen; alhoewel er ook vermeend 'verborgen' gebruik plaatsvindt.

WEST-NEDERLAND

- **Meer vragen.** Hier is sprake van een (lichte) toegenomen interesse in 3-MMC. Op de website van Unity wordt veel informatie over dit middel opgezocht. 3-MMC wordt vaker ingeleverd bij de testservice dan in de jaren ervoor. Via sociale media worden meer vragen gesteld over het middel. Een preventiewerker merkt op dat het vaak synchroon loopt met de mediaberichtgeving.

ZUID-NEDERLAND

- **Meer interesse.** Preventiewerk meldt na contacten met lokale jongeren dat 3-MMC populair is. De media-aandacht is een belangrijke drijfveer voor de toegenomen belangstelling voor het middel. Er zijn vaker vragen over 3-MMC van de doelgroep, maar ook van professionals uit het veld.
- **Verkrijgbaarheid.** Jongeren kopen het via webshops; ze hoeven het 'dorp' niet uit om te kopen. Het middel staat te boek als een 'beginnersdrug' en het gaat goed in combinatie met alcohol. 3-MMC is vrij goedkoop en heeft plezierige effecten.
- **Stabiel.** 3-MMC duikt vaker op in Zuid-Limburg, maar lijkt zich minder snel te verspreiden dan in het oosten van het land.
- **Risicoprofiel.** Een preventiewerker in Limburg vertelt dat er bij verslavingszorg 2-3 intakes per maand zijn waarbij ook 3-MMC (meestal als secundair middel) een rol speelt. Het

primaire middel is vaak alcohol en/of cocaïne. Vaak betreft het jongvolwassenen in de uitgaansscene, met af en toe een intake met iemand uit de chemsex scene waar 3-MMC, maar vooral 4-MMC populairder blijft.

- **Hoger opgeleid.** 3-MMC is bekend onder psychonauten, maar doorgaans geen favoriet. Vaker zijn er geluiden over buitenlandse studenten die (naast andere middelen) ook met 3-MMC experimenteren.

10.2 BASECOKE EN METHAMFETAMINE

Het gebruik van basecoke, heroïne en methamfetamine wordt vaak geassocieerd met de gemarginaliseerde gebruikersscene. Naast de prevalentie en dynamiek van basecoke en methamfetamine (er zijn geen groepen waar heroïne wordt gebruikt) zal daarom kort worden beschreven om welke gebruikersgroepen het gaat.

BASECOKE

In 2 van de 35 groepen wordt wel eens basecoke (gekookte cocaïne of crack) gebruikt. In beide groepen geldt dit voor een enkeling (1-10%). In de ene groep is het gebruik stabiel gebleven, in het andere is het gebruik afgenomen.¹¹¹

METHAMFETAMINE

In 3 van de 35 groepen wordt wel eens methamfetamine gebruikt. In 1 groep geldt dit voor een groepje (26-50%); in de andere 2 groepen gebruikt een enkeling (1-10%). Het methamfetaminegebruik is in 2 groepen afgenomen en in 1 groep stabiel gebleven.¹¹¹

BASECOKE EN METHAMFETAMINE IN GROEPEN

Er zijn in totaal 4 verschillende groepen waar één of beide middelen worden gebruikt. De groepen komen in 2 regio's voor (Noord en Oost). Het gaat om de volgende groepen:

- Een groep jongeren uit de Drentse hoofdstad (13-18 jaar) komt vaak samen in een be-rucht park waar zwervers en verslaafden drugs gebruiken en voor overlast zorgen. Vol-gens de veldwerker (RN02DR) wordt het drugsgebruik door jongeren niet als proble-matisch gezien, ondanks dat deze groep mengt met enkele *diehards* in de lokale drugscene.
- In een Drents stadje mag een groep jongeren (13-21 jaar) al op vroege leeftijd drinken van hun ouders. Veel van hen groeien op in een probleemwijk waar veel wordt gedeald, ingebroken en gevandaliseerd (RN04DR).
- Een groep jongeren (13-19 jaar) in de Friese hoofdstad is veelal opgegroeid in multipro-bleemgezinnen. Sommige jongeren binnen deze groep dealen en/of zijn bekend bij de politie. Eén van de vaders zit in de criminaliteit (RN08GR).

---

¹¹¹ De door professionals gescoorde prevalenties en dynamiek van gebruik zijn terug te vinden in Tabel 12 (pag. 142).

- In een Achterhoekse plattelandsgemeente (RO10GE) is een tweedeling in de jongerengroep (13-23 jaar). De ene helft gebruikt niet of weinig; de ander helft gebruikt vaker. Sommigen zijn in aanraking gekomen met de politie wegens drugsproblematiek.

10.3 PSYCHEDELICA EN ANDERE MIDDELEN

Ten slotte zijn er nog een paar middelen die in meer of mindere mate in groepen voorkomen.¹¹²

- **Psychedelica** (vooral LSD en truffels). In 11 groepen verspreid over alle regio's worden psychedelica gebruikt. In 8 groepen is het gebruik stabiel gebleven; in 2 groepen is het gebruik afgenomen en 1 groep toegenomen.
  - Volgens preventiewerkers (o.a. Utrecht, Noord-Holland, Limburg en Den Haag) is in de coronaperiode meer belangstelling voor psychedelica bij jongeren (15-16 jaar) en studenten. Bij sommige testlocaties (Amsterdam) wordt meer 2C-B en LSD aangeleverd.
- **Medicijnen** (niet op recept).¹¹³ In 11 groepen worden medicijnen gebruikt (vooral Ritalin, benzodiazepinen en door een enkeling Rivotril). In sommige groepen wordt gehandeld in medicijnen die afkomstig zijn van de huisarts of op de illegale markt worden aangeboden. De medicijnen worden gebruikt tegen stress, om te kunnen slapen of als demper na stimulantia.
- **Snus**. Komt voor in één groep (RM02UT). Snus zou veel meer nicotine bevatten dan sigaretten waardoor het volgens een veldwerker (Utrecht) erg verslavend is. Het middel is verkrijgbaar in smartshops en is onder niet-westerse jongeren en binnen de urban- en straatcultuur populair. Er zijn indicaties dat het middel aan een opmars bezig is.
  - Preventiewerkers (Overijssel, Noord-Holland, Brabant) zien vaker jongeren met 'snuszakjes' rondlopen of krijgen vragen over snus. In Brabant is snus ook bij scholieren bekend (scholen in omgeving Den Bosch).
- **Lean**. In één groep wordt lean gedronken (RW05ZH). Lean is een paarse mixdrank van hoestdrank (vanwege de werkende stoffen codeïne en prometazine) en frisdrank; soms vermengd met de designer benzodiazepine etizolam. Het gebruik ervan komt voornamelijk voor in de Amerikaanse rap- en hiphopcultuur.
- **Blue69**. In één groep komt het gebruik van Blue69 voor (RZ09LI). De drug heeft zijn naam te danken aan de blauwe kleur die is verkregen van de alcoholische drank Blue Curaçao. Verder is de drug een mengsel van GHB, MDMA en amfetamine.

¹¹² De door professionals gescoorde prevalenties en dynamiek van gebruik zijn terug te vinden in Tabel 11 (pag. 141) en Tabel 13 (pag. 143).

¹¹³ Deze vraag is in de interviews mogelijk voor een deel verkeerd geïnterpreteerd. Aanvankelijk zou alleen gevraagd worden naar gebruik van medicijnen zonder doktersvoorschrift in groepen.

RISICOJONGEREN: ZES PROFIELEN

INLEIDING	96
11.1 DRUGS OP HET PLATTELAND.....	96
11.2 DRUGS, IDENTITEIT EN SAMENLEVING	99
11.3 CLUBCULTUREN VERSUS STRAATCULTUREN	101
11.4 RISICOJONGEREN EN DRUGS: ZES PROFIELEN.....	101
1 EXPERIMENTELE (SUB)GROEPEN: NOVIETEN	102
2 EXCESSIEVE (SUB)GROEPEN: ROEKELOZEN.....	103
3 EXPRESSIEVE (SUB)GROEPEN: EXPRESSIONISTEN.....	103
4 RURALE (SUB)GROEPEN: EIGENHEIMERS/BUITENBEENTJES	104
5 URBANE (SUB)GROEPEN: GANGSTAS, SOLDIERS, 'SOLDAAT'	104
6 GETROEBLEERDE (SUB)GROEPEN: KWETSBAAREN.....	105

INLEIDING

In totaal zijn 35 groepen in steden (n=23) en dorpen (n=12) in vier gewesten in kaart gebracht. Op grond van *groepskenmerken* (hoofdstuk 2), *sociale, directe en delinquente leefomgeving* (hoofdstuk 2 en 3), *culturele achtergrond en duiding van gebruik* (hoofdstuk 4 en 5) en *mid-delenvoorkeur en setting* (hoofdstuk 6 t/m 10) zijn zes profielen van (sub)groepen risicojongeren opgesteld. Voordat we deze gaan toelichten, eerst nog een paar (theoretische) noties over de sociale en culturele context van het middelengebruik, te beginnen met het platteland.

11.1 DRUGS OP HET PLATTELAND

In het voorjaar van 2021 verscheen in het Financieel Dagblad (FD) een speciaal vierluik over drugs op het platteland.¹¹⁴ Productie en gebruik van drugs op het platteland bezorgen veel gemeenten hoofdbreken, zo blijkt uit een rondgang van het FD langs verschillende dorpen en steden. Geconstateerd wordt dat een toenemend aantal gemeenten voor het eerst met drugsproblematiek wordt geconfronteerd. De verhalen beschrijven in elke aflevering een ander aspect. De eerste aflevering gaat in op drugslabs die zich behalve in Brabant en Limburg nu ook in toenemende mate verspreiden elders over het land. Het tweede verhaal gaat in op het drugsgebruik en de link met de plattelandse arbeiderscultuur. In het derde deel komen verhalen aan de orde van lokale bestuurders die zeggen dat ze hun greep op het drugsgebruik dreigen te verliezen en in het laatste deel de problemen waar de gemeenschappen voor staan

¹¹⁴ De Lange, Streefland & Van de Reep, *Drugslabs verspreiden zich als plaag over het land*, FD, 7 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *'Drugsgebruik op het platteland hoort bij de arbeiderscultuur'*, FD, 9 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *We dreigden greep op het drugsgebruik te verliezen'*, FD, 10 mei 2021; De Lange, Streefland & Van de Reep, *'Drugsproblemen infecteren lokale gemeenschappen'*, FD, 11 mei 2021.

in de aanpak drugs gerelateerde criminaliteit en gebruik: meer repressie of juist meer tolerantie?

Toen het vierluik verscheen werd ook de interviewperiode afgerond met jongeren-, veld- en straathoekwerkers in de Achterhoek tot Waterland en het diepe zuiden in Limburg tot in Fryslân. Een aantal thema's in onze interviews kwam ook in het FD-vierluik aan de orde. Echter deze keer zijn het geen berichten van opsporingsspecialisten, lokale bestuurders en onderzoekers, maar van frontwerkers in de regio's die waarschijnlijk het meest dicht bij de leefwereld van jongeren staan en in dit kader over hun alcohol- en middelengebruik vertellen. Daaronder 3-MMC, waarover een aantal burgemeesters in een brandbrief aan het kabinet al eerder de noodklok hadden geluid.¹¹⁵

Drugs op het platteland was lang een onderbelicht thema in het drugsonderzoek.¹¹⁶ Ofschoon het in kaart brengen van het probleem volgens de Britse criminologe Measham¹¹⁷ jarenlang op vaak statistische wijze plaatst vindt, levert kwalitatief onderzoek andere gegevens op bij het zoeken naar verklaringen voor verschillende patronen en motivaties van middelengebruik en de betekenis die jongeren daaraan geven. Een van de eerste die zich hierin verdiepte was Korf (1989)¹¹⁸, gevolgd door andere kwalitatieve onderzoeken in kleine dorpen (o.a. Spakenburg, Volendam en Urk) in de jaren nul.¹¹⁹ Alhoewel er (in absolute aantallen) minder gebruikers op het Nederlandse platteland wonen dan in de stad, is het verschil in prevalentie van drugsgebruik (het percentage gebruikers per capita) in de afgelopen decennia kleiner geworden.¹²⁰

Sinds de verspreiding van GHB is er weer meer aandacht voor de rurale drugsproblematiek. Een forse stijging in het aantal gezondheidsincidenten en het besef van een groeiende groep afhankelijke GHB-gebruikers ('verslaafden') in het eerste decennium van deze eeuw deed veel alarmbellen bij politie en verslavingsinstellingen rinkelen.¹²¹ Afgaand op de cijfers van de verslavingszorg was GHB-gebruik onevenwichtig verspreid en waren er verhoudingsgewijs meer mensen met GHB-problematiek buiten de Randstad en met een concentratie in bepaalde rurale regio's.¹²² Kwalitatief onderzoek in enkele zogeheten brandhaarden liet zien dat het gebruik in dorpse (straat)groepen – vergeleken met uitgaansnetwerken – zich sneller problematischer ontwikkelt bij een flankerende multiproblematiek (directe en sociale omgeving),

---

¹¹⁵ Mons, *Brandbrief van Achterhoekse burgemeesters over designerdrug 'Poes' naar minister*, de Gelderlander, 26 november 2020.

¹¹⁶ Nabben & Korf, 2016b.

¹¹⁷ Measham, 2004.

¹¹⁸ Korf et al., 1989.

¹¹⁹ Stoele et al., 2004; Kool, 2005; Zoutendijk, 2005; Korf, 2006.

¹²⁰ Korf, 2006; Van Rooy et al., 2011; Van Laar & Van Ooyen-Houben, 2016.

¹²¹ Meerkerk et al., 2009; CAM, 2011; IVZ, 2013; Korf & Nabben, 2014; Beurmanjer, 2021.

¹²² IVZ, 2013; Wisselink et al., 2015.

maar ook als vlucht uit de verveling van alledag.¹²³ De heroïsering van drugsgebruik, de gesloten netwerken, de beperkte formele controle en afwezigheid van informele sancties zetten eerder aan tot excessen en kickgedrag. In navolging van deze vaak verborgen problematiek kwam er in Twenterand en West-Brabant een meer toegespitste aanpak voor de meest problematische groep GHB-gebruikers, die lastig naar hulpverlening zijn toe te leiden of geregeld terugvallen in gebruik.¹²⁴ Meer recent leidden ook de hoge concentraties van amfetamine en cocaïne in het rioolwater in sommige kleine rurale gemeenten tot de nodige paniek bij lokale gezagsdragers en inwoners.¹²⁵ Voor sommigen in den lande een teken aan de wand dat normalisering van drugsgebruik (naast cannabis) inmiddels ook onder plattelandsjongeren voorkomt.

In de meer cultureel-criminologische studies naar riskant 'pleziergedrag', waaronder drugsgebruik, wordt betoogd dat drugsgebruik ook een vlucht kan zijn uit de banale routine van alledag of een reactie op een onstabiele snel veranderende wereld, waar die bij afwezigheid van enige sociale controle de drang tot excessen en kicks vergroot.¹²⁶ Deze mechanismen gelden niet alleen voor de urbane drugscultuur, maar ook voor culturen op het platteland, waar soms sprake is van een verhoogde blootstelling aan drugs en/of integratie van gebruik en waar nieuwe transitie in lokale jeugdculturen kunnen leiden tot een groeiende acceptatie en bereidheid om te experimenteren.¹²⁷

Paradigmaverschuiving normalisering

De discussie over normalisering van drugs in het uitgaansleven heeft verder zich verbreed naar gebruik bij jongeren op het platteland (dunbevolkte gebieden).¹²⁸ Wat opvalt is dat er met enige tussenpozen een paradigmaverschuiving plaats vindt rond het begrip 'normalisering'. In de oorspronkelijke betekenis werd normalisering in Nederland als (normatief) beleidsdoel gezien (geen uitsluiting, maar insluiting) ter voorkoming óf terugdringing van (gemarginaliseerde) groepen drugsgebruikers. De term 'normalisering' was oorspronkelijk van toepassing op marginale en deviante (verborgen) populaties (jaren '60, '70 en '80) die slecht bereikbaar waren voor hulpverleners. De afname van deze marginalisatie en van de daarmee gepaard gaande stigmatisering werd normalisering genoemd en behelsde een positieve ontwikkeling: normalisering om adequate preventie (harm reduction) mogelijk te maken.

In de loop van de jaren negentig van de vorige eeuw werd het middelengebruik vanuit een sociologische invalshoek meer duidend en descriptief gekenschetst als 'normalisation', een sociaal proces waar drugsgebruik de subcultuur ontstijgt, zonder dat hier een beleidsdoel aan ten grondslag lag.¹²⁹

---

¹²³ Nabben & Korf, 2016a.

¹²⁴ Nijkamp & Lemmers, 2018.

¹²⁵ Boekholt, 2021.

¹²⁶ Hayward, 2004; Presdee, 2000; Young, 2007.

¹²⁷ Van Hout, 2011; Gundy, 2006.

¹²⁸ Planken, 2018.

¹²⁹ Parker et al., 1998.

Deze ontwikkeling wordt vooral toegepast op 'recreatieve gebruikers'.¹³⁰ De popularisering van club-drugs heeft ook in Nederland ertoe geleid dat het middelengebruik een vast repertoire werd in het uitgaansleven. Maar omdat middelengebruik erg kan verschillen tussen groepen, milieus, uitgaans-settings, leeftijd en etniciteit spreken sommigen liever van 'differentiated normalisation'.¹³¹

Ten derde wordt normalisering van drugs door politieke bewindvoerders met het stijgen van de prevalentie (bij vooral hoogopgeleiden) ook als 'normatief' verwoord en in het politieke discours ingekaderd als een "zeer zorgelijke ontwikkeling van normalisering van het gebruik van drugs tijdens het uitgaan."¹³² Hier wordt duidelijk gesteld dat deze ontwikkeling onwenselijk is en heeft men de normatieve overtuiging dat te veel jongeren het gebruik van middelen (bijvoorbeeld ecstasy en nu 3-MMC) als 'normaal' zijn gaan beschouwen.¹³³

11.2 DRUGS, IDENTITEIT EN SAMENLEVING

In onze moderne samenleving wordt identiteitsvorming vooral als een individueel proces gezien, dat betekenis gaat krijgen wanneer de sociale omgeving deze als zodanig erkent.¹³⁴ Vooral jongeren – ongeacht of zij in dicht- of dunbevolkte gebieden wonen – zetten consumptiegoederen (muziek, gadgets, clips, misdaad, drugs, games, mode etc.) in als instrument bij de constructie van hun identiteit, waarmee ze de symbolische aspecten van deelname aan een (subculturele) groep willen accentueren.¹³⁵ Volgens Derrida leven wij in een periode van 'narcotische moderniteit'.¹³⁶ Niet alleen is er wereldwijd vanaf de 19^e eeuw – van heroïne en cocaïne tot meer recent ecstasy en nu weer 3-MMC – een groeiende hoeveelheid nieuwe psychoactieve stoffen beschikbaar gekomen, maar ook weerspiegelt en versterkt de negatieve vaak moralistische visie op de (luie) escapistische drugsgebruiker moderne waarden, als productiviteit, zelfbeheersing en realiteitszin. Tegelijkertijd wordt onze moderne cultuur gekenmerkt door een sterke fascinatie voor de wereld van drugs, zoals niet alleen blijkt uit stijgende gebruikscijfers in West-Europa sinds de jaren negentig van de vorige eeuw, maar ook uit verhalen, romans en autobiografieën, muziek, films en televisieseries (o.a. Netflix) over drugsgebruik en drugshandel.¹³⁷

Maar drugsgebruik kan ook worden gezien als een vorm van protest tegen de thans geldende normen of taboes. Juist wanneer goederen of gedrag worden gestigmatiseerd (drugsgebruikers medeplichtig maken aan het faciliteren van drugsmisdaad), benadrukken ze de

---

¹³⁰ Duff, 2005; Measham et al., 1994; Parker et al., 2002.

¹³¹ Fitzgerald & Mazerolle, 2013; Shildrick, 2016; O'Gorman, 2016.

¹³² Brief van de staatssecretaris van volksgezondheid, welzijn en sport. Kamerstuk 24077, nr. 357, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2015-2016.

¹³³ In de politieregio Oost-Brabant gaan 38 gemeenten samen optrekken in vergunningverlening, handhaving en beleid in aansluiting op een vierjarige campagne om drugsgebruik onder jongeren te denormaliseren. (Boon, *38 Brabantse gemeenten: drugsgebruik 'denormaliseren'*, Binnenlands bestuur, 15 januari 2021.

¹³⁴ Clarke et al., 2003.

¹³⁵ Lamont & Molnár, 2002.

¹³⁶ Derrida, 2003.

¹³⁷ Blok, 2018.

onafhankelijkheid van deze normen en taboes in gebruikerskringen. Tijdens de sociale interactie geven individuen een impressie van zichzelf door het opvoeren van een 'act' of 'performance' (frontstage).¹³⁸ Het consumeren van goederen wordt gedreven door een *self-illusory hedonism*.¹³⁹ Drugs als ketamine, cannabis, LSD en MDMA creëren ook droomwerelden waarin jongeren spelen met hun identiteit en/of dromen wie of wat ze graag zouden willen zijn en dit uitbeelden door gebruikmaking van objecten. De 'magische' of 'geestverruimende' ervaring van deze gemoedstoestand overstijgt daarmee tijdelijk de banale realiteit.¹⁴⁰ Goffman stelde in de jaren zestig dat individuen met dit gewenste zelfbeeld spelen in face-to-face interactie met anderen met als doel het zelfbeeld in stand te houden ('impressiemanagement') dan wel te voorkomen (verandering van setting) dat dit beeld verstoord wordt.¹⁴¹ In de interactie winnen individuen tegelijkertijd informatie in over die ander.

Drugsgebruik kan een uiting van protest zijn tegen taboes et cetera, maar kan ook gezien worden als een manier waarop jongeren in hun interactie met anderen (gelijkgestemden) experimenteren met hun identiteit door verschillende rollen te spelen. In de context van uitgaan en evenementen kunnen jongeren zich op manieren gedragen die ze vooralsnog liever voor de buitenwacht, de heersende maatschappij verborgen houden (backstage). Maar in een andere context, bijvoorbeeld een dance event, voeren ze een act op; een gesublimeerd beeld van zichzelf (frontstage).¹⁴² Echter, zolang gebruikers in de rave- en clubcultuur, én zoals we in voorgaande hoofdstukken ook zagen op het platteland, evengoed in hun dagelijks leven naar de buitenwacht niet open kunnen zijn over hun drugsgebruik, zullen ook anderen zich niet snel blootgeven over hun gebruik.

Door het construeren van een eigen identiteit onderscheiden individuen zich van anderen, maar tegelijkertijd is er identificatie met gelijkgestemden. In de Nederlandse geschiedenis van jeugd- en subculturen liggen de voorbeelden voor het oprapen.¹⁴³ Wanneer een groep gelijkgestemden door buitenstaanders wordt opgemerkt c.q. bevestigd, wordt een 'collectieve identiteit' (ravers, clubbers, trancers, rappers, gabbers, etc.) geconstrueerd.¹⁴⁴ De wijze waarop drugsgebruikers hier een symbolische betekenis aan ontlenen gebeurt ook in subculturen met een sterk 'wij-zij' gevoel (krakers, boeren, tukkers, hippies, punkers, motorclubs etc.). Maar behalve de stilistische culturele verschillen tussen groepen (met een collectieve identiteit) zijn er ook sociale verschillen als klasse, geslacht, etniciteit, geografische herkomst. Door zelf symbolische grenzen en concepten te construeren worden objecten, mensen, handelingen maar ook tijd en ruimte gecategoriseerd. Het groepsgevoel en gevoel van gelijkheid bezegelen de

---

¹³⁸ Goffman, 1967.

¹³⁹ Campbell, 1992.

¹⁴⁰ Van Ree, 2002.

¹⁴¹ Goffman, 1959.

¹⁴² Koger, 2013.

¹⁴³ Ter Bogt, 2000.

¹⁴⁴ Lamont & Molnár, 2002.

collectieve identiteit.¹⁴⁵ In tegenstelling tot de symbolische grenzen, kenmerken sociale grenzen zich door het indelen van groepen mensen.¹⁴⁶ Individuen creëren een sociale identiteit door het maken van een 'in-group' (insiders) en een 'out-group' (outsiders) om daarmee een bepaalde superioriteit boven anderen te hebben en daarmee net zo goed stereotiepe oordelen te hebben over hun omgeving.

11.3 CLUBCULTUREN VERSUS STRAATCULTUREN

De Antenne Nederland regiomonitor risicojongeren is in zekere zin de spiegel (tegengesteld beeld) van de Amsterdamse Antenne, waar de focus in de panelstudie vooral ligt op trendsetters in het uitgaansleven.¹⁴⁷ De deelnemende groepen (ca. 25) in de Amsterdamse panelstudie, behoren ideaaltypisch tot een van de vijf profielen: *instromers*, *alternatieven*, *creatieven*, *sensualisten* en *psychonauten*.¹⁴⁸ Allen hebben een speciale band met het uitgaansleven (cafés, clubs, festivals, concerten etc.), maar kunnen op kenmerken en vooral leefstijlen verschillen. In sommige groepen zitten subgroepen die een paar profielen kunnen vertegenwoordigen. Muziekvoorkeur, maar ook drugsgebruik (o.a. aard, frequentie, patronen) en set en setting kunnen van elkaar verschillen.

In Antenne Nederland daarentegen ligt de focus op risicojongeren en middelengebruik en niet, zoals in het Amsterdamse uitgaanspanel, alleen gericht op het uitgaansleven. De speciaal geselecteerde groepen risicojongeren (gemiddeld 18 jaar) zijn veel jonger dan de trendy Amsterdammers (gemiddeld 25 jaar); zijn in meerderheid man, hangen vaker rond in het publieke domein, geven meer overlast en plegen meer delicten dan uitgaanders in de hoofdstad die eerder kosmopolitisch zijn, hoger opgeleid en waar ook vrouwen volop deelnemen in het nachtleven. In Antenne Nederland worden professionals (straathoek- ambulante- en jongerenwerkers) bevraagd over middelengebruik en over de verschillende leefgebieden van risicojongeren die, vergeleken met de Amsterdamse stappers, vaker kampen met multiproblematiek.¹⁴⁹ Het gaat kortom over 'clubculturen' of 'straatculturen'.

11.4 RISICOJONGEREN EN DRUGS: ZES PROFIELEN

De 35 groepen zijn verspreid over 10 provincies (23 steden en 12 dorpen in 27 verschillende regio's) die wij hebben ingedeeld in vier gewesten: Noord, Oost, West en Zuid. Het aantal jongeren per groep telt gemiddeld 20 leden. De risicogroepen zijn niet representatief voor andere jongerengroepen in de regio. De focus in deze monitor is gericht op (sub)groepen die naast alcohol en cannabis ook (ruime) ervaring hebben met een paar andere middelen. Er

---

¹⁴⁵ Collins, 2004.

¹⁴⁶ Lamont & Molnár, 2002.

¹⁴⁷ De groepen in het Amsterdamse uitgaanspanel zijn vaak ouder, hoger opgeleid, niet meer thuiswonend etc. Zie: Nabben & Benschop, 2021.

¹⁴⁸ Voor een uitgebreide profielbeschrijving zie: Nabben, 2010.

¹⁴⁹ De groepen in het kleinere panel kwetsbare jeugd van Antenne Amsterdam komen qua problematiek en middelengebruik veel meer overeen met de groepen in deze regiomonitor.

moet tevens sprake zijn van enige problematiek op ten minste één van de volgende drie terreinen: (1) problematisch en/of fors drugsgebruik (risicogedrag en/of afhankelijkheid); (2) meervoudige problematiek in de directe of sociale omgeving en (3) overlast c.q. criminele problematiek (dealen, runnen, inbraak etc.). Op grond van deze criteria zal het daarom niet verbazen dat dergelijke groepen in dorpen en stadsbuurten eerder opvallen en lokaal bij gezagsdragers (o.a. politieagenten, reclasseringswerkers, leerplichtambtenaren) soms voor de nodige hoofdbreken zorgen. Onze insteek zijn de frontliniewerkers in het sociale domein, die het meeste contact hebben met jongeren en de meeste kennis hebben over de verschillende achtergronden van de peergroep. In het sensibiliseren van profielen is er onder andere gekeken naar geografische, sociale en culturele verschillen tussen groepen (dorp-stad; westers-niet westers; lage-hoge SES; opleiding; imago middelen; criminaliteit, muziekvoorkeur) en is er soms ook sprake van verschillende risicofactoren en percepties rond risicogedrag (set en setting) die een rol spelen bij het middelengebruik. Op grond hiervan hebben wij uiteindelijk 6 profielen van (sub)groepen risicojongeren gedefinieerd: *novieten*, *roekelozen*, *expressionisten*, *eigenheimers*, *soldaten* en *kwetsbaren*. Deze zullen wij nu achtereenvolgens kernachtig beschrijven en toelichten met een voorbeeld van een groep uit het betreffende profiel.

1 EXPERIMENTELE (SUB)GROEPEN: NOVIETEN

Code	RN06FR; RM01UT; RW11NH; RW10NH; RZ09LI; RZ08LI; RZ05LI
Leefomgeving	niet per se bevorderlijk
Risicofactoren	kwajongensstreken; beginnen al op vroege leeftijd met het experimenteren met (hard)drugs; (normaal) experimenteergedrag maar risico in foute peers en missen vangnet
Opleiding/werk	middelbare school; varieert
Cultuur	vaak jong; nog onuitgesproken, zoekend naar identiteit; willen zich afzetten
Setting (gebruik)	buurt/hangplekken vaak in de stad; jeugdthons
Middelen	alcohol, wiet, lachgas, maar ook 3-MMC
Perceptie	nieuwsgierig (nieuwe) drugs leren kennen (naast alcohol) en experimenteren/afzetten
Risico's	beetje risicovol gedrag; hoort bij jonge leeftijd (vaak minderjarig)

De sleutelkinderen in een dorp in Utrecht (RM01UT)

Met de helft gaat het goed op school en sociaal gebied en is er leuk contact. De andere helft is gaan blowen en experimenteert ook met XTC, cocaine en/of ketamine. Sommige vrienden zijn hierop afgeknapt. Het verschil tussen de groepen is het vangnet in de familie, die in het dorp een belangrijke rol speelt. Het groepje vindt elkaar in hun opstandige gedrag en conformeert zich aan elkaar. Ze beoefenen geen hobby's of sport, maar vervelen zich wel. Het zijn sleutelkinderen omdat ze aan hun lot worden overgelaten door ouders die prima verdienen, eigen huis hebben, etc. Sprake van veel haantjesgedrag en vechtpartijen over wie de baas is. Ze vertonen wispelturig gedrag, ook naar professionals. Er is zorg dat de gebruikende groep zich mengt met een meer ervaren hardere groep in het dorp.

2 EXCESSIEVE (SUB)GROEPEN: ROEKELOZEN

Code	RO09GE; RW06NH; RO05GE; RO07OV; RW09ZH RZ03LI; RZ09LI
Leefomgeving	vaak modale gezinnen en zelf onuitgesproken stijl (muziek, kleding etc.)
Risicofactoren	(vrienden)dealers in sociale omgeving
Opleiding/werk	varieert, niet per se laag of hoog
Cultuur	meestal onuitgesproken stijl (soms rave); primair een gebruikersgroep
Setting (gebruik)	niet per se met vrienden; spontaan gebruik
Middelen	heel uiteenlopend middelengebruik
Perceptie	drugs verbinden hen; soms specifiek middel; soms drugs algemeen
Risico's	drugsproblematiek c.q. verslaving en geldproblemen

De poesgroep in een dorp in de Achterhoek (RO05GE)

Deze groep van 3-MMC gebruikers heeft als geuzenaam: de poesgroep. Ze gaan ook met andere vrienden om, maar niet als ze drugs gebruiken. Ze zien zichzelf vooral als een groep die in het weekend tot in de late uurtjes doorzakt met bier en 3-MMC. Bij veel van hen is het 'poesgebruik' uit de hand gelopen en ze ervaren nu ook op andere leefgebieden problemen (voor gebruik uit de hand liep geen problemen met school en politie). De groep is feitelijk heel gewoon: geen voorkeur voor muziekgenre of kledingstijl. Veel jongeren zijn in een normale gezinssituatie opgegroeid. De groep heeft ook aantrekkingskracht op een minderjarige subgroep met hulpverleningscontacten.

3 EXPRESSIEVE (SUB)GROEPEN: EXPRESSIONISTEN

Code	RO09GE; RW06NH; RW09ZH; RZ03LI; RZ09LI; RZ08LI; RZ05LI
Leefomgeving	niet altijd uit slechte milieus; discrepantie tussen arm en rijk in woonomgeving grotere steden; (soms) weinig controle thuis
Risicofactoren	gedragsproblemen; van jong af aan dealen
Opleiding/werk	(meestal) praktisch opgeleid; bijbaantjes maar ook schooluitval/werkloos
Cultuur	muziek (hardcore, urban, rebellen); sport & hobby (auto's/scooters); soms 'pseudo gangsters'
Setting (gebruik)	straat; keet; hangplek; parkeerplaats; bos; grotten
Middelen	afhankelijk van subcultuur (ravers/blow en straatcultuur/auto's etc.)
Perceptie	meer energie; drug als archetype van, voortvloeiend uit of coherent aan subcultuur
Risico's	weinig besef van gezondheidsrisico's

De hardcoregroep in een stad in Limburg (RZ08LI)

De groep is ontstaan vanuit de wijk, met aanvulling uit andere wijken en omliggende dorpen. De vriendengroep treft elkaar op specifieke hangplekken. Sinds corona veranderen ze veel van plek. De wijk en hardcore bindt deze groep. Weinig controle vanuit thuis op gebruik en dealen en beïnvloeden van negatief gedrag. Groepsdruk bij gebruik (sommigen krijgen drugs vanuit huis mee). Paar jongeren met gedragsproblematiek. Drugsgebruik op veel verschillende plekken en ook thuis (soms met medeweten van ouder(s)). Ook hangen en feesten (voornamelijk weekend) in grotten.

4

RURALE (SUB)GROEPEN: EIGENHEIMERS/BUITENBEENTJES

Code	RO05GE; RO06GE; RO07OV; RO08OV; RO10GE; RM01UT; RW09ZH; RZ11BR; RZ06BR
Leefomgeving	kennen elkaar van jongs af aan; gesloten (dorps)cultuur, outlaws
Risicofactoren	niet per se allen lage SES; onzeker voelen; vrienden (dealerij)
Opleiding/werk	werkcultuur; (soms) spanning met schoolcultuur; beroepen in eigen omgeving: visserij, boer, boomkwekerij, bouw etc.
Cultuur	masculien; autobezit; niet modegevoelig; (soms) afzetten tegen geloof; lawaicult (bv. vuurwerk, luilak) ter compensatie; vaak afkomstig uit oostelijke regio's
Setting (gebruik)	liefst uit het zicht: keten, bos, bunkers, schuren, garages
Middelen	combigebruik (niet alle groepen): alcohol, pep en poes (3-MMC)
Perceptie	gesloten over harddrugs (soms taboe in de groep); kicks zoeken tegen dorpse saaiheid (weinig prikkels)
Risico's	lokale alcoholcultuur; dronkenschap 'neutraliseren' met amfetamine/3-MMC

De herriemakers in een dorp in de Betuwe (RO06GE)

Deze 'working class heroes' groep geeft niks om merkkleding. Hard werken en ook in je vrije tijd ergens in je werkoutfit verschijnen hoort bij dat imago. De groep is opgegroeid in een verzuimd dorp op de bijbelgordel dat voor de helft heel gelovig is. Ze zijn (bijna) allemaal niet christelijk en zetten zich fel af tegen het 'burgerlijk christelijke'. Ook zij hebben hun roots in het dorp, maar voelen zich toch een buitenbeentje, omdat ze in de minderheid zijn en voelen dat hun mening niet telt. Misschien daarom wel zoeken ze de reuring waar ze op kicken in geritualiseerd lawaai: het afsteken van vuurwerk, hoe harder hoe beter en het liefst illegaal. Luilakvandalisme is ook een sport: uitlaten onder auto's slopen voor meer herrie en bij het krieken van de dag iedereen wakker maken. Dat is een traditie hier in de Betuwe. Ze houden van motoren. Als ze geld hebben (ze verdienen allemaal redelijk veel) en een rijbewijs willen ze een auto. Rijden onder invloed wordt als normaal gezien.

5

URBANE (SUB)GROEPEN: GANGSTAS, SOLDIERS, 'SOLDAAT'

Code	RO01GE; RM02UT; RW01NH; RW04NH; RW13NH; RW02NH
Leefomgeving	veel op straat hangen; lage SES; criminogene omgeving; gewelddadig milieu; zitten vaak in hetzelfde schuitje;
Risicofactoren	afwezige ouders; conflicten met school, gezag/handhavers; straatdealen/bezorgdienst (parttime/fulltime); LVB
Opleiding/werk	schoolverzuim maar ook baantjes
Cultuur	urban-/straatcultuur (heroïsering 'bad boy'); machismo; drillrap; straatwaarden; status luxe; showing-off (rebelse urban meisjes die (tijdelijk) voor bad boys vallen)
Setting (gebruik)	straat; auto's; shisha's; privéfeesten; hotels
Middelen	lachgas; cannabis; snus; weinig stimulantia (beetje cocaïne en ecstasy)
Perceptie	taboe alcohol en drugs in cultuur
Risico's	dysforisch middelengebruik (escapisme); op 'pauze' staan; sociaal isolement; schaamte; inertie

De hanggroep in een stad in Utrecht (RM02UT)

Jongeren hangen veel op straat door problemen thuis (armoede, schulden, psychische en fysieke problemen bij ouders, soms huiselijk geweld). Ouders soms baan verloren in de coronacrisis. De coronaperiode heeft ook slecht uitgepakt voor jongeren voor wie velen in kleine flats wonen. Thuislessen volgen gaat moeilijk. Het is een 'broeinest voor stress en spanningen'. Behalve op straat spreken ze ook af in een loods, waar ze blijven chillen tot na het verstrijken van de avondklok. Ook op parkeerplaatsen hangen bij auto's met lachgas en jonko's. Willen onderdeel zijn van een groep of subcultuur. Luisteren naar hiphop en gebruiken samen drugs. Gemeenschappelijke thuisproblemen, hasjverkoop en andere illegale activiteiten versterkt het groepsgevoel. Ze delen geheimen met elkaar. De politie en anderen die hen aanspreken op hanggedrag en overlast zijn de gezamenlijke vijand.

6 GETROEBLEERDE (SUB)GROEPEN: KWETSBAREN

Code	RN02DR; RN04DR; RN05FR; RN07FR; RN08GR; RO04GE; RO08OV; RO09GE? RW12ZH; RW08NH; RW05ZH; RZ02BR; RZ10BR
Leefomgeving	lage SES (chronisch); soms begeleid wonen
Risicofactoren	multiple problematiek in directe en sociale omgeving; LVB; welgestelde gezinnen met ongeïnteresseerde ouders; hoge delinquentie; hulpverleningsmoeheid
Opleiding/werk	laag opgeleid; soms heel uiteenlopend, van vwo tot praktijkonderwijs
Cultuur	emotionele binding in gedeelde problematiek en drugsgebruik
Setting (gebruik)	leegstaande panden; park; keten; thuis; in de opvang
Middelen	breed drugspalet (ook ketamine, 3-MMC, hallucinerend) en polygebruik
Perceptie	verveling; escapisme
Risico's	hoog risicogedrag; overdosering; onbekendheid drugsrisico's; afhankelijkheid

De parkgroep in een stad in Friesland (RN07FR)

De groep is een combinatie van twee groepen die uit elkaar zijn gevallen vanwege een groepsaanpak. De jongeren komen vaak bijeen in het park en willen vrij zijn om te gebruiken en te dealen. Niveau is uiteenlopend van praktijkonderwijs tot vwo. Leerplichtig maar wel veel spijbelen. Deel is werkloos. Opvallend is dat er ook jongeren uit welgestelde gezinnen tussen zitten, maar wier ouders geen tijd of interesse hebben in hun kroost waardoor ze hun eigen gang kunnen gaan. Trekken op met jongeren uit multi-probleemgezinnen en met jonge statushouders. Zijn vaak solidair met elkaar tegenover gezagsdragers. Ook sprake van peer pressure. Loopjongens (drugshandel) niet alleen met LVB-problematiek. Betrokken bij messenhandel.

INLEIDING	106
12.1 SAMENWERKING PROFESSIONALS EN PREVENTIEWERKERS	106
PLUSPUNTEN	106
VERBETERPUNTEN	107
12.2 VOOR WELKE PROBLEMATIEK MEER AANDACHT.....	108

INLEIDING

De professionals werden ook over hun eigen werkveld bevroegd en het werken met groepen. Door te reflecteren over hun leefomgeving, middelengebruik en risicogedrag, kwamen soms onderwerpen aan het licht (o.a. drugsdelicten, frequentie gebruik, dosering, risico's, hulpverlening) waar zij minder over konden vertellen of het moeilijk vonden om daar over door te vragen. De professional beweegt zich soms over een dun lijntje in het werken met jongeren. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Het laatste wat je wil als professional is dat de hele groep zich tegen je keert. Corona heeft sowieso invloed gehad op het werken met jongeren en groepen die door alle maatregelen soms moeilijker bereikbaar waren of op drift raakten en elders overlast veroorzaakten. Ten slotte waren we benieuwd wat goed gaat of beter kan in de samenwerking met ketenpartners en andere betrokkenen. Op welke terreinen en problematieken moet meer aandacht komen?

12.1 SAMENWERKING PROFESSIONALS EN PREVENTIEWERKERS

De meeste professionals werken in het sociale veld veel samen met andere partijen. De meest genoemde gesprekspartners zijn: gemeentes; buurt- en wijkteams; (wijk)agenten, boa's en handhaving; crisisdienst; jeugdhulpverleners; woonbegeleiders; GGZ, huisartsen, zorgcoördinatoren, verslavings-, jeugd- en welzijnszorg; scholen en leerplicht; arbeidsbureaus; woningbouw; (school)maatschappelijk-, vluchtelingen-, veld-, preventie-, jongeren- en straathoekwerkers; winkeliers; kerken; en lokale verenigingen. We vroegen de professionals wat er het afgelopen jaar goed ging en wat eventueel beter zou kunnen.

PLUSPUNTEN

In overeenstemming met de vorige regiomonitor (2019-2020) zijn veel professionals ook dit jaar positief gestemd. Expertise is volop aanwezig en op verschillende niveaus – in de Hofstad zijn ze bijvoorbeeld blij met de kersverse wijkagent (RW04ZH). Meerdere professionals benadrukken dat de focus voornamelijk is gericht op de zorgbehoefte van jongeren. In Friesland staat de jeugd centraal en het 'IJslandse model' werpt haar vruchten af nu ook ouders meer

betrokken worden en het contact met de jongerenwerker is versterkt (RN07FR; RN06FR).¹⁵⁰ In Drenthe wordt minder overheersend gekeken naar alleen foute gedragingen (RN02DR).

De samenwerking loopt vaak op rolletjes. Mede door de korte lijnen en heldere communicatie met andere ketenpartners is er snelle kennisuitwisseling. De professionals weten bij wie ze moeten zijn waardoor (indien nodig) effectief kan worden ingegrepen. “Er is overal wel een gezicht bij te vinden” (RW12ZH); betrokkenen zijn goed bereikbaar (RZ06BR); er is onderling vertrouwen (RO08OV); goed dat gevoelige informatie ook anoniem blijft (RW10NH). Jarenlange samenwerking met regelmatige en goede contact tussen de partijen betaalt zichzelf uit (RZ03LI).

VERBETERPUNTEN

Maar de samenwerking met instanties en instituties laat ook wel eens te wensen over. In Drenthe moet meer samenwerking tot een betere instroom leiden van jongeren (RN04DR); en elders ook proactiever, vaker op locatie én met de betrokken partijen (RW12NH; RW08NH; RZ10BR). Een devies vanuit het wijkteam sluit niet aan op de praktijk (RZ08LI) en/of deelname van te veel ketenpartners gaat vaak ten koste van de kwaliteit: “Iedereen gaat dan voor zijn eigen hachje” (RW06NH).

Andere aandachtspunten die de professionals (jongerenwerkers en preventiewerkers) aanstippen sluiten vaak aan op het werk in de eigen praktijk. Hieronder volgen enkele knelpunten waar frontwerkers mee worden geconfronteerd.

- **Meer overleg met jongerenwerk.** Handhaving en politie maken amper gebruik van expertise jongerenwerk (RW11NH).
- **AVG maakt samenwerking ingewikkeld.** Het is voor professionals continu puzzelen welke informatie gedeeld mag worden. ‘Staat de privacy of de zorg voorop?’ Meer duidelijkheid is gewenst (RO08OV). Vrijuit overleggen met meer gerichte preventie en signalering als doel, wordt beperkt (RN07DR; RW06NH); de beveiligde mailing werkt niet optimaal (RN08GR).
- **Betrokkenheid scholen.** Contact met scholen en bijhorende zorgstructuur is stroperig, signalering moet beter (RZ10BR); onderwijsinstituten zijn cruciaal voor de aanpak, maar soms bang (‘negatief daglicht’ en ‘slechte naam’) voor nauwe betrokkenheid (RO08OV; (RW11NH).

Er waren ook enkele aandachtspunten over middelengebruik en het contact met jongerengroepen die in de praktijk naar voren kwamen.

---

¹⁵⁰ Het IJslandse preventiemodel is een primaire preventieaanpak gericht op het creëren van een positieve leefomgeving, waarin jongeren gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien, zonder middelengebruik. De uitgangspunten zijn vierledig (1) een evidence based aanpak; (2) community based waarbij organisaties én jongeren worden betrokken; (3) een continue dialoog tussen onderzoek, beleid en praktijk en (4) streven naar een lange termijn commitment en investering. (De Wilde et al., 2020).

- **Drugs in de taboesfeer.** Praten over drugs zit in de taboesfeer bij ouders/familieleden en jongeren. Ze voelen schaamte om erover te praten en durven niet aan de bel te trekken voor specialistische hulp (o.a. lachgasgebruik) (RM02UT); sociale controle in de directe omgeving (Twente) verhoogt de drempel naar de hulpverlening (RO08OV); betrokkenheid van de ouders moet groter in Brabant (RZ02BR).
- **Zwakke relatie met jongeren.** Jongerenwerkers willen meer uren en een kleiner gebied om goed veldwerk te kunnen doen. "Er valt nog veel te winnen in de relatie met de jongeren." (RM01UT); veel doorstroom in jongerenwerk ('verdwijnen vaste gezichten') gaat ten koste van de kwaliteit (RZ06BR); vertrouwensband moet meermaals opnieuw worden opgebouwd (RZ05LI).
- **Moeilijk bereikbare groepen.** Contact en hulpverlening met problematische jeugdgroepen verloopt moeizaam. Projecten in probleemwijken slaan niet aan (RO04GE); meer aandacht voor ingewikkelde casuïstiek (RW05ZH); jongeren in kerkgehuchten zijn lastig te bereiken en/of te spreken over middelengebruik (RZ11BR).

12.2 VOOR WELKE PROBLEMATIEK MEER AANDACHT

We waren ook benieuwd welke problematieken meer aandacht behoeven. De wereld verandert immers snel door nieuwe technologie, communicatievormen of een complexere drugsmarkt met nieuwe middelen. Bovendien zijn veel nieuwe ontwikkelingen regio-overstijgend. Menig professional kan niet wachten tot de coronacrisis ten einde is. Jongeren zijn moeilijker bereikbaar en dat heeft deels een weerslag gehad op problematischer middelengebruik. Veel aandachtspunten vallen daarom in de sfeer van preventie en voorlichting en zijn gericht op verschillende groepen en domeinen. Vooral ouders, school en speciale groepen worden vaak genoemd.

- **Dagbesteding.** Jongeren moeten weer aan de slag tijdens en na corona. Een betere dagbesteding zal een positief effect hebben op het middelengebruik (RN08GR; RO06GE); organiseer (liefst samen met jongeren) meer activiteiten die aansluiten bij hun leefwereld (RN02DR); hoe zijn jongeren beter te motiveren tot werk? (RW04ZH).

"Vaak zie je bij jongeren bij wie het mis gaat dat er een persoon ontbreekt die advies kan geven, en ze kan versterken in de talenten die ze hebben. Ze missen nu school waar ze kunnen ventileren. Het zou heel fijn zijn voor deze jongeren als het leven weer meer op gang komt" (RM02UT).

- **Relevantie jongerenwerk.** Het jongerenwerk ('met korte lijntjes naar jongeren') wordt onderschat (RN06FR); breidt het jongerenwerk uit en focus niet alleen op hen die uit de toon vallen (RW11NH); door bezuiniging zijn veel groepen niet (meer) in beeld. Herstel verloren contact met jongeren (RZ08LI).

- **Samenwerking scholen.** Er komt op scholen (Twente) een spreekuur voor scholieren waar zorgen zijn over o.a. middelengebruik (RO07OV); scholen zouden zich in hun welzijnsbeleid minder moeten laten leiden door angst voor reputatieschade (RW11NH).
- **Focus op systeem.** Betrek in je hulpaanpak bij een generationele middelenproblematiek (veendorp) niet alleen de jongere maar het hele gezin. (RW08NH).
- **Meer flexibele zorg.** Meer aandacht voor de zorgstructuur: wachttijden zijn te lang en het proces verloopt vaak stroperig (RM01UT); groepen zijn mobieler en flexibeler ('individen raken uit beeld') dan vaak logge hulpverleningsstructuur (RZ10BR).
- **Laagdrempelige zorg en voorlichting.** Drempel specialistische zorg is hoog voor jongeren. Zoek naar laagdrempelige werkwijze voor sneller contact met hulpverlening en instanties (RN02DR, RW12ZH); zoek meer aansluiting bij jongeren (RN05FR); bereikbaarheid vergroten door digitale (o.a. podcast) en laagdrempelige voorlichting (RZ09LI).
- **Veilig uitgaan.** Er missen plekken waar jongeren los van hun ouders bijeen kunnen komen (geen frisfeest). Er is geen veilig overgangsgebied (gecontroleerde plek voor alcoholgebruik) voorafgaand aan het daadwerkelijke uitgaan waar middelen makkelijker bereikbaar zijn (RW06NH).
- **Deskundigheidsbevordering jongerenwerk.** Menig professional heeft behoefte aan training en bijscholing over middelengebruik (algemeen) maar ook aan cursussen gespreksvoering (o.a. LVB-jeugd, jongeren met migratieachtergrond) (RZ05LI, RZ03LI, RN08GR, RW09ZH).
- **Perceptie drugs ouders.** Ouders schatten (drugs)probleem te groot in (RW10NH); snappen de jeugdcultuur niet altijd (RZ06BR); meer steunen in deskundigheid bij ouders bij oppikken signalen (RO08OV, RO07OV, RW12ZH, RO05GE).
- **Peer to peer.** Maak vaker gebruik van kennis (o.a. Unity) bij jongeren (RW05ZH); doe meer aan fact-checken over mythes rond drugs (RZ06BR).

CONCLUSIES & BEVINDINGEN

DE TWEEDE LANDELIJK REGIOMONITOR	110
13.1 GROEPSKENMERKEN	111
13.2 RISICOFACTOREN	111
DIRECTE LEEFOMGEVING	111
SOCIALE OMGEVING	112
CORONA EN SIGNALLEN	112
13.3 OVERLAST EN DELINQUENTIE	112
OVERLAST EN VANDALISME	113
VERMOGENSDELICTEN	113
DRUGSHANDEL EN DELICTEN	113
13.4 GROEPEN EN CULTUREN	113
SIGNALLEN EN CORONA	114
13.5 GROEPEN EN MIDDELENGEBRUIK	114
SETTING VAN GEBRUIK	114
GEBRUIK IN GROEPEN	114
RISICO'S EN GEDRAG	115
13.6 MIDDELENGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN	115
PREVALENTIE, DYNAMIEK EN CULTURELE PATRONEN	115
ALCOHOL	115
CANNABIS	116
STIMULANTIA	117
NARCOSEMIDDELEN	119
3-MMC EN OVERIGE MIDDELEN	120
13.7 MIDDELENGEBRUIK EN PROFIELEN	121
13.8 PROFESSIONALS EN PREVENTIE	122
SAMENWERKING	122
AANDACHTSPUNTEN	123

DE TWEEDE LANDELIJK REGIOMONITOR

In samenwerking met 8 verslavingsinstellingen (VKN) hebben onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam midden in de coronaperiode voor de tweede keer een landelijke regiomonitor uitgevoerd. Die moet meer zicht geven op ontwikkelingen in (problematisch) middelengebruik bij jonge risicogroepen in de vier gewesten: Noord-, Oost-, West, en Zuid-Nederland. Naast het middelengebruik staan de verschillende culturele achtergronden (in dorpen en steden) en de leefomgeving centraal.

De focus ligt op groepen van ten minste 10 personen, in de leeftijd van 16-28 jaar; die met enige regelmaat hun tijd doorbrengen in het publieke, institutionele of uitgaansdomein. Behalve het gebruik van alcohol en cannabis zijn ze ook vaak met andere middelen bekend en

is er (bij een subgroep) sprake van fors drugsgebruik en/of meervoudige problematiek. Er zijn 35 professionals (jongeren-, ambulante en straatwerkers) die goed ingevoerd zijn in de handel en wandel van hun doelgroep, geïnterviewd.

13.1 GROEPSKENMERKEN

Deze tweede regiomonitor besloeg 850 risicjongeren verdeeld over 35 groepen met een gemiddelde groepsgrootte van ca. 20 leden. De jongeren zijn gemiddeld 18 jaar oud. Van de meeste groepen zijn de leden ten minste 16 jaar. Een op de vijf groepen is minderjarig (14-15 jaar). De groepen bestaan in meerderheid uit jongens en mannen (75%-100%). Van alle groepen zijn er 14 in meerderheid van Nederlandse komaf; 5 met een niet-westerse migratieachtergrond en 16 etnisch divers. In tegenstelling tot dorpen en dunbevolkte gebieden kennen vooral steden en dichtbevolkte gebieden een grotere etnische diversiteit.

Zowel binnen als tussen de groepen is het opleidingsniveau gevarieerd. De (minderjarige) jongeren zijn schoolgaand en het gros gaat naar het VMBO of MBO 1-2. De meesten van hen hebben een bijbaantje en ook het merendeel van de oudere jeugd is (fulltime) werkend, al gaat dit niet altijd zonder slag of stoot. Daarnaast wordt her en der nog wel eens 'bijverdiend' met illegale handel en dealerij: van cannabis tot xtc, amfetamine en cocaïne.

13.2 RISICOFACTOREN

Om het alcohol- en drugsgebruik in een bredere context te kunnen plaatsen zijn eerst een tweetal leefgebieden (directe en sociale omgeving) en daarbij horende risicofactoren in kaart gebracht. We zien niet alleen een verschil in de mate van problematiek tussen, maar ook binnen de groepen zelf. We spreken hier over gemiddelden in subgroepen.

DIRECTE LEEFOMGEVING

We vroegen de professionals naar hun impressie van problemen in de directe omgeving van jongerengroepen (geen; licht; matig; ernstig). Ongeveer de helft van de jongeren ervaart een matige tot ernstige problematiek in de directe omgeving. De volgende risicofactoren worden genoemd:

- **Ouders, familie en gezin.** Verscheidene groepen ervaren problemen thuis. Spanning wordt meermaals genoemd, o.a. door gezinsdrama's, financiële problemen, te strenge of juist te vrije opvoeding, verslaving, laaggeletterdheid en (toegenomen) ruzies door corona. Veel jongeren missen het 'warme nest' en/of zitten in een multi-probleemgezinssituatie.
- **Leeftijdsgenoten.** Verwantschap tussen jongeren met eenzelfde achtergrond en/of interesses werkt als een sociaal vangnet. Binnen risicovolle peergroepen zien de professionals veel groepsdruk en overhevelende negatieve invloeden wat betreft middelengebruik en crimineel gedrag.
- **Culturele en religieuze achtergronden.** De relatie tussen geloof (moslimjongeren) en middelengebruik is gespannen en vaak omkleed met taboes. Het vrije, 'losbandige' gedrag

van Turkse en Marokkaanse meisjes staat hier haaks op de meer conservatieve moslimwaarden in het ouderlijk huis. Ook binnen christelijke gemeenschappen wil de jeugd zich wel eens (anoniem) afzetten tegen de geldende drugsnormen en/of andere geloofswaarden.

- **Psychosociaal gedrag.** Deze monitor omvat jongerengroepen waarvan meerdere leden kampen met hechtings- en/of LVB-problematiek en gedragsstoornissen (o.a. ADHD, PTSS en ASS. Velen van hen zijn mentaal instabiel en hebben weinig veerkracht.

SOCIALE OMGEVING

We vroegen de professionals ook naar problemen in de sociale omgeving bij jongeren (geen; licht; matig; ernstig). Bij een kleine meerderheid van de groepen zien zij geen of alleen lichte problematiek. Circa 40% van de groepen ervaart een matige tot ernstige problematiek in de sociale omgeving. We zien enige clustering van jongeren die opgroeien in (kansarme) volksbuurten waar de meerderheid van de bewoners een migratieachtergrond heeft (stedelijk) of juist wonen in een Nederlandse volksbuurt (dorps). Meer criminaliteit, matige behuizing en arme wijken, en een grote sociale cohesie en/of controle zijn hier kenmerkend. Een kleiner deel van de groepen groeit op in wijken met een hoog arbeidsethos en een coherente sociaaleconomische status of in wijken met grote verschillen tussen arm en rijk.

CORONA EN SIGNALLEN

Corona heeft een beklemmend effect gehad op de psychische gesteldheid van veel van de jongeren, alsmede meer negatieve invloed op hun sociale en directe leefomgeving. Zij ervoeren meer stress, angst en/of verveling door een gebrek aan structuur; stages werden geannuleerd en online lessen geskipt. Vaak heeft o.a. (te) kleine behuizing gezorgd voor meer spanningen en ruzies thuis, maar ook tot meer straatvertier en overlast, tot en met deelname aan straatrellen.

13.3 OVERLAST EN DELINQUENTIE

We vroegen de professionals naar hun beeld van delinquentie in de jongerengroepen (geen; licht; matig; ernstig). In 3 van de 35 groepen wordt (bijna) iedereen als ernstig delinquent beoordeeld, tegenover 12 groepen die (bijna) helemaal als niet delinquent worden gezien. In de meeste groepen zitten zowel subgroepjes die in meer of mindere mate betrokken zijn bij delicten, als subgroepjes van niet-delinquente groepsleden. Ook zij worden gerekend tot de risicjongeren vanwege hun omgang met peers die (veel) spijbelen, drugs gebruiken, dealen en/of inbraken plegen. Anderen zijn zelf eerder *first offenders*, meelopers en veelplegers.

Ook de aard van de delicten verschilt fors. Sommigen gingen rellen tegen de coronamaatregelen. Er zijn groepen die ervaring hebben met vermogensdelicten (o.a. fietsdiefstal, auto- of scooterdiefstal, inbraak, plofkraak); drugsdelicten (o.a. drugshandel, smokkel, dealen en runnen); en soms geweldsdelicten (o.a. mishandeling, bedreiging, (poging tot) beroving).

OVERLAST EN VANDALISME

Het gros van de jongerengroepen haalt wel eens kattenkwaad waarvan het meeste valt te typeren als *straatgedrag*. Daarmee worden de gemeenschappelijke groepswaarden (impulsief) geuit richting autoriteiten, rivaliserende groepen en buurtbewoners: verbale agressie; vechtpartijen; protest; grenzen opzoeken; wapens (messen); vandalisme en zwerfvuil; en alcohol en drugs. Sommige groepen waren betrokken bij de coronarellen na invoering van de avondklok en/of kregen boetes voor het overtreden van de avondklok. Daartegenover waren er ook groepen die juist rustiger deden en zich koest hielden in o.a. garages en schuren.

VERMOGENSDELICTEN

Er zijn enkele delicten die ten opzichte van de vorige meting (2019-2020) opgevallen, zoals messen- en wapenbezit en/of -handel en vuurwerkhandel. Meerdere jongeren hebben zich beziggehouden met oplichting en pinpasfraude, waarbij ze andere, makkelijk beïnvloedbare groepsleden voor het karretje spanden. Meerdere professionals vrezen dat de 'geldkoorts' sommige jongeren de foute kant opstuwt.

DRUGSHANDEL EN DELICTEN

In tweederde van de groepen (22 van de 35) worden de jongeren ook gelinkt aan drugshandel. Door corona zijn sommigen overgestapt van inbraak naar dealen (hoewel er soms ook minder zicht was op drugsrunners). De jongeren doen vaak laconiek over dealgedrag; helemaal wanneer dit relatief zich tot 'vrienden' lijkt te beperken. Er zijn dealers van divers allooi: relatief grote verkopers en kleine runners; starters met cannabis die overstappen op cocaïne of in hun werkterrein ook afreizen naar andere stadjes en gehuchten in de regio. Een opvallende ontwikkeling is de groeiende drugshandel via Snapchat (en andere sociale media) die exponentieel aan terrein lijkt te winnen.

Binnen sommige groepen gaat drugsdealen samen met geweldpleging en/of -dreiging. Verscheidene individuen zijn aardig berucht en poseren met grote kapmessen op sociale media. Een kanttekening is wel dat het hier om kleine subgroepen gaat binnen groepen waar al veel mee loos is. De uitdaging voor professionals hier ligt in het creëren van barrières die voorkomen dat andere jongeren zich makkelijk laten verleiden tot criminaliteit.

13.4 GROEPEN EN CULTUREN

Groepsgedrag en -cultuur, opgroeien in een dorp of stad, muziek- en kledingvoorkeuren kunnen allemaal factoren zijn die bijdragen aan een gedeelde groepsidentiteit, die heel hecht of juist meer fluïde is. En (sub)groepen kunnen ook weer kruisbestuiven met externe groepen. Ook (klassieke) straatculturen zijn door de sociale media beïnvloed met een meer visuele (straat)cultuur 2.0 als gevolg, en een dominantere factor is geworden. Er zijn groepen die zich graag profileren via Snapchat en Instagram (o.a. feestjes, drillrap en lachgas), maar andere die hun passie voor motoren en auto's delen, altijd in werkkleding lopen of zich vooral meer verbonden voelen door samen drugs te nemen. De statische groepen profileren zich het meest

met hun wijk of buurt. We hebben drie groepsprofielen gedefinieerd die in elke regio voor kunnen komen:

- **Buurtgroepen.** Zijn verknocht aan hun dorp of buurt in de stad. De leden die in dezelfde buurt zijn opgegroeid zijn trots op hun wijk en profileren zich ook zo naar buitenstaanders.
- **Straatgroepen.** Leden gaan in wisselende formaties met elkaar om. Sommigen staan al met één been in de criminaliteit. Geld en status (dragen van dure kleding) zijn belangrijk voor de eigenwaarde. Andere straatwaarden zijn loyaliteit naar elkaar en dat je niet 'praat' met onbekenden en de politie.
- **Spontane groepen.** Zijn qua stijl onuitgesproken en de onderlinge sociale banden zijn vaak zwak. De deelnemers komen alleen bijeen vanwege culturele activiteiten in buurt- en jongerencentra. (o.a. meidenwerk en dak- en thuislozen).

SIGNALLEN EN CORONA

We bevroegen de professionals naar signalen omtrent groepsvorming en de eventuele invloed van corona hierop. In grote lijnen benoemden ze het volgende:

- **Stabiliteit.** Een derde van de groepen is stabiel gebleven in gedragingen en groeps-grootte. Sommige groepen zijn al jaren hetzelfde en corona laat ze koud.
- **Mobiliteit.** Evenveel groepen zijn minder in beeld en meer uitgeweken naar andere locaties om samenkomsten uit het zicht van handhavers voort te kunnen zetten.
- **Groei en krimp.** Een ander derde van de groepen werd in de coronazomer 2020 groter (meer vrije tijd en behoefte elkaar te zien), maar kromp en viel uiteen in kleine fracties toen gemeenten besloten in te grijpen.

13.5 GROEPEN EN MIDDELENGEBRUIK

Naast de groepskenmerken, omgevingsfactoren, mate van delinquentie, en gedeelde groeps-identiteiten hebben we ook gekeken naar de aard en omvang van het middelengebruik binnen verschillende domeinen. Dit om de samenhang tussen middelen (drug), gebruikers (set), en omgeving (setting) beter te kunnen duiden.

SETTING VAN GEBRUIK

De groepen brengen hun vrije tijd door in meerdere domeinen. De keuze voor een domein hangt af van de groepssamenstelling, het tijdstip, de verwachting en de aard van de activiteiten. We hebben er vijf geselecteerd: (1) privé-domein (thuis, schuurtjes, keten, veranda's, etc.); (2) institutioneel domein (buurthuizen, jongerencentra, opvang, etc.); (3) publieke domein (parken, portieken, parkeerplaatsen, etc.); (4) recreatiedomein (vakantieparkjes en hotelkamers, etc.); en (5) uitgaansdomein (cafés, clubs, shishalounges, festivals, etc.).

GEBRUIK IN GROEPEN

Naast de setting kiezen de jongeren zowel op individueel als op collectief niveau voor een specifieke drug. Ze hebben opvattingen over bepaalde middelen en de werking ervan en bereiken een zekere consensus over het al dan niet gebruiken ervan. Drugs bezegelen de

sociale banden: de jongeren willen samen chillen met een jointje of een pilletje doen op een festival. Voor sommige groepen zijn drugs de bindende factor. Maar ook de bredere sociale omgeving speelt een rol hoe jongeren denken over een middel.

RISICO'S EN GEDRAG

Binnen de jongerengroepen bestaan vaak informele regels omtrent middelengebruik. Niet alles is geoorloofd. Herhaaldelijk excessief gebruik kan leiden tot uitsluiting. Andersom gebeurt het ook dat individuele leden de groep verlaten omdat het middelengebruik niet meer aansluit bij zijn of haar belevingswereld. Veel jongeren beginnen vanuit experimenteerzin, die zich in sommige groepen sneller problematisch lijkt te ontwikkelen. Veel jongeren in deze monitor zitten klem en missen de juiste coping mechanismes. Sommigen zijn verveeld of willen alleen nog maar samen naar de kloten gaan.

13.6 MIDDELENGEBRUIK IN DORPEN EN STEDEN

Regio breed wordt duidelijk dat corona invloed heeft gehad op het middelengebruik: *euforische middelen* (stimulantia) hebben flink moeten inboeten en *dysforisch middelengebruik* (cannabis; alcohol; lachgas) is toegenomen. Contrasterend met andere stimulantia is de aanzienlijke toename in 3-MMC-gebruik; juist dit middel heeft zich ontpopt tot dé coronadrug, maar wel vrij sterk regio gebonden.

PREVALENTIE, DYNAMIEK EN CULTURELE PATRONEN

Bij de analyse van het middelengebruik in 4 gewesten (Noord-, Oost-, Zuid- en West-Nederland) verdeeld over 10 provincies kijken we telkens naar 3 factoren:

- **Prevalentie:** De omvang van het gebruik in risicogroepen in de verschillende gewesten.
- **Dynamiek:** Is een middel in een gewest (of meer specifiek in een provincie) in het afgelopen jaar gestegen, gedaald of stabiel gebleven?
- **Cultureel:** Wat is de aard van het gebruik? Het gebruik van een middel in groep A en B kan even hoog zijn, bijvoorbeeld driekwart van de groep. Maar het gebruikspatroon (o.a. frequentie en dosering van een middel) kan aanzienlijk verschillen tussen groep A (een paar keer per week intensief) en groep B (één keer per maand). Bij de culturele factor gaat het meer over de specifieke beleving van het middelengebruik in divergerende (risico) groepen binnen de gewesten. Het ritueel van gebruik, de symbolische interactie en de culturele framing in (sub) groepen kan soms van grote betekenis zijn in een specifieke groeps cultuur. Bij de culturele betekenis draait het eerder om distinctie met betrekking tot consumptie (o.a. drugs, mode, gadgets).

ALCOHOL

Prevalentie. In elke groep wordt alcohol gedronken. Het alcoholgebruik is hoog in alle regio's (in 22 van de 35 groepen drinkt bijna iedereen), maar met name in regio Oost en Zuid is de alcoholinname het hoogst en het vaakst.

Dynamiek. In de helft van de groepen (16 van de 35) is het alcoholgebruik stabiel gebleven, gevolgd door een toename in gebruik in 11 groepen. Slechts in 5 groepen is dit jaar minder alcohol gedronken. Met name in het oosten en noorden van het land zijn de jongeren meer gaan drinken.

Cultureel. In de Randstedelijke gebieden zijn de jongerengroepen etnisch meer divers en wordt doorgaans minder alcohol gedronken. Vaak heeft alcohol een negatiever imago, tenzij de fles dient als statussymbool. In meer rurale gebieden wil alcohol nog wel eens diep ingebed zijn in de lokale dorpscultuur; alcohol wordt hier dan ook veelvuldiger en op vroegere leeftijd genuttigd.

Gebruik en risico's. Naast dat sommige jongeren al vroeg beginnen met alcoholgebruik benadrukken de professionals vooral het overmatige drink- en bingegegedrag (minimaal 20 glazen). Er zitten nogal wat jongeren tussen die drinken om hun problemen te vergeten. Hoewel er dit jaar minder combinatiegebruik met cocaïne heeft plaatsgevonden blijft ook dit gedrag niet zonder risico.

Corona. Er is een tweedeling ontstaan in het drinkgedrag van de jongeren. De jeugd die vooral alcohol consumeerde in (natte) horecagelegenheden heeft beduidend minder gedronken dit jaar. Echter bleek het grootste deel van de jongeren meer en vaker gedronken te hebben vanwege meer vrije tijd en toegenomen verveling. Vooral het privédomein (thuis) en publieke domein (straat) waren populaire locaties.

CANNABIS

Prevalentie. In elke groep wordt cannabis gebruikt; meestal door bijna iedereen (21 van de 35). Het cannabisgebruik is hoog in alle regio's, maar met name in regio's Noord en West is het cannabisgebruik het meest prevalent.

Dynamiek. In de meeste groepen (22 van de 35) is het cannabisgebruik toegenomen, gevolgd door een stabiel gebruik in 9 groepen. Slechts in 3 groepen is dit jaar minder cannabis gebruikt. Van alle regio's is de geringste stijging waarneembaar in het oosten van het land.

Cultureel. Jongeren in deze monitor komen al vroeg in aanraking met cannabis. Waar in sommige groepen alcohol de boventoon voert, geldt voor andere groepen een sterke neiging naar cannabis, want voor hen 'hoort het er nou eenmaal bij'. Binnen veel (vrienden) groepen fungeert een jointje als sociaal bindmiddel. Daarnaast hangt de blowcultuur vaak samen met de straat- en hiphopcultuur. Deze komt in algemene zin, evenals binnen een aantal groepen in deze monitor tot uiting in subculturele trekken als kleding, muziek, en gedragingen.

Gebruik en cannabisproblematiek. Cannabis (overwegend wiet) wordt het vaakst in een joint gestopt en gerookt (geblowd). De dosis verschilt van één tot meerdere joints die in de vriendencirkel rondgaan tot een paar gram per dag voor de solistische en getroebleerde blower. Naast ontspanning biedt cannabis soelaas in de dagelijkse sleur bij verveling

en/of problemen. Volgens verschillende professionals gebruiken sommige jongeren cannabis ter zelfmedicatie voor ADHD-klachten. Een deel van de fervente blowers kampt met problematisch cannabisgebruik, hetgeen tot uiting komt in stagnatie, laatkomen, spijbelgedrag en vroegtijdige schooluitval. De jongeren zijn zich vaker niet dan wel bewust van de risico's en het blowprobleem wordt doorgaans ontkend of gebagatelliseerd.

Corona. Vanuit alle regio's komen signalen over verhoogd cannabisgebruik vanwege grotere verveling, vrije tijd en stress. De jongeren missen enige vorm van structuur door online lessen en sommigen zijn hun baantjes en stages kwijtgeraakt.

STIMULANTIA

Met uitzondering van een lichte stijging in amfetaminegebruik in regio Oost waren de stimulantia een stuk minder in trek dit coronajaar. Niet gek, want het aantal festivals en feestjes in clubs en kroegen is zowaar teruggebracht tot stand nul. Ondanks de pandemie bleek net zoals de voorgaande meting ook dit jaar ecstasy wel weer het populairste stimulerende middel.

ECSTASY

Prevalentie. In 26 van de 35 groepen werd door een klein of groter deel in het afgelopen jaar ecstasy gebruikt, waarvan in 12 groepen door ten minste een kwart van de jongeren. Ecstasy kent na alcohol, cannabis, en lachgas de meest brede verspreiding tussen en binnen de groepen en is prevalent in alle regio's.

Dynamiek. In 12 van de gebruikersgroepen is het ecstasygebruik afgenomen, gevolgd door een stabiel gebruik in 8 daarvan. In 5 groepen is dit jaar meer ecstasy gebruikt. Gemiddeld gesproken zien alleen in regio Oost de professionals een gestabiliseerd gebruik ten opzichte van de vorige meting (2019-2020); in alle andere regio's is het gebruik afgenomen.

Cultureel. Ecstasy is nauw verbonden met de elektronische muziekcultuur. Vooral op festivals en feestjes is de *love drug* populair, maar ook voor en tijdens corona bleven jongerengroepen op zoek naar nieuwe gebruiksettings, zoals natuurgebieden, huisfeestjes en vakantieparken.

Markt. De prijs is stabiel gebleven (3-5 euro per pil) en het middel is makkelijk verkrijgbaar. Er is veel vertrouwen in (vrienden)dealers en de pillen worden doorgaans niet getest. Ook wordt het middel frequent(er) aangeboden via Snapchat.

Gebruik en risico's. De dosis varieert van een kwart tot soms wel drie pillen per gelegenheid, waarbij vooral beginnende gebruikers wel eens de plank misslaan door een pil in één keer te nemen. Over het algemeen zijn de jongeren goed op de hoogte van de risico's, hoewel zij die te laag inschatten en het merendeel de befaamde ecstasykater of 'dinsdagdip' na een gebruikssessie ervaart. Dit (corona)jaar is het middel vooral gecombineerd met de *dempende* middelen cannabis en alcohol; combinatiegebruik met andere stimulantia of *euforische* middelen bleek marginaal.

Corona. Vanuit alle regio's komen signalen van afgenomen ecstasygebruik door een tekort aan feestjes en het sluiten van de (natte) horeca. Ook bij de testservice werden minder *samples* binnengebracht en minder risicjongeren hebben tijdens deze meting hun eerste ecstasy-ervaring gehad.

COCAÏNE

Prevalentie. In 25 van de 35 groepen komt cocaïnegebruik voor, maar meestal bij niet meer dan een kwart van de jongeren. Cocaïnegebruik komt voor in alle regio's, maar is het meest prevalent in regio Zuid.

Dynamiek. In vergelijking met de vorige meting (2019-2020) is het cocaïnegebruik voornamelijk stabiel gebleven (11 van de 25 gebruikersgroepen) of afgenomen (9 gebruikersgroepen). Gemiddeld laten de groepen in regio Oost gestabiliseerd gebruik zien; in alle andere regio's is het gebruik afgenomen.

Cultureel. De diversiteit van groepen en leefstijlen is bij cocaïne groter en minder setting-specifiek dan bij ecstasy. Cocaïne wordt in de (natte) horeca gebruikt, maar net zo goed in de auto, op straat en thuis met een groepje vrienden. Jongeren (vooral in straatculturen) zien cocaïne meer als een (criminele) statusverhogende elitedrug; het middel hangt nauw samen met straat- en haantjesgedrag.

Markt. In tegenstelling tot het landelijk gemiddelde (50-70 euro) zien de professionals de prijs van een gram cocaïne variëren tussen de 40-60 euro. Deze jongeren kennen vaak een (vrienden)dealer of dealen zelf.

Gebruik en risico's. Cocaïne wordt gesnoven en afhankelijk van de gebruiker en groep verschilt de inname van een paar lijntjes tot meerdere pakjes (van een gram). Een enkeling snuift onder werktijd. De professionals zien een tweedeling in enerzijds gecontroleerd, recreatief gebruik met geringe gezondheidsrisico's en anderzijds ongecontroleerd en problematisch gebruik met verslavingsproblematiek, financiële problemen, combinatiegebruik met alcohol en daar uitvloeiend vechtpartijen.

Corona. Vanuit alle regio's komen signalen van afgenomen cocaïnegebruik door een tekort aan feestjes en het sluiten van de (natte) horeca. Echter, cocaïne is een stuk minder setting-specifiek dan ecstasy, vandaar dat de afname in gebruik ook minder steil is.

AMFETAMINE

Prevalentie. In 19 van de 35 groepen wordt amfetamine gebruikt, waarvan in 14 groepen door niet meer dan een kwart van de groep. Amfetaminegebruik komt voor in alle regio's, maar is het meest prevalent in regio Noord.

Dynamiek. In vergelijking tot de vorige meting (2019-2020) is het amfetaminegebruik in 8 gebruikersgroepen stabiel gebleven, in 5 groepen afgenomen en in eveneens 5 groepen

toegenomen. Vooral in regio Oost zien de professionals een toegenomen gebruik ten opzichte van vorig jaar.

Cultureel. Het merendeel van de groepen waarin amfetamine wordt gebruikt ligt in de regio's Noord en Oost. Het middel wordt voornamelijk gebruikt om langer te kunnen drinken en/of wakker te blijven en is daarnaast prevalenter onder getroebleerde risicojongeren en in alcoholculturen.

Gebruik en risico's. Amfetamine wordt doorgaans gesnoven en ook wel gecombineerd met cannabis en/of alcohol. De jongerenwerkers maken zich met name zorgen over het risico op verslaving en deelname aan het criminele circuit.

NARCOSEMIDDELEN

In overeenstemming met de vorige meting (2019-2020) is ook dit jaar lachgas het populairste narcosemiddel, gevolgd door ketamine en GHB. Slechts 2 professionals hebben verdere toelichting gegeven over het ketaminegebruik binnen de groepen en niemand vertelde over GHB-gebruik.

LACHGAS

Prevalentie. In 30 van de 35 groepen wordt lachgas gebruikt, waarvan in 27 groepen door een kwart of meer van de groepsleden. In 1 op de 3 groepen wordt het middel door (bijna) alle leden gebruikt. Lachgasgebruik komt voor in alle regio's, maar is het meest prevalent in regio Noord. In vergelijking met andere middelen is lachgas – na alcohol en cannabis – het breedst verspreid tussen en binnen de groepen.

Dynamiek. In vergelijking tot de vorige meting (2019-2020) is het lachgasgebruik voornamelijk toegenomen (16 van de 30 gebruikersgroepen). Alleen in regio Oost zien de professionals een licht afgenomen gebruik van het middel.

Cultureel. Lachgas loopt dwars door alle jongerenculturen en leefstijlen en is zowel bij Nederlandse als bij jongeren van andere westerse of niet-westerse komaf populair. De werking is kortdurend, euforisch en in de perceptie van veel jongeren onschuldig, niet schadelijk of verslavend. Op het gebruik van lachgas ligt minder taboe, (vooral bij Marokkaanse en Turkse jongeren) dan op andere middelen.

Markt. Lachgaspatronen geraken steeds meer op de achtergrond en de jeugd inhaleert veel vaker uit tanks. Deze worden doorgaans besteld bij (vrienden)dealers, lachgaskoeriers en via Snapchat. Een twee-kilotank kost 50-60 euro.

Gebruik en risico's. Lachgas wordt op verscheidene plekken gebruikt, waaronder op hangplekken en in auto's. De dosis varieert van een paar ballonnen op een avond in groepsverband tot meerdere tanks per week voor solistische gebruikers. Het vaakst wordt lachgas gecombineerd met cannabis en/of alcohol. De gezondheidsrisico's worden flink onderschat. Jongeren (vaak niet-westerse jongens en mannen uit regio West en Noord) met

lachgasproblematiek kampen met tintelingen, brandwonden, sociaal isolement en verslaving. Hoewel lachgasgebruik voor de meeste groepen een fase is gebleven, wordt van bepaalde groepen de problematiek nu echt zichtbaar.

Corona. Door corona is de setting veranderd; theehuizen en shishalounges zijn gesloten met ongecontroleerd (en toegenomen) gebruik tot gevolg met name onder sommige Marokkaans- en Turks-Nederlandse risicjongeren. Over het algemeen geldt dat het gebruik meer in het verborgene plaatsvond.

KETAMINE

Prevalentie. In 11 van de 35 groepen wordt ketamine gebruikt, waarvan in 8 niet meer dan een kwart van de groepsleden het middel gebruikt. Ketaminegebruik komt voor in alle regio's, maar is het meest prevalent in regio's Noord en Oost.

Dynamiek. In vergelijking met de vorige meting (2019-2020) is het lachgasgebruik voornamelijk stabiel gebleven (8 van de 11 gebruikersgroepen). Alleen in regio's Noord en West zien de professionals een toegenomen gebruik van het middel.

Cultureel. Ketamine is met name populair in de uitgaansscene. Het is tevens een 'nieuw' middel, dat populairder wordt onder (voornamelijk) Nederlandse jongeren.

Gebruik en risico's. Het middel heeft een 'gekke', dissociatieve werking, maar kan ook fungeren in (een poging tot) escapisme. Het wordt wel eens gecombineerd met ecstasy en cannabis. De jongeren nemen een paar lijntjes en een deel van hen snuift wel eens met (gewenst) K-hole tot gevolg. Ze nemen het niet zo nauw met de risico's of zijn daar niet bekend mee.

GHB

Prevalentie en dynamiek. In 6 van de 35 groepen wordt GHB gebruikt door hooguit een kwart van de jongeren. In vergelijking tot andere middelen kent GHB-gebruik de minst brede regionale verspreiding en de kleinste subgroepen gebruikers binnen de groepen. Het GHB-gebruik is in 4 van de 6 gebruikersgroepen afgenomen en in 2 groepen stabiel gebleven.

Gebruikersgroepen en regio's. In Nederland verschilt de prevalentie van (problematisch) GHB-gebruik naar regio; de uitgaanders zijn oververtegenwoordigd in Randstedelijke gebieden en de kwetsbare groepen wonen vaker op het platteland of in volksbuurten.

3-MMC EN OVERIGE MIDDELEN

Naast alcohol, cannabis, stimulantia en narcosemiddelen zijn er nog enkele andere middelen die - in geringe mate- worden gebruikt in de groepen. Met uitzondering van 3-MMC en/of 4-MMC heeft de risicajeugd nagenoeg geen ervaring met nieuwe psychoactieve stoffen (NPS). Andere middelen die gebruikt worden (in de gemarginaliseerde gebruikersscene) zijn methamfetamine (3 groepen) en basecokes (2). Daarnaast gebruikt een enkeling in de groepen hier en daar psychedelica (11), medicijnen (10), snus (1), lean (1) en blue69 (1).

3-MMC

Prevalentie. In 12 van de 35 groepen wordt 3-MMC gebruikt, waarvan in 6 ten minste de helft van de groepsleden het middel al eens heeft geprobeerd in het afgelopen jaar. 3-MMC-gebruik komt voor in alle regio's, maar is het meest prevalent in regio Oost. In vergelijking met andere middelen heeft 3-MMC dit coronajaar de grootste opmars gemaakt. Het is bovendien het enige eufore middel dat populairder is geworden.

Dynamiek. Op één groep na is 3-MMC-gebruik in alle gebruikersgroepen (11) toegenomen, met name in regio Oost.

Cultureel. Jongeren gebruiken het middel vanwege het fijne effect, de hype omtrent 3-MMC en omdat het goedkoop en makkelijk verkrijgbaar is. Met name in gebieden waar veel alcohol wordt gedronken is het middel populair en wordt het door jongeren uitgedeeld en geprezen als 'speed zonder stigma'.

Markt. Een gram kost 15-20 euro bij de dealer en loopt verder af naarmate grotere bestellingen worden geplaatst bij online verkooppunten en webshops. Het komt voor dat vrienden samen tientallen grammen kopen om de prijs te drukken (voor eigen gebruik) dan wel om het middel tegen een hogere prijs te gaan verkopen in de eigen omgeving.

Gebruik en risico's. 3-MMC wordt gesnoven of in een 'bommetje' geslikt. Het middel is niet setting-specifiek en wordt gebruikt om een nacht door te halen en/of meer alcohol te drinken. De dosering verschilt van een paar lijntjes tot soms meerdere grammen per persoon per gelegenheid. Gebruikende jongeren hebben last van een stevige kater en excessief gebruik leidt tot gewichtsverlies en nerveuze trekken. De vooralsnog nog legale status en geringe voorlichting (evenals bij lachgas) maakt dat jongeren onbewust zijn van de risico's omtrent excessief gebruik.

13.7 MIDDELENGEBRUIK EN PROFIELEN

De groepen in deze regiomonitor zijn niet over één kam te scheren. In totaal zijn er 35 groepen, verdeeld over 23 steden en 12 dorpen, verspreid over 10 provincies in Noord-, Oost-West- en Zuid-Nederland. Op basis van groepskenmerken (hoofdstuk 2), de sociale, directe en delinquente leefomgeving (hoofdstuk 2 en 3), culturele achtergrond en duiding van gebruik (hoofdstuk 4 en 5) en ten slotte middelenvoorkeur en settings van gebruik (hoofdstuk 6 t/m 10) hebben we uiteindelijk zes profielen van typen risicjongeren gedefinieerd:

- **Experimentele** (sub)groepen. De **novieten** zijn vaak van jonge leeftijd en beginnen vanuit experimenteerzin met middelengebruik. Ze zijn (nog) zoekende naar hun (groeps)identiteit, vertonen 'kwajongensstreken' en willen zich afzetten. Ze zijn nieuwsgierig naar (hard)drugs en kiezen doorgaans voor alcohol en cannabis of liften mee met 'hypes' als 3-MMC en lachgas. Groepsdruk en foute vrienden zijn hierbij een risicofactor.
- **Excessieve** (sub)groepen. Deze **roekelozen** hebben doorgaans een onuitgesproken stijl, komen uit modale gezinnen en het opleidingsniveau kan verschillen. De groepsleden zijn

primair verbonden door middelengebruik, bijvoorbeeld 3-MMC of narcosemiddelen (o.a. lachgas of GHB) en vormen eerder een gebruikers- dan een vriendengroep. Dit type wordt gekenmerkt door (excessief) middelengebruik, met daaruitvloeiende financiële problemen en verslavingsproblematiek. Op een aantal vriendendealers na blijft delinquentie vaak uit.

- **Expressieve** (sub)groepen. In tegenstelling tot de roekelozen hebben de **expressionisten** een uitgesproken stijl. De keuze voor een specifiek middel fungeert als een symbolisch archetype of is coherent aan en/of vloeit voort uit de aangehangen subcultuur (o.a. blow-en hiphopcultuur). Ze hangen op straat, in keten, bossen, auto's of raves en hechten grote waarde aan de kleding, muziek, of hobby's waarmee zij zich identificeren als groep en afzetten tegen de norm.
- **Rurale** (sub)groepen. De **eigenheimers en buitenbeentjes** kennen elkaar van jongs af aan en zijn (maar niet altijd) de *outlaws* van dorpen en boerengemeenschappen. Er heerst een 'werken-boven-lerencultuur' en er moet met hard werken het geld verdiend worden. De cultuur is gesloten, wit en masculien en wordt getypeerd door alcoholconsumptie en oppeppende middelen. Ondanks het feit dat vriendendealers alom aanwezig zijn wordt vooral heimelijk gesproken over harddruggebruik. Gebruik vindt doorgaans plaats in (zuip)keten en op andere besloten plekken.
- **Urbane** (sub)groepen. De **gangsters** en **soldiers** zitten vaak in hetzelfde schuitje. Een criminogene omgeving, lage sociaaleconomische status, conflicten thuis en LVB-problematiek maakt dat ze het zwaar hebben. De (vaak) jongens en mannen van niet-westerse komaf heroïseren het *bad boy*, type gekenmerkt door status, machismo, straatcultuur en -waarden, drillrap en zien-en-gezien-worden. Ze hangen in auto's en verplaatsen zich via scooters. Er heerst vaak een taboe op middelengebruik wat zich vertaalt in de keuze voor specifieke drugs: cannabis, cocaïne en/of lachgas. Risico's zijn: escapisme, sociaal isolement en schaamte.
- **Getroebleerde** (sub)groepen. De **kwetsbaren** komen uit vaak chronisch armoedige milieu, met multipale problematiek in de psychische, sociale en directe omgeving (o.a. LVB, begeleid wonen, en verslaving). De jongeren vinden elkaar in een gevoel van uitzichtloosheid door gedeelde problemen en een breed palet aan middelengebruik als coping. Het risicogedrag is hoog, evenals de mate van delinquentie.

13.8 PROFESSIONALS EN PREVENTIE

De coronapandemie heeft ook het werk van de professional niet onberoerd gelaten. Jongeren zijn op drift geraakt en de binnenstromende casuïstiek heeft heftigere vormen aangenomen—het één hangt nauw samen met het ander. Maar ook vergaderingen en contactmomenten verplaatsten zich naar online platforms.

SAMENWERKING

Er wordt met een rits aan ketenpartners (goed) samengewerkt. In overeenstemming met de vorige regiomonitor (2019-2020) zijn veel professionals ook dit jaar positief gestemd. Er zijn

korte lijntjes en er is volop expertise. Maar de samenwerking verloopt ook vaak te stroperig en langzaam zowel door inmenging van veel partijen als door de AVG. Daarnaast blijven drugs een precair onderwerp, waardoor ouders en scholen niet, of te laat aan de bel trekken.

AANDACHTSPUNTEN

Veel problematiek is regio-overstijgend en nieuwe problemen steken snel de kop op. Menig professional kan niet wachten tot de coronacrisis ten einde is. Jongeren zijn nu moeilijker bereikbaar en dat heeft deels weerslag gehad op problematischer middelengebruik. Veel aandachtspunten vallen daarom in de sfeer van preventie en voorlichting en zijn gericht op verschillende groepen en domeinen. Vooral ouders, school en speciale groepen worden vaak genoemd. Als laatste punt blijft er nog veel te winnen op het gebied van contact met de risicjongeren, zeker bij groepen die (al jaren) slecht bereikbaar zijn.

REFERENTIES

Beurmanjer H (2021) *When the party is over. Addressing clinical challenges in patients with GHB use disorders*. Proefschrift, Radboud Universiteit Nijmegen.

Blok G (2018) *De roes als metafoor*. Oratie, Open Universiteit.

Bovenkerk F & Brunt L (1977) *De rafelrand van Amsterdam. Jordaners, pindachinezen, atelier-meisjes en venters in de jaren dertig*. Boom.

Boekholt M (2021) *What's the scoop? A sociological and concurrent triangulation approach towards the news media on and wastewater-based epidemiology for use in Dutch municipalities*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.

Brink M, Van den Broek A & Ramkers C (2021) *Ervaringen van studenten met onderwijs en toetsen op afstand tijdens Corona*. ISO Researchned.

Buiks PEJ (1983) *Surinaamse jongeren op de Kruiskade: overleven in een etnische randgroep*. Van Loghum Slaterus.

CAM (2011) Risicoschatting Gamma Hydroxyboterzuur. Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs.

CAM (2019) Risicobeoordeling lachgas. Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs.

CAM (2021) Quick Scan rapportage van 3-MMC. Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs.

Campbell C (1992) *The Desire for the New. Its Nature and Social Location in Theories of Fashion and Modern Consumerism*. In: S Roger & E Hirsch, *Media and Information in Domestic Spaces*, pp. 48-64. Routledge.

CBS (2020) Landelijke Jeugdmonitor 2020. Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019) Armoede & sociale uitsluiting 2019. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Clarke DB, Doel MA & Housiaux KML (2003) *General Introduction*. In: D Clarke, M Doel & K Housiaux, *The Consumption Reader*, pp. 1-25. Routledge.

Collins R (2004) *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.

De Jong JD (2007) *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Aksant.

- De Wilde EJ, Smeets L, de Greeff J, Den Hollander W & Monshouwer K (2020) *Het IJlandse preventiemodel in Nederland. Tussenevaluatie van het beleidsvormend leertraject voor de aanpak van middelengebruik onder jongeren*. Trimbos-instituut.
- Doekhie J, Nabben T & Korf DJ (2010) *NL. Trendwatch: gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2008-2009*. Rozenberg Publishers.
- Duff C (2005) Party drugs and party people: examining the 'normalisation' of recreational drug use in Melbourne, Australia. *International Journal of Drug Policy*, 16: 161-168.
- Derrida J (2003) *High Culture. Reflections on addiction and modernity*. In: A Alexander & MS Roberts (eds.), *The rhetoric of drugs*, pp. 19-44. State University of New York Press.
- El Hadioui I (2011) *Hoe de straat de school binnendringt*. Van Genneep.
- Ferwerda H & Van Ham T (2017) Lessen uit de aanpak van jeugdgroepen. *Justitiële Verkenningen*, 1: 112-126.
- Fitzgerald R, Mazzerole L & Mazzerole R (2013) Drug normalisation and Australian youth: group differences in the social accommodation of drug use. *Journal of Youth Studies*, 16(7): 901-915.
- Goffman E (1967) *Interaction ritual. Essays in face-to-face behavior*. Aldine.
- Goffman E (1959) *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Hartogsohn I (2017) Constructing drug effects: a history of set and setting. *Drug Science, Policy and Law*, 3: 1-17.
- Hayward JK (2004) *City Limits: Crime Consumer Culture and the Urban Experience*. Glasshouse.
- Hoijtink TAE (2007) *Cohesieve krachten in groepen*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Huijnk W (2018) *De religieuze beleving van moslims in Nederland. Diversiteit en verandering in beeld*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ilan J (2015) *Understanding street culture. Poverty, crime, youth and cool*. Palgrave MacMillan.
- IVZ (2013) *GHB-hulpvraag in Nederland. Belangrijke ontwikkelingen van de hulpvraag voor GHB-problematiek in de verslavingszorg 2007-2012*. IVZ Verslavingszorg.
- Kaldenbach H (2004) *Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur*. Prometheus.
- Koger E (2013) *I do drugs, therefore I am. Een studie naar harddrugs, onderscheiding en identiteitsconstructie onder jongeren in de Amsterdamse rave- en clubscene*. Masterscriptie, Universiteit van Amsterdam.
- Kool L (2005) *Witgoud en vuile was. Harddrugs in het lokale maatschappelijke discours en de leefwereld van jongeren in Spakenburg*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.

- Korf B (2006) Drugs zijn van de duivel. Diabolisering van drugs en drugsgebruik op Urk. Paper, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Korf DJ, Van Aalderen H & Mann R (1989) *Drugs op het platteland: het drugsgebruik in een kleinere gemeente*. Van Gorcum.
- Korf DJ (2006) De normalisering van cannabisgebruik. *Justitiële Verkenningen*, 32(6):115-130.
- Korf DJ (2010) *Coke bij de vis: misdaad en moraal*. Vossiuspers.
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2019) *Antenne 2018: trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Rozenberg Publishers.
- Korf DJ & Nabben T (2014) Verward, verdoofd en verslaafd. *Verslaving*, 10(3): 45-55.
- Kozinets RV (2010) *Netnography: doing ethnographic research online*. Sage.
- Lamont M & Molnár V (2002) The study of boundaries in the social sciences. *Annual Review of Sociology*, 28: 167-195.
- Measham F (2016) The normalization thesis – 20 years later. *Drugs: Education Prevention and Policy*, 23(3): 187-189.
- Measham F (2004) *Drug and alcohol research: the case for cultural criminology*. In: J Ferrell et al. (eds.), *Cultural criminology unleashed*, pp. 207-218. Glasshouse Press.
- Measham F, Newcombe P & Parker H (1994) The normalization of recreational drug use amongst young people in North-West England. *The British Journal of Sociology*, 45(2): 397-412.
- Meerkerk GJ, Van Rooij AJ, Amadmoestar SS & Schoenmakers T (2009) *Nieuwe verslavingen in zicht. Een inventariserend onderzoek naar aard en omvang van 'nieuwe verslavingen in Nederland*. IVO.
- Nabben T & Bahara K (2020) *Als de tank je beste vriend wordt. Problematisch lachgasgebruik bij jonge Marokkaanse Amsterdammers. Adviezen en aanbevelingen voor een interventie en preventiecampagne*. Hogeschool van Amsterdam.
- Nabben T, Weijs J & Van Amsterdam J (2021) Problematic use of nitrous oxide by young Moroccan-Dutch adults, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11): 55-74.
- Nabben T, Van der Pol P & Korf DJ (2017) *Roes met een luchtje. Gebruik, gebruikers en markt van lachgas*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T, Korf DJ & Tromp A (2012) *Insluiten of heenzenden: problematische GHB-gebruikers op politiebureaus, in bewaring en in verzekering*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T & DJ Korf (2016a) *Politie en GHB-problematiek op het platteland*. Politie en Wetenschap.

- Nabben T & Korf DJ (2016b) Drugs in rurale gebieden: GHB-gebruik en -handel op het Nederlandse platteland. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(2): 59-78.
- Nabben ALWM (2010) *High Amsterdam: Ritmes, roes en regels in het uitgaansleven*. Rozenberg Publishers.
- Nabben T & Benschop A (2020) *Antenne 2019: trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Rozenberg Publishers.
- Nijkamp L & Lemmers L (2018) *Bezieling en bereikbaarheid. De aanpak van drugsproblematiek en GHB-problematiek in het bijzonder in de gemeente Twenterand*. Trimbos-instituut.
- O’Gorman A (2016) Chillin, buzzin, getting mangled, and coming down: Doing differentiated normalisation in risk environments. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3): 247-254.
- Parker H, Aldridge J & Measham F (1998) *Illegal leisure: the normalization of adolescent recreational drugs use, adolescence and society*. Routledge.
- Parker H, Williams L & Aldridge J (2002) The normalization of ‘sensible’ recreational drug use: further evidence from the North West England longitudinal study, *Sociology*, 36(4): 941-964.
- Peters E (2015) *De straatcultuur in retrospectief*. Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Planken M (2018) *Drugs die kunnen we hier niet gebruiken. Denormalisatie van drugsgebruik in Oost-Brabant. Projectplan*. Novadic-Kentron.
- Presdee M (2000) *Cultural criminology and the carnival of crime*. Routledge.
- Roks RA (2015) ‘Never snitch broertje, want de straat hoort het.’ *Ars Aequi*, 64(5): 422-425.
- Roks R & Van den Broek J (2017) #HOUHETSTRAAT: straatcultuur op social media? *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 7(3): 31-50.
- Roks R & Van den Broek JBA (2020) Cappen voor Clout. Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Sansone L (1992) *Schitteren in de schaduw: overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Het Spinhuis.
- Schwartz T, Luiten W & Kok L (2020) *Gezondheidsproblemen personen met een lage sociaal-economische status*. SEO economisch onderzoek
- Segeren M (2020) *Caught in adversity. The development, persistence and escalation of criminal behavior from a public mental health care perspective*. Proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Shildrick T (2016) Normalisation, youth transitions and austerity. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3): 264-266.

- Snoek A, Wits E, Van der Stel J & Van de Mheen D (2010) *Kwetsbare groepen, jeugdigen en (problematisch) middelengebruik: visie en interventiematrix*. Resultaten Scoren.
- Stevens G, Van Dorsselaer S, Boer M, De Roos S, Duinhof E, Ter Bogt T, Van den Eijnden R, Kuyper L, Visser D, Vollebergh W & De Looze M (2018) *HBSC 2017: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Universiteit Utrecht.
- Stoele MJ, Verdurmen J & Maalsté N (2004) *Edam-Volendam ontnuchert*. IVO/Trimbos-instituut.
- Ter Bogt T & Hibbel B (red.) (2000) *Wilde jaren. Een eeuw jeugdcultuur*. Lemma.
- Ter Bogt T (1987) *Opgroeien in Groenlo: jongeren, zingeving en levensbeschouwing*. Acco.
- Wallenburg A (2008) *De cultuur van Urk en Urker jongeren*. Masterscriptie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Van Amsterdam JGC, Ramaekers JG, Verkes RJ, Kuypers KPC, Goudriaan AE & Van den Brink W (2020) Alcohol- and drug-related public violence in Europe. *European Journal of Criminology*, 17(6): 806–825.
- Van Beek R, Van Miltenburg M & Van Laar M (2021) *Uitgaansgedrag en middelengebruik tijdens de coronapandemie van maart tot september 2020*. Trimbos-instituut.
- Van den Broek JBA (2013) *Van de straathoek naar Facebook. Een onderzoek naar het gebruik van sociale media door jongeren binnen de straatcultuur*. Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Van der Laan AM & Beerthuizen MGJ (red.) (2018) *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017*. WODC/CBS.
- Van Gemert FHM (1998) *Ieder voor zich. Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Het Spinhuis.
- Van Grinsven S & Verwest A (2017) Vijf jaar Aanpak Top600: waar staan we nu? *Justitiële Verkenningen*, 43(1): 127-141.
- Van Gundy K (2006) *Substance abuse in rural and small-town America*. Carsey Institute, University of New Hampshire.
- Van Hout C (2011) Differentiated normalization and drug transitions among rural youth in Ireland. *Drugs: education, prevention and policy*, 18(2): 124–131.
- Van Laar MW & Van Ooyen-Houben MMJ (red.) (2016) *Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2015*. Trimbos-instituut.
- Van Laar M, Cruys G, Van Miltenburg C, Strada L, Ketelaars T, Croes E, Beenackers E & Meijer R (2020) *Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2019*. Trimbos-instituut.

- Van Ree E (2002) Drugs, the democratic civilising process and the consumer society. *International Journal of Drug Policy*, 13(5): 349-353.
- Van Rooij A, Schoenmakers AM & Van de Mheen D (2011) *Nationaal Prevalentie Onderzoek Middelengebruik 2009: De kerncijfers*. IVO.
- Van Strijen F & Postema S (2009) *Van de Straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld*. SWP Uitgevers.
- Weenink D (2011) Geweld en de alcoholcultuur van plattelandsjongeren. *Justitiële Verkenningen*, 37(4): 43-64.
- Weerman FM, Lovegrove PJ & Thornberry T (2015) Gang membership transitions and its consequences: exploring changes related to joining and leaving gangs in two countries. *European Journal of Criminology*, 12: 70-91.
- Wisselink DJ, Kuijpers WGT & Mol A (2015) *Kerncijfers Verslavingszorg 2014*. IVZ.
- Weijers I & Eliaerts C (2008) *Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Boom Juridische Uitgevers.
- Whyte WF (1993) (orig. 1943) *Street corner society. The social structure of an Italian slum*. University of Chicago Press.
- Young J (2007) *The Exclusive Society*. Sage.
- Zinberg NE (1984) *Drug, Set and Setting*. Yale University Press.
- Zoutendijk A (2005) *Aan lagerwal? Een verkenning van harddruggebruik op Urk*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.

TABELLEN

Tabel 1	<i>groepen noord</i>	131
Tabel 2	<i>groepen oost</i>	132
Tabel 3	<i>groepen west</i>	133
Tabel 4	<i>groepen zuid</i>	134
Tabel 5	<i>problematiek directe omgeving</i>	135
Tabel 6	<i>problematiek sociale omgeving</i>	136
Tabel 7	<i>delinquentie</i>	137
Tabel 8	<i>alcohol en cannabis</i>	138
Tabel 9	<i>stimulantia (ecstasy, cocaïne en amfetamine)</i>	139
Tabel 10	<i>narcosemiddelen (lachgas, ketamine en GHB)</i>	140
Tabel 11	<i>3-MMC, psychedelica en medicijnen</i>	141
Tabel 12	<i>basecoke, heroïne en methamfetamine</i>	142
Tabel 13	<i>overige middelen</i>	143

Tabel 1 *groepen noord*

	KENMERKEN					
	veranderingen t.o.v. vorige meting ¹⁵¹	stad/dorp	aantal jongeren	leeftijdrange gemiddeld	man	afkomst
NOORD						
RN02DR	onveranderd	stad	20	13-18 16	80%	80% ned 20% nw
RN04DR	onveranderd	stad	20	13-21 18	80%	50% mar 50% ned
RN05FR	nieuw lid + groep	stad	25	13-19 15	80%	100% ned
RN06FR	nieuw lid + groep	stad	8	13-15 15	50%	100% ned
RN07FR	nieuw lid + groep	stad	20	12-20 15	80%	80% ned 20% nw
RN08GR	nieuw lid + groep	stad	8	21-23 22	60%	100% ned

¹⁵¹ Uittredende professionals: RN01FR (dorp), RN03GR (dorp).

Tabel 2 *groepen oost*

	KENMERKEN					
	veranderingen t.o.v. vorige meting ¹⁵²	stad/dorp	aantal jongeren	leeftijdrange gemiddeld	man	afkomst
OOST						
RO01GE	nieuwe groep	stad	20	17-23 20	100%	75% mar 25% nw
RO04GE	nieuw lid + groep	stad	20	11-18 14	75%	95% ned 5% mix
RO05GE	nieuw lid + groep	dorp	15	15-25(35) 21	90%	100% ned
RO06GE	nieuw lid + groep	dorp	10	16-21 18	90%	100% ned
RO07OV	nieuw lid + groep	dorp	11	17-19 18	80%	100% ned
RO08OV	nieuw lid + groep	stad	15	14-21 17	80%	90% ned 5% nw 5% we
RO09GE	nieuw lid + groep	stad	25	16-23 19	75%	100% ned
RO10GE	nieuw lid + groep	dorp	10	13-23 16	80%	80% ned 10% we 10% nw

¹⁵² Uittredende professionals: RO02GE (stad), RO03GE (dorp).

Tabel 3 groepen west

	KENMERKEN					
	veranderingen t.o.v. vorige meting ¹⁵³	stad/dorp	aantal jongeren	leeftijdrange gemiddeld	man	afkomst
WEST						
RM01UT	onveranderd	dorp	8	14-16 15	90%	100% ned
RM02UT	onveranderd	stad	20	15-22 18	95%	10% nw 90% mar
RW01NH	onveranderd	stad	30	18-27 20	100%	100% mar
RW02NH	onveranderd	stad	12	16-25 20	0%	100% mar/tur
RW04ZH	onveranderd	stad	90	15-26 20	80%	75% mar 20% mix
RW05ZH	nieuw lid + groep	stad	60	15-22 20	60%	95% ned 5% nw
RW06NH	nieuw lid + groep	stad	10	16-18 17	80%	100% ned
RW08NH	nieuwe groep	dorp	10	13-17 16	100%	20% ned 80% we
RW09ZH	onveranderd	dorp	25	18-21 20	60%	100% ned
RW10NH	nieuwe groep	stad	15	15-18 16	66%	100% mar/tur
RW11NH	nieuw lid + groep	dorp	15	12-15 14	33%	65% ned 25% nw
RW12ZH	nieuw lid + groep	dorp	40	13-17 14	60%	90% ned 10% nw
RW13NH	nieuw lid + groep	stad	50	16-21 17	100%	100% mar/tur

¹⁵³ Uittredende professionals: RW03ZH (stad), RW07NH (stad).

Tabel 4 groepen zuid

	KENMERKEN					
	veranderingen t.o.v. vorige meting ¹⁵⁴	stad/dorp	aantal jongeren	leeftijdrange gemiddeld	man	afkomst
ZUID						
RZ02BR	nieuw lid	stad	15	15-23 18	100%	80% ned 20% nw
RZ03LI	nieuwe groep	dorp	25	15-20 17	80%	100% ned
RZ05LI	nieuw lid + groep	stad	45	17-23 18	75%	100% ned
RZ06BR	nieuwe groep	dorp	28	14-19 17	75%	95% ned 5% nw
RZ08LI	nieuw lid + groep	stad	25	14-19 16	75%	98% ned 2% nw
RZ09LI	nieuw lid + groep	stad	12	16-27 19	80%	20& ned 80% nw
RZ10BR	nieuw lid + groep	stad	15	15-17 16	100%	100% ned
RZ11BR	nieuw lid + groep	dorp	80	12-18 16	70%	100% ned

¹⁵⁴ Uittredende professionals: RZ01BR (stad), RZ04BR (stad), RZ07LI (dorp).

Tabel 5 *problematiek directe omgeving* ¹⁵⁵

	PROBLEMATIEK DIRECTE OMGEVING			
	geen	licht	matig	ernstig
NOORD (SCORE)				225
RN02DR	0%	20%	40%	40%
RN04DR	0%	20%	60%	20%
RN05FR	0%	10%	80%	10%
RN06FR	0%	0%	60%	40%
RN07FR	0%	0%	70%	30%
RN08GR	0%	0%	40%	60%
OOST (SCORE)				142
RO01GE	50%	25%	25%	0%
RO04GE	0%	15%	30%	55%
RO05GE	0%	10%	10%	80%
RO06GE	50%	20%	20%	10%
RO07OV	80%	10%	0%	10%
RO08OV	15%	35%	35%	15%
RO09GE	20%	20%	40%	20%
RO10GE	30%	40%	20%	10%
WEST (SCORE)				163
RM01UT	30%	30%	30%	10%
RM02UT	45%	25%	15%	15%
RW01NH	0%	10%	60%	30%
RW02NH	0%	25%	50%	25%
RW04ZH	0%	20%	50%	30%
RW05ZH	0%	0%	60%	40%
RW06NH	40%	40%	20%	0%
RW08NH	20%	20%	10%	50%
RW09ZH	0%	10%	70%	20%
RW10NH	0%	80%	20%	0%
RW11NH	0%	85%	0%	15%
RW12ZH	0%	70%	20%	10%
RW13NH	?	?	?	?
ZUID (SCORE)				124
RZ02BR	0%	20%	50%	30%
RZ03LI	80%	10%	5%	5%
RZ05LI	10%	20%	60%	5%
RZ06BR	30%	40%	20%	10%
RZ08LI	20%	30%	30%	20%
RZ09LI	80%	10%	10%	0%
RZ10BR	20%	30%	40%	10%
RZ11BR	25%	25%	25%	25%

¹⁵⁵ Voor de regioscore zijn de percentages per professional 'gewogen' naar ernst van de problematiek en opgeteld (geen*0 + licht*1 + matig*2 + ernstig*3) en gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten en gecorrigeerd in enkele gevallen waarin het totaal van de professional niet optelt tot 100%.

Tabel 6 *problematiek sociale omgeving* ¹⁵⁶

	PROBLEMATIEK SOCIALE OMGEVING			
	geen	licht	matig	ernstig
NOORD (SCORE)				208
RN02DR	10%	20%	30%	20%
RN04DR	0%	25%	25%	50%
RN05FR	0%	100%	0%	0%
RN06FR	0%	0%	60%	40%
RN07FR	0%	0%	80%	20%
RN08GR	0%	0%	10%	90%
OOST (SCORE)				123
RO01GE	?	?	?	?
RO04GE	0%	15%	50%	35%
RO05GE	?	?	?	?
RO06GE	50%	20%	20%	10%
RO07OV	40%	50%	0%	10%
RO08OV	20%	30%	40%	10%
RO09GE	40%	30%	30%	0%
RO10GE	30%	35%	20%	15%
WEST (SCORE)				115
RM01UT	60%	20%	15%	5%
RM02UT	20%	10%	30%	40%
RW01NH	0%	0%	50%	50%
RW02NH	50%	50%	0%	0%
RW04ZH	20%	30%	5%	45%
RW05ZH	25%	25%	25%	25%
RW06NH	100%	0%	0%	0%
RW08NH	20%	20%	10%	50%
RW09ZH	100%	0%	0%	0%
RW10NH	50%	30%	10%	10%
RW11NH	0%	60%	25%	15%
RW12ZH	50%	30%	15%	5%
RW13NH	?	?	?	?
ZUID (SCORE)				96
RZ02BR	0%	40%	40%	20%
RZ03LI	75%	20%	5%	0%
RZ05LI	60%	25%	10%	5%
RZ06BR	30%	40%	20%	10%
RZ08LI	45%	20%	25%	10%
RZ09LI	20%	30%	50%	0%
RZ10BR	0%	100%	0%	0%
RZ11BR	70%	10%	10%	10%

¹⁵⁶ Voor de regioscore zijn de percentages per professional 'gewogen' naar ernst van de problematiek en opgeteld (geen*0 + licht*1 + matig*2 + ernstig*3) en gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten en gecorrigeerd in enkele gevallen waarin het totaal van de professional niet optelt tot 100%.

Tabel 7 delinquentie ¹⁵⁷

	DELINQUENTIE			
	geen	licht	matig	ernstig
NOORD (SCORE)				178
RN02DR	70%	20%	10%	0%
RN04DR	25%	25%	25%	25%
RN05FR	0%	80%	20%	0%
RN06FR	0%	40%	50%	10%
RN07FR	0%	0%	10%	90%
RN08GR	0%	0%	0%	100%
OOST (SCORE)				99
RO01GE	80%	20%	0%	0%
RO04GE	10%	40%	30%	20%
RO05GE	40%	40%	20%	0%
RO06GE	40%	50%	0%	10%
RO07OV	40%	40%	0%	20%
RO08OV	10%	20%	30%	40%
RO09GE	60%	10%	10%	20%
RO10GE	70%	10%	10%	10%
WEST (SCORE)				110
RM01UT	80%	10%	7%	3%
RM02UT	50%	15%	15%	20%
RW01NH	10%	10%	50%	30%
RW02NH	100%	0%	0%	0%
RW04ZH	15%	30%	25%	30%
RW05ZH	0%	50%	50%	0%
RW06NH	0%	90%	10%	0%
RW08NH	20%	40%	40%	0%
RW09ZH	0%	0%	30%	70%
RW10NH	80%	20%	0%	0%
RW11NH	75%	25%	0%	0%
RW12ZH	40%	20%	20%	20%
RW13NH	?	?	?	?
ZUID (SCORE)				71
RZ02BR	5%	30%	55%	10%
RZ03LI	80%	15%	5%	0%
RZ05LI	70%	15%	10%	5%
RZ06BR	50%	25%	25%	0%
RZ08LI	45%	20%	25%	10%
RZ09LI	90%	10%	0%	0%
RZ10BR	0%	100%	0%	0%
RZ11BR	70%	20%	10%	0%

¹⁵⁷ Voor de regioscore zijn de percentages per professional 'gewogen' naar ernst van de delinquentie en opgeteld (geen*0 + licht*1 + matig*2 + ernstig*3) en gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten en gecorrigeerd in enkele gevallen waarin het totaal van de professional niet optelt tot 100%.

Tabel 8 alcohol en cannabis ¹⁵⁸

	ALCOHOL		CANNABIS	
	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek
NOORD (SCORE)	75	+0,5	88	+0,7
RN02DR	***	+	*****	+
RN04DR	*****	+	***	=
RN05FR	***	=	****	+
RN06FR	*****	+	*****	+
RN07FR	****	=	*****	+
RN08GR	****	=	*****	=
OOST (SCORE)	88	+0,3	78	+0,1
RO01GE	***	=	***	=
RO04GE	***	+	****	+
RO05GE	*****	=	****	-
RO06GE	*****	=	*****	+
RO07OV	*****	=	*****	=
RO08OV	*****	+	*****	+
RO09GE	*****	?	*****	?
RO10GE	*****	?	**	-
WEST (SCORE)	75	+0,1	88	+0,8
RM01UT	*****	+	****	+
RM02UT	**	-	****	+
RW01NH	****	-	*****	+
RW02NH	***	=	*****	+
RW04ZH	*****	+	*****	=
RW05ZH	***	-	****	+
RW06NH	*****	=	*****	=
RW08NH	*****	+	*****	+
RW09ZH	*****	=	*****	+
RW10NH	*****	=	*****	=
RW11NH	*****	+	***	+
RW12ZH	***	+	*****	+
RW13NH	**	-	****	+
ZUID (SCORE)	97	0,0	78	+0,5
RZ02BR	*****	=	*****	=
RZ03LI	*****	=	*****	+
RZ05LI	*****	-	*****	+
RZ06BR	*****	?	*****	+
RZ08LI	*****	=	**	-
RZ09LI	*****	=	****	+
RZ10BR	****	=	*****	+
RZ11BR	*****	+	**	=

¹⁵⁸ **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen). **Regioscore:** score per professional (prevalentie: 0, 10, 25, 50, 75 of 100 / dynamiek: -1, 0 of 1) gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten.

Tabel 9 stimulantia (ecstasy, cocaïne en amfetamine) ¹⁵⁹

	ECSTASY		COCAÏNE		AMFETAMINE	
	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek
NOORD (SCORE)	53	-0,5	11	-0,3	34	-0,3
RN02DR	*****	-	*	=	****	+
RN04DR	*	=	*	=	*	=
RN05FR	*	-	*	-	*	-
RN06FR	****	-	-	=	**	-
RN07FR	***	=	**	=	*	-
RN08GR	****	=	*	-	****	=
OOST (SCORE)	16	0,0	21	0,0	26	+0,3
RO01GE	-	?	-	?	-	?
RO04GE	-	=	*	+	*	+
RO05GE	**	=	*	=	**	=
RO06GE	-	=	*****	=	***	=
RO07OV	**	=	**	?	***	+
RO08OV	***	+	*	=	***	=
RO09GE	?	?	*	-	*	?
RO10GE	*	-	-	=	*	=
WEST (SCORE)	23	-0,4	14	-0,2	4	0,0
RM01UT	**	-	**	+	-	=
RM02UT	-	-	*	=	-	?
RW01NH	*	-	**	-	-	?
RW02NH	*	-	-	=	-	=
RW04ZH	*	-	*	-	-	=
RW05ZH	***	?	**	-	*	=
RW06NH	?	?	?	?	?	?
RW08NH	*****	+	?	?	?	?
RW09ZH	-	-	**	-	**	-
RW10NH	*	=	*	=	-	=
RW11NH	-	=	-	=	-	=
RW12ZH	***	+	*	+	*	+
RW13NH	*	=	*	=	-	=
ZUID (SCORE)	31	-0,3	26	-0,2	8	0,0
RZ02BR	***	=	***	+	**	-
RZ03LI	***	-	*****	-	-	?
RZ05LI	**	-	***	-	-	?
RZ06BR	***	+	-	?	-	?
RZ08LI	***	+	*	=	**	+
RZ09LI	*	-	-	=	-	=
RZ10BR	-	?	-	?	-	?
RZ11BR	*	-	**	=	*	=

¹⁵⁹ **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen). **Regioscore:** score per professional (prevalentie: 0, 10, 25, 50, 75 of 100 / dynamiek: -1, 0 of 1) gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten.

Tabel 10 narcosemiddelen (lachgas, ketamine en GHB) ¹⁶⁰

	LACHGAS		KETAMINE		GHB	
	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek
NOORD (SCORE)	88	+0,8	18	+0,2	9	-0,5
RN02DR	*****	+	**	=	**	=
RN04DR	****	+	**	+	*	-
RN05FR	***	+	-	=	-	=
RN06FR	*****	=	-	=	-	=
RN07FR	*****	+	*	=	*	-
RN08GR	*****	+	***	=	*	-
OOST (SCORE)	44	-0,1	13	0,0	0	0,0
RO01GE	***	=	-	?	-	?
RO04GE	-	=	-	=	-	=
RO05GE	-	?	-	?	-	?
RO06GE	***	+	***	=	-	?
RO07OV	*****	-	**	=	-	=
RO08OV	***	-	-	=	-	=
RO09GE	****	+	?	?	?	?
RO10GE	**	-	?	?	?	?
WEST (SCORE)	68	+0,2	9	+0,3	1	-0,3
RM01UT	-	=	*	+	-	=
RM02UT	****	+	-	?	-	?
RW01NH	****	=	-	?	?	?
RW02NH	****	+	-	=	-	=
RW04ZH	*****	+	-	=	-	=
RW05ZH	***	-	****	+	*	-
RW06NH	?	?	?	?	?	?
RW08NH	****	-	-	=	-	=
RW09ZH	*****	-	-	=	-	-
RW10NH	***	=	?	?	?	?
RW11NH	?	=	-	=	-	=
RW12ZH	*****	+	?	?	?	?
RW13NH	***	+	-	=	-	=
ZUID (SCORE)	64	+0,4	6	0,0	3	0,0
RZ02BR	*****	+	**	=	-	?
RZ03LI	*****	-	-	?	-	?
RZ05LI	***	=	-	?	-	?
RZ06BR	***	+	-	?	-	?
RZ08LI	****	+	*	=	-	=
RZ09LI	*****	+	-	=	-	=
RZ10BR	**	=	-	?	-	?
RZ11BR	*	=	*	=	**	=

¹⁶⁰ **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen). **Regioscore:** score per professional (prevalentie: 0, 10, 25, 50, 75 of 100 / dynamiek: -1, 0 of 1) gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten.

Tabel 11 3-MMC, psychedelica en medicijnen ¹⁶¹

	3-MMC		PSYCHEDELICA		MEDIJNEN	
	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek
NOORD (SCORE)	31	+0,3	17	-0,2	24	0,0
RN02DR	****	+	**	-	***	=
RN04DR	****	+	-	=	*	+
RN05FR	-	=	-	=	-	=
RN06FR	-	=	-	=	-	=
RN07FR	**	+	-	=	****	=
RN08GR	*	-	****	=	*	-
OOST (SCORE)	42	+0,8	5	+0,2	4	0,0
RO01GE	-	?	-	?	-	?
RO04GE	-	=	-	=	-	=
RO05GE	*****	+	-	?	-	?
RO06GE	-	?	*	=	-	=
RO07OV	****	+	-	=	-	=
RO08OV	****	+	**	+	**	=
RO09GE	****	+	?	?	?	?
RO10GE	*	+	-	=	?	?
WEST (SCORE)	2	+0,2	3	-0,1	11	+0,1
RM01UT	*	+	-	=	-	=
RM02UT	-	=	-	?	*	+
RW01NH	-	?	-	?	-	?
RW02NH	-	=	-	=	-	=
RW04ZH	-	=	-	=	**	+
RW05ZH	*	+	**	=	***	=
RW06NH	?	?	?	?	?	?
RW08NH	?	?	-	=	?	?
RW09ZH	-	=	-	-	*	-
RW10NH	-	?	*	=	-	?
RW11NH	-	=	-	=	?	=
RW12ZH	-	=	?	?	?	?
RW13NH	-	=	-	=	-	=
ZUID (SCORE)	7	+0,5	8	-0,2	10	+0,5
RZ02BR	-	?	*	=	-	?
RZ03LI	-	?	*	-	-	?
RZ05LI	-	?	*	=	-	?
RZ06BR	-	?	-	?	?	?
RZ08LI	***	+	**	=	***	=
RZ09LI	-	=	-	=	*	+
RZ10BR	?	?	-	?	?	?
RZ11BR	-	?	*	=	-	?

¹⁶¹ **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen). **Regioscore:** score per professional (prevalentie: 0, 10, 25, 50, 75 of 100 / dynamiek: -1, 0 of 1) gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten.

Tabel 12 basecoke, heroïne en methamfetamine ¹⁶²

	BASECOKE		HEROÏNE		METHAMFETAMINE	
	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek	prevalentie	dynamiek
NOORD (SCORE)	3	-0,2	0	0,0	12	-0,2
RN02DR	*	=	-	=	?	?
RN04DR	-	=	-	=	*	=
RN05FR	-	=	-	=	-	=
RN06FR	-	=	-	=	-	=
RN07FR	-	=	-	=	-	=
RN08GR	*	-	-	=	***	-
OOST (SCORE)	0	0,0	0	0,0	1	-0,3
RO01GE	-	?	-	?	-	?
RO04GE	-	=	-	=	-	=
RO05GE	-	=	-	?	-	?
RO06GE	-	=	-	?	-	?
RO07OV	-	=	-	=	-	=
RO08OV	-	=	-	=	-	=
RO09GE	?	?	?	?	?	?
RO10GE	-	=	?	?	*	-
WEST (SCORE)	0	0,0	0	0,0	0	0,0
RM01UT	-	=	-	=	-	=
RM02UT	-	?	-	?	-	?
RW01NH	-	?	-	?	-	?
RW02NH	-	=	-	=	-	=
RW04ZH	-	=	-	=	-	=
RW05ZH	-	=	-	=	-	=
RW06NH	-	=	-	=	-	=
RW08NH	-	=	-	=	-	=
RW09ZH	-	=	-	=	-	=
RW10NH	-	=	-	?	-	?
RW11NH	-	=	-	=	-	=
RW12ZH	-	=	-	=	-	=
RW13NH	-	=	-	=	-	=
ZUID (SCORE)	0	0,0	0	0,0	0	0,0
RZ02BR	-	?	-	?	-	?
RZ03LI	-	?	-	?	-	?
RZ05LI	-	?	-	?	-	?
RZ06BR	-	?	-	?	-	?
RZ08LI	-	=	-	=	-	=
RZ09LI	-	=	-	=	-	=
RZ10BR	-	?	?	?	?	?
RZ11BR	-	?	-	?	-	?

¹⁶² **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen). **Regioscore:** score per professional (prevalentie: 0, 10, 25, 50, 75 of 100 / dynamiek: -1, 0 of 1) gemiddeld over de regio. Ontbrekende scores buiten beschouwing gelaten.

Tabel 13 overige middelen ¹⁶³

	OVERIGE MIDDELEN		
	middel	prevalentie	dynamiek
NOORD			
RN02DR	gamen	****	+
RN04DR	gamen	*****	+
OOST			
RO04GE	energydrinks	*****	+
RO04GE	tabak	****	+
RO07OV	4-MMC	*	+
RO09GE	energydrinks	*****	+
WEST			
RM02UT	snus	**	+
RW05ZH	2-CB	**	-
RW05ZH	lean	*	-
RW08NH	lovegram	**	+
RW12ZH	tabak	*****	+
ZUID			
RZ08LI	2-CB	**	=
RZ08LI	4-FA / 4-FMP	**	=
RZ09LI	blue 69	*	-

¹⁶³ **Prevalentie:** - (0%), * (1-10%), ** (11-25%), *** (26-50%), **** (51-75%), ***** (76-100%). **Dynamiek:** - (afgenomen), = (stabiel), + (toegenomen).